

XIII

36

DRUŽIN
SKI LIST

MLADIK

ŠT

11

VSEBINA NOVEMBRske ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Dobravski bogovi (Venceslav Winkler) // Procesija s krsto (Timmermans-E. Š.)
Naše življenje (Stanko Vuk) // Zlati ključek (Sonja Sever) // Kost h kosti (Joža Likovič)
Nepotrebni ljudje (Narte Velikonja) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Ljubljanski plastični spomeniki
(Viktor Steska) ★ PESMI Megla; Domotožje (Vinko Beličič) // Kristus in žene ob vodnjaku (Leopold
Stanek) ★ PISANA TRATA Kettejevo življenje (Josip Ribarič) // Človek v gorah (Ivan Bučer) // Naše slike
Nove knjige // Novi narodni pregovori ★ DOM IN DRUŽINA Vigilija (Joža Likovič) // Snažilno orodje
v gospodinjstvu // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Čarodejeva delavnica // Anekdote // Uganke
in mreže ★ SLIKE A. J. Gros: Bonaparte pri kužnih v Jaffi // J. S. Chardin: Kuharica; V shrambi; Pred
odhodom v šolo // Dana Pajnič: Keramika // Albin Egger-Lienz: Mrtvaški ples leta 1809 // Fotografije
(Fr. Krašovec): Po snegu diši; Na vaškem pokopališču // K članku Ljubljanski plastični spomeniki: Razpelo
na Starem trgu; Žalostna Mati božja na ljubljanski stolnici; Herkulov kip, prej na Starem trgu; Neptun
- nekdanji mestni vodnjak; Trg sv. Jakoba okoli leta 1870; Portal ljubljanskega semenišča; Sveta Trojica -
nekdanj pred kavarno Evropo; Sv. Janez Nepomuk pred Sv. Florijanom // Spomenik Davorina Jenka v Cer-
kljah pri Kranju // Hrenov križ na Ambroževem trgu

KROJNA POLA Pripombe k prilogi; Knjigovodstvo v gospodinjstvu; Igranje današnjih otrok; Nekoliko
nasvetov za dojenčka; Otrok in njegova kazen; Zrak kot zdravilo; Kamilice; O žeji; Čiščenje klobukov;
Nasveti za gospodinjstvo

DOBILI SMO V OCENO

Naša apostola. Davorin Petančič. Farna igra
pod milim nebom. Slavnostna igra za Slomškove dneve
v Mariboru 28. in 29. jun. 1936. Tisk in zaloga Tiskarne
sv. Cirila v Mariboru. 1936. ★ Salezijanski knjižici:
Rdeči goljufi in Božji sodelavci.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je
letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino
tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo
din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo
v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se
more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik
publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ★ UGANKARSKO GRADIVO spre-
jema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba
sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna,
registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

Venceslav Winkler

DOBRAVSKI BOGOVI

24.

Potokar je nabral težke denarje in jih nesel v posojilnico.

»Obresti!« je zamrmral.

»Dobro!« je preštel Hrastar denar. »Pa to so samo obresti. Čas bi bil, da se že lotiš dolga.«

»Pol grunta sem oskubel, ga bom pa še pol. Saj bom tako vse prodal!« je bruhal Potokar.

»Delaj, kakor hočeš!« je skomizgnil Hrastar. »Toda pomni, da je posojilnica prva.«

Andrej se je vrnil domov utrujen kot še nikoli. Ženi ni nič omenil, sedel je k oknu in gledal na cesto.

»Zdaj bo torej konec. Najbolje, da bi se človek ubil, rešen bi bil vseh skrbi. Pa nič!«

Dolgo je brez misli sedel v sobi; proti večeru pa se je vzdignil, hrupno prehodil vso hišo, se znašal nad posli, blodil po dvorišču, dokler ga ni zvabilo na vrt za hišo. Pri zadnjih vratih se je spustil v breg nad vasjo in se pehal po kameniti poti, dokler ni obstal na vrhu. Vse kolovratenje in beganje sem in tja se mu je zazdelo plehko in nes pametno, sit je bil vsega.

Drugo jutro se je odpeljal na sodnijo, da bi uredil vse zaradi prodaje. Začudili so se mu, on pa je trdovratno gnal svojo.

In potem so začeli prihajati grobarji. Zbirali so se pri Kerinu, zbirali so se pri vodnjaku na vasi, pri Hrastarju, po vseh hribovskih krčmah in se pomenkovali. Prišli so tudi taki z avtomobilom, ustavili so se pred hišo, blisnili z očmi po gospodarskih poslopih in hiteli pozdravljati gospodarja.

»Zaradi pojasnil, zaradi podrobnosti. Kaj hočemo, čas gre naprej, toda ostalo vam bo še precej.«

»Prodaj vse skupaj!« je ponavljal Potokar. Zaradi gozdov so se obotavljali. Les nima prave cene.

Ko so si vse ogledali, so se poslovili, kakor da so na lepem obisku. Milena se je skrila v spalnico in ni marala videti nikogar.

»Nes pametna si,« je mrmral mož. »Treba se bo živeti v to.«

»Jaz ne bom prenesla in ne bom!« je ihtela.

»Boš, boš!« ji je mrzlo kimal.

Potem je stopil k staremu Logarju. Mož se je začudil, čemu je prišel.

»Vi ste gospodar Boštjančkovega grunta.«

»Sem,« je dejal starec. »Pa to je bolj piškav grunt. Hiša in vrt in nekaj polja. Vse skupaj ni dosti vredno.«

Andrej je nemirno pogledal skozi okno. Za vasjo, prav na samem, je stala zanemarjena hiša. Gospodar se je ubil na Logarjevi žagi še pred leti, žena mu je kmalu potem umrla, ostal je dve leti star fantek. Tega je vzel stari Logar za svojega. Čemu mu bo zdaj grunt, pust in zanemarjen, ko bo dedoval za Logarjem!

»Ali prodate tisti kos s hišo vred?« je hitel Potokar.

Starec je stisnil ustnice, se zagledal nekam predse in dejal:

»Prodaj, zakaj ne! Le pri sodnji bi se moralo poprej urediti.«

»To je malenkost!« je zamrmral Andrej. »Koliko hočete?«

Starec ni vedel, kaj bi rekel.

»Moram si še vse ogledati. Pridite zvečer, takrat se domeniva!«

Zvečer je bil Logar gostobesednejši.

»Dvajset jurjev dajte pa se bo vse uredilo. V hiši ni bilo nikogar; kadar sem imel delavce, so spali v njej. Res je zanemarjena, a se bo že kako uredila.«

Šla sta gledat. Po razriti poti sta prišla na zapuščeno dvorišče. Prav za prav je povsod po-

ganjala trava. Starec je odklenil vrata in stopila sta v zatohlo vežo.

»Nizko bo,« je obšla Potokarja neprijetna misel.

Logar mu je odpiral vrata v kuhinjo in v sobe. Težek vzduh jima je udarjal nasproti.

»Vlažno je, kakopa,« je momljal starec. »Kdo naj pa zrači in za koga? Vam bo malo nerodno, počasi se boste pa že privadili.«

Pogledala sta še v hlev in na skedenj.

Potokar je vzdihnil, pogledal po zvezdnatem nebu in se zamislil. Torej bo treba začeti od kraja! Zdelo se mu je, da je ravno zadosti daleč od vasi. Nikomur ne bo v napotje in sam zase bo živel.

»Dvajset tisoč,« je zamrmral. »Udarite!«

Logarju je bilo vseč in pogodila sta se, da gresta takoj drugo jutro na sodnijo.

»Izplačam vam pa, ko ono prodam, to je pogoj,« je dostavil Potokar. »Drugače pa tako kupčija ne velja.«

Ko se je drugi dan vrnil s sodnije, je šele povedal Mileni, kaj je kupil.

»Kriste!« se je prijela za glavo. »V tisto bajto naj greva?«

»Bo čisto dobra,« je mrmral. »Kar tako po svetu ne moreva.«

Nato je prebiral ponudbe, ki so prihajale. Pet sto tisoč, štiri sto osemdeset, šest sto dvajset. Besede so bile oprezne, kakor bi se bali, da se ne bi po neprevidnem zarekli.

Nezadovoljen je metal pisma po mizi. Brž se je odločil, da bo prodajal po kosih. Napisal je naznanila in znova hodil po dolini, se pogajal na sodniji in s hranilnico.

Potem so začeli prihajati tuji ljudje, o katerih ni še nikoli nič slišal.

»Mešetarji!« jih je presodil.

Tujci so bili drzni, hrupno so stopali v hišo, vsako malenkost so prevrgli, morda še celo nalašč, da bi pokazali, kako malo jim je do takega umirajočega življenja.

Vse so pregledali, vendar jih hiša ni toliko zanimala.

»Hišo si že mimogrede zgradiš,« so cmokali. »Toda zemlja!«

No, te je imel Potokar dovolj.

»Vrt je lep,« so pravili, »sadja mora biti precej.«

Pri njivah so se ustavili dalj časa. Potokar je hodil za njimi in jim molče kazal parcele.

»Naj si ogledajo, naj vidijo vse sami, čemu bi jim razkrival še tisto, kar nosim v srcu.«

Sam pa je mislil ves čas na svoj novi dom.

»Hudo bo, hoditi tod mimo, zato bom pa pustil zase tiste parcele na oni strani. V cerkev pojdem lahko za vasjo, če bo treba. Drugo me pa tako nič ne briga.«

Tudi domačini so prišli ogledovat zemljo, in med prvimi se je prikazal Matevž Kozmankar. Nerodno in s klobukom v roki je stopil pred Potokarja. S skrbjo v srcu je pozdravil in se nasmehnil.

»Tako, saj veste,« je razkladal kmet, »pili smo, o Mihelovem je bilo. Mogoče nekaj kasneje. Potem smo vrgli karte, nazadnje sem vam dal gozd nad Rebrijo. Zdaj slišim, da vse prodajate. Pravično bo, da mi ga vrnete.«

Andreja je zalila rdečica. Kdo bi se spomnil na gozdič! Nekaj ga je zazeblo, vendar se je premagal in rekel počasi:

»Matevž, ti tega ne razumeš!«

Kmetu so zasijale oči od začudenja in kar nehote si je otrl potno kapljo s čela.

»Prav res ne razumem. Gozd je vendar moj, ne?«

Andrej je vztrepetal. Zamahnil je z roko in mrzlo povedal:

»Prodal si ga! Kaj pa še hočeš? Saj sva ga na sodniji prepisala. Če ti ni prav, pojdi gledat, saj veš, kje je.«

Obrnil mu je hrbet in ga pustil v veži.

Matevž Kozmankar je osupel strmel za njim. Nekaj trdnega se je zlomilo, vse postave so izginile, sredi sveta je stala visoka Potokarjeva roka in vodila vse. Omahnil je na cesto, ko pa ga je zaščemelo v očeh bleščeče sonce, se je ujezil in glasno zaklel. Stisnil je pesti in se hotel vrniti.

»Hudiči dobravski, gozd ste mi požrli!« je škripal z zobmi.

★

Nekaj dni pozneje se je Potokar začudil. Bral je novo postavo, da se dolžnikom kmetom ne smejo prodajati grunti.

»Ta je pa lepa!« je vzkliknil.

Bral je še enkrat od kraja. Za trenutek ga je obšlo veselje, da se bodo vsi obrisali pod nosom, nato je začel premišljevati.

»Seveda, za nekaj časa bo že, bodo pa potem huje pritisnili. In zdaj, ko sem se že pogodil za Boštjančkov grunt! Kar prodajal bom.«

Vendar je stopil k Hrastarju, da bi zvedel, kako je z zakonom.

»To se ne tiče tebe. Ti vendar nisi kmet!« mu je dejal Miha.

»Kaj pa drugega kot kmet?« se je čudil Potokar.

A. J. Gros: Bonaparte pri kužnih v Jaffi.

»Doslej si živel od kupčije. To se bo videlo po davkih.«

Za trenutek je zakipelo v Andreju, da bi bil najrajši nalašč začel nagajati. Pa je pogoltnil jezo.

»To me nič ne briga, jaz bom kljub temu prodajal. Samo sitnosti mi ne delajte,« je dejal.

Hrastar se je vidno oddahnil. Že tako se je ves zmedel, ko so ga hodili vpraševati, ali res ne bo treba več plačati dolgov. Kerin se je natihoma smehljaj, pivcem je pa razkladal, kako je s stvarjo.

»Kmetu se mora pomagati,« je pravil. »Jaz sem že dolgo vedel, da se bo nekaj zgodilo, zato sem pustil posojilnico. Zdaj pa imajo. Bog ve, kako bodo izplačevali?«

Nekateri, ki so imeli borne prihranke v posojilnici, so takoj tekli k Hrastarju. Potolažil jih je, da se bo vse uredilo, Potokar tako prodaja in denarja bo dovolj na razpolago.

Ko pa so odhajali od Hrastarja, so majali z glavami. Nevera je legla v duše, ni je bilo močče pregnati. Nejasno je vstajala pred njimi podoba nečesa tujega, kar tlači vso vas.

Le Tonejc je bil po svoje veder.

»Trgovine se praznijo,« jim je pravil. »Čevljarji so popustili kopita in vzeli grablje in lopate v roke. Po semnjih hodijo ljudje kar tako iz navade. Prodajajo, kupuje pa nobeden. Eksekutor hodi od hiše do hiše. Kočarji hodijo k prvi maši, gruntarji ne poznajo novih oblek. Tak je naš čas. Naša zadruga pa dela. Še semenski krompir bomo naročili.«

Leto je raslo k pomladi, a nič se ni izpremenilo.

Od nekod je spet prišel bebec Frnatek. Šopek pomladanskih rož si je zataknil za klobuk, hodil po vasi in kričal:

»Ena ura bo prišla,
morebiti prav nocoj!«

Ko so se odprla pota, so začeli prihajati brezposelni, zdaj po dva, zdaj samo eden.

Čudna negotovost je lezla v ljudi. Še na delo so šli z obotavljanjem.

Matevž Kozmankar se je počasi pehal navzgor. Gosta jutranja megla mu je hladno pršela v obraz, zdaj pa zdaj se je ustavil, potegnil z roko preko čela in nekaj nejevoljno zagodrnjal. Ničesar ni razložil. Dobrava je bila stisnjena v meglo, le takole od daleč jo je slutil po šumu, ki je sem in tja zrasel iz tišine.

»Vražja dolina!« se je namrdnil in zavil na kolovozno pot. Pomislil je, kaj bi rekel ženi. Dva dni ga ni bilo doma, posedal je pri Kerinu. To je že precejšen čas. Pa saj ga še čaka ne. Zdaj so se že vsi privadili tisti neizogibnosti, ki mora priti, in kar je lepih sanj, se vse godijo v Franciji in Ameriki.

Pred Vrhom so stali ljudje. Sloneli so ob ograji in nekaj govorili.

»Za vrtovi bom šel,« se je odločil Matevž. »Lahko bi me kateri kaj vprašal. Včasih je tako nerodno, če mora človek odgovarjati.«

Vendar je nehote zavil proti prvi gruči. Ustavil se je, malo pohrkal in poslušal. Nihče se ni zmenil zanj.

Tonač z Dobrave je stal sredi poti, oči so se mu bliskale, stiskal je pesti in mahal z rokami.

»Tako je, vam pravim, konec je, vsakdo pride enkrat na vrsto. Kaj nisem zmeraj pripovedoval, da nima božjega blagoslova? Kdo bi hotel danes menjati z njim?«

»Potokar prodaja, vse prodaja,« so ponavljali ljudje.

»Zdaj se bo torej nekaj izpremenilo,« so ugrabili nekateri.

»Potokarja ne bo več!« se je smejal Tonač.

Od nekod je prišel tudi župan Kerin. Upehan in počasen se je slovesno privlekel do ljudi in prav nič se mu ni poznalo, da ne misli, kakor govori.

»Ali ste slišali?« je vprašal tiho.

»Seveda,« so prikimali ljudje. Čez trenutek so pa dodali: »Vsake pesmi je enkrat konec. Toda, kdo bo kupil, kdo bo stopil na njegovo mesto, to je zdaj vprašanje.«

Kerin je nalašč preslišal opazko.

»Kdor ima denar, bo lahko poceni kupil. Kaj, ko povsod manjka denarja! Saj boste menda kaj prišli, ne? Velika dražba bo. Nazadnje je tudi dosti napravil za kmeta, pomislite, koliko je kupoval!«

Nekateri so bolj nerodno zakašljali, Tonač pa je tako mimogrede rekel:

»Potokarjev ni treba več. Časi so se izpremenili.«

»Seveda,« so hiteli ljudje. »Potrebno je že bilo.«

»Da, da,« je potrdil Matevž Kozmankar in se spomnil na gozdič pod Rebrijo.

Kerin je bil nemiren. Zdelo se mu je, da merijo besede tudi nanj.

»Torej boste prišli, ne?« je dejal počasi in se odpravil.

Tiho so gledali za njim. Nekateri so se nasmehnili.

*

Matevž Kozmankar se je napotil proti domu.

»Potokar prodaja,« je pomislil plašno. »Vse bo prodal, tudi moj gozd. Ali ima pravico?«

Spreletelo ga je, da je že prepozno.

»Zapil si se, Matevž, delaj zdaj, kolikor hočeš, nikamor se ne boš dokopal.«

Pripravljen na vse, naj pride, kar hoče, je stopil v domačo vežo. Žena Franca je nekaj ropotala pred pečjo, a se ni niti ozrla vanj. Dobro je razložil, kako kričijo otroci v hiši, a to ga ni zanimalo. Nekaj časa je stal med vrati, potem je sedel na prag. Podprl si je glavo z rokami in se zagledal v dolino. Megla se je vzdignila. Tam daleč se je bleščala farna cerkev z velikim zvonikom. Zdaj, ko se je sonce upiralo vanj, je bil bel in svetel, drugače ga je stiskal mrak, da se ni mogel prav zasmejati.

»Ti, Franca,« se je obrnil v vežo z vsakdanjim glasom, kakor bi prišel pravkar od dela, »veš, da Potokar prodaja, da prav vse prodaja?«

»Potokar?« je žena osupnila za trenutek. »Bog se ga usmili, kam pa bo šel?«

»Lahko se bo kaj izpremenilo,« je tiho pristavil Matevž.

»Kaj naj bi se, tepec! Nazadnje ti bodo še gozd vrnili pa njive, ne? Le poslušaj jih, modrijane!«

Matevž je mirno gledal v dolino in nalahko prikimal: »Pošteno bi bilo!«

Zamislil se je in se nato zopet obrnil k ženi: »Kaj praviš, Franca, ali mi bo vrnil gozd?«

»Tepec!« je zmajala žena in odšla v hišo.

»Pa vendar mi ga lahko vrne,« je računal Matevž še naprej. »Ni mogoče, da bi bil Potokar tako slab človek. Še za vino je dajal, kadar je bil dobre volje.«

V dolini ni bilo več megle. Pomlad se je začejala, bukovje je hitelo z zelenjem in Matevžu se je zdelo, da mora biti še vse dobro.

»Pa boš kaj delal, ali ne?« se je vrnila žena v vežo.

»Bom,« je rekel mimogrede, pa še obsedel na pragu.

Prišel je dan dražbe.

Potokar je vstal navsezgodaj in še enkrat obšel vso zemljo. Stopil je v hlev. Dve kravi sta se obrnili in ga začudeno pogledali, kakor bi hoteli vprašati, kaj dela tako zgodaj.

»Le vzdigni se, Tomaž!« je poropotal po hlapčevem ležišču.

Tomaž si je pomencal oči, zazehal, si pretegnil ude in godrnjaje lezel z ležišča.

»Naj bo, ker je zadnji dan,« je vzdihoval.

Potokar je pogledal na skedenj, če je vse očiščeno. Nato je krenil na vrt.

»Jablane bodo lepo cvetele,« je mrmral. »Če bo znal ravnati z drevjem, bo lahko precej zaslužil.«

Stopal je po rosni travi, se ustavljal pri posameznih drevescih in jih ogledoval. Ugibal je, katera bodo letos prvič rodila in kje bi bilo treba zasaditi nova. Tudi do njiv onstran vrta je prišel. Pripognil se je in kot mimogrede vzel kepo zemlje in jo zdrobil.

»Tole njivo bi pa najrajši obdržal,« je vzdihnil.

Zgodaj so začeli prihajati ljudje. Kmalu po sedmi uri se je prikazal Hrastar, šel dvakrat mimo hiše, potem pa stopil na dvorišče. Potokar se je nasmehnil, ko ga je ugledal, in se spomnil, kako je z njim. Potem so prišli Dobravci. Obstali so na vogalu, hiša jih ni brigala, kaj bi oni s hišo, kako njivo bi pa že odkupili. Nekaj tujcev se je pripeljalo, ustavili so se pri Kerinu in prišli z županom proti hiši. Andrej je vse vsakdanje pozdravljal, zdelo se mu je, da ne čuti nobene bolečine, še na smeh mu je šlo. Ljudje pa so sodili med seboj, da ga je precej vzelo.

Po snegu diši. (Fot. Fr. Krašovec.)

Prišla sta tudi dva gospoda od sodnije, da bi bilo vse prav. Dokler se dražba ni začela, je bil Andrej miren, ko pa se je oglasil klic: »Kdo dá več?«, ga je nekaj streslo. Spomnil se je na bebčev smeh, prebledel in se obrnil. Stopil je v hišo, a ko je zagledal jokajočo ženo, se je ujezil in se vrnil med ljudi. Stisnil je zobe, široko odprl oči in pazil na kupčijo. Ljudje so včasih molčali, včasih pa gnali ceno kvišku, kakor bi šlo za zlato zemljo.

»Zemlja se mora vrniti tja, odkoder je prišla,« so rekli kmetje. Pobrli so zadnje dinarje in se pehali in kričali. Gregor je prodal kravo in kupil njivo, ki jo je zapravil oče. Dolgo vrsto let je čakal na ta trenutek. Mejač se je skoraj stepel z Andrejcem za ozko krpo travnika.

Takrat je prišel od nekod še Matevž Kozman- kar. Vso noč je prebedel, sanjal je o lepih časih, ki se bodo spet vrnili. Še celó nad Rebrijo je bil navsezgodaj. Šel je gledat gozd, ki je bil že prav za prav njegov, saj se bo vse zgodilo pošteno. Spustil se je v gnečo, prikimal sosedom in tujim ljudem, poslušal tu, poslušal tam, o gozdu nad Rebrijo ni govoril nihče. Bog ve, če bo Potokar res vse prodal? Mogoče si bo pa le kaj pridržal.

Zaskrbelo ga je in obrnil se je do Hrastarja, ki se je s temnim obrazom prerival med ljudmi.

»Ti, ki si zdaj prvi, ali bo Potokar res vse prodal?«

»Če bo vse prodal? Zakaj pa ne?« je izpregovoril osuplo Miha. »Saj mora, ko ima dolga nič koliko.«

»A tako!« se je zganil zamišljeno Matevž. »To- rej se ne bo nič popravilo, nič poravnalo?«

»Kako misliš?« je bil Hrastar nestrpen.

»Z gozdom nad Rebrijo ni bilo vse prav. In zdelo se mi je, da bi zdaj moral popraviti krivico.«

»Ah, kdo te razume! Tamle gre Potokar pa ga vprašaj!« je zagodrnjal Miha in šel po svojih potih.

Matevž je gledal za njim. Hotel je res stopiti k Potokarju, a ta je govoril s Podkrajškom.

»Kaj bi ga zdaj motil, če bo šlo po pravici, ga bom tako ali tako dobil.«

Poslušal je, kako so se gnali za njive. Ograr- darjev Tone je hotel dobiti tisto njivo pod Žagar- jevim grmovjem. Z muko je nabral tri sto dinar- jev, več ni mogel. Hodil je med ljudmi, prisluško- val, ko so se menili o cenah, in trepetal. Končno je bila izklicana.

»Dve sto osemdeset!«

Tone je pogledal okoli sebe, ljudje so se smehljali, nihče se ni briga za ceno.

»Plačano!« je kriknil nekdo s piskajočim glasom.

J. S. Chardin: Kuharica.

Tone se je stresel in se zazrl v moža. Bil je Luka Bertoncelj. Kaj bo ta z njivo? Spogledala sta se, Luka se je čudno smehljaj in si gladil brado.

»Dve sto devetdeset!« je bruhal Tone.

Luka se je zganil. Njegove sive oči so se zapile v fanta, zrasel je nekoliko in rekel mirno:

»Dinar več!«

Začel se je boj po dinarju, dokler ni prišel Žagar in zarobantil:

»Starec sivi, kaj ti bo ta krpa sveta tako vstran od Dobrave? Pusti jo fantu, da bo laže živel.«

»Dinar več!« je trdovratno ponavljal starec.

Kmalu se je Tone ustavil in obupno pogledal po ljudeh. Potisnil je klobuk na čelo in se hotel izmuzniti.

»Kam pa?« ga je bahato ustavil Žagar. »Ne boš kupil?«

»Ne morem,« je zamrmral fant. »Previsoko je že.«

»Stoj, posodim ti!« je izvlekel Žagar denarnico. Tone je začutil v roki dva kovanca, obrnil se je in oživel.

»Tri sto petnajst!« je ponujal Luka.

»Tri sto dvajset!« je zakričal Ogradarjev.

Žagar in drugi so ustavljali starca, a ni pomagalo, dokler ni prišel od nekod čevljar Boštjan in začel kričati, naj najprej njemu plača za čevlje, kar je dolžan.

»Oho, drugod dolgovi, tukaj pa kupuje!« so se oglasili ljudje.

Starec je umolknil in prepustil konec Ogradarju.

Ljudi in tudi Potokarja je skrbelo, kdo bo kupil hišo. Oglasila sta se Hrastar in Podkrajšek. Hrastar je kmalu odnehal, Podkrajšek pa je vztrajal in jo dobil.

Kozmankar je medtem stopil h Kerinu.

»Osminko popijem, malo počakam, tačas bodo že skoraj nehali in se bo videlo.«

Sédel je v veži v kot in čakal. Izpil je v dušku svoje vino, nato je začel pregledovati žepe, stresel predse ves denar, obraz se mu je zasvetil, naročil je še četrt. Bil je sam in je hitro pil, kakor bi se mu mudilo. Ko je čez nekaj časa vstal, je omahnil, da se je komaj ujel ob zid. Kolena so mu trepetala, razločno je čutil, kako mu je bilo srce razburkano. S težavo se je privlekel na cesto, z nekaj koraki je bil onkraj, naslonil se je na ograjo in ni mogel prav razbrati ljudi. Vse se je vrtelo. Ljudje so se zibali in mahali z rokami, neizrekljivo smešni so se mu zdeli. Kot skozi meglo je videl, kako hodi župan od gruče do gruče in si briše potno čelo. Potokar in žena sta stala na vrtu in se prisiljeno smehljala.

Tedaj se je Matevžu čudno razjasnilo; sam ni vedel, kako je prišla vanj misel, da je treba glasno zakričati, drugače ga ne bodo slišali in mu ne bodo vrnili gozda. Zazdelo se mu je, da je silno močan, stisnil je pesti in se napotil naravnost k županu. Kerin ga je zagledal, se obrnil k njemu in ga vprašal: »Kaj pa ti, Matevž? Ali kupuješ?«

Matevž se je zazibal, dvignil pesti in zakričal:

»Gozd mi vrnite, ukradli ste mi ga!«

»Kakšen gozd?« je osupnil Kerin.

»Gozd nad Rebrijo!« je kričal Matevž. »Sleparji, tatovi! Pobiti vas bo treba. Gozd mi vrnite!«

Ljudje so se spogledovali.

Župan je slišal besede in zagorel od jeze, nato spet prebledel. Hotel se je natihoma umakniti, a ga je dregnil Hrastar:

»Župan si, red napravi!«

Moža sta se spogledala, sovraštvo je bilo v njunih očeh.

Matevža so pa porinili na cesto. Nekaj časa je tresel plot ob vrtu in gledal orožnike, nato se je sesedel v jarek, zakril obraz z rokami in zazdelo se mu je, da se svet pogreza nekam daleč, strašno daleč.

(V drugo konec.)

PROCESIJA S KRSTO

Peter Andijvel se je pozimi zaobljubil, da bo šel peš na božjo pot v Scherpenheuvel, če bo njegova hčerka Rozka prebolela škrlatinko, in da bo tam čudodelni podobi Matere božje daroval deset frankov in zlate uhanе svoje rajne žene.

Otrok je ozdravel. Peter je bil v dno srca prepričan, da se je samo zaradi njegove zaobljube vse tako gladko izteklo. In kmalu se je njegova Rozka spet igrala na cesti, ki je znova odmevala od otroškega živžava in mlade razposajenosti.

Prišel je Marijin mesec maj z lepimi dolgimi dnevi in modrim nebom. Romarji so hodili na vse strani na božja pota in obiskavali čudodelne Marijine podobe, da so počastili Mater in jo poprosili pomoči.

Peter Andijvel pa je pozabil na svojo zaobljubo.

Ves dan je vlekel dreto in nabijal podplate v svoji nizki izbi, za rdečimi pelargonijami in škrlatnimi fuksijami, ki so stale na odprtem oknu. Moral je krepko pljuniti v roke, da je imel vsak dan kruha za svoje štiri otroke. Ni ga bilo volja, da bi se spet oženil; njegova rajna je bila polni dve leti priklenjena na bolniško posteljo. Zato je bil do grla sit vsega.

Včasih se je malo oddahnil, da je pogledal za svojimi golobi, ob nedeljah in ponedeljkih pa je od zore do mraka kvartal po krčmah ali na svojem pragu. V igri mu ni bilo para. Preveč je ljubil svoje otroke, da bi jih pri čemerkoli prikrajšal; zato se je le redko mogel najesti do sitega. Toda ob izrednih prilikah, na primer na god svetega Krispina, ni zaostajal za nikomer in je pojedel, kot bi mignil, majhnega zajca in dva kilograma krompirja.

A na svojo zaobljubo je Peter Andijvel popolnoma pozabil.

Pa je neki ponedeljek priplesala v izbo njegova hčerka s papirnato zastavico iz Scherpenheuvela.

Petra je presunilo.

»Kje si to dobila?«

»Tekla sem pred godbo, ki je spremljala procesijo iz Scherpenheuvela, in gospod župnik mi je dal zastavico.«

Peter je pomislil na zaobljubo.

Samo ena nedelja je bila še v maju, da bi mogel s procesijo v Scherpenheuvel. Saj bi šel lahko tudi sam na pot, pozneje, junija, toda samemu ni tako prijetno, deset ur peš iz Antwerpena! Če kramljaš in se pomenkuješ, je to malen-

J. S. Chardin: V shrambi.

kost, toda deset ur peš, ne da bi vsaj enkrat zinil! Ne, to bi bila božja pot za gluhoneme.

Ali naj odloži na drugo leto? Kaj pa, če bi Rozka pozimi spet zbolela? Peter nikakor ni bil praznoveren. Kadar pa je šlo za smrt in za bolezen, ni vedel, kaj naj si misli.

Zdaj pa ni vedel, ali bo šla v nedeljo še kakšna procesija, ker drugače bo moral capljati na božjo pot kar sam.

Še tisti večer je šel k Micki Rožmarinki, stari ženici, ki je po naročilu opravljala molitve za druge, presedela cele dneve po cerkvah in vedela za vse maše, vse devetdnevne, godove in božje poti. Ta mu je za pol groša povedala, da bo šla prihodnjo nedeljo procesija s krsto v Scherpenheuvel. To bo zadnja procesija v tem mesecu in v tem letu.

Ob treh zjutraj naj čaka pri cerkvi svetega Andreja in se potem kar po domače pridruži romarjem.

In ne da bi kaj več vedel, vprašal ali pre-mišljeval, kaj je prav za prav procesija s krsto, je storil v nedeljo, kakor mu je rekla.

Bilo je ob štirih zjutraj, ceste so bile prazne in še temne, samotne in tihe, hiše pa kakor kame-nite naličnice, ko se je procesija odpravljala.

Prvi je stopal cerkovnik s križem, za njim sta šla dva ministranta s svečami, potem godba, to se pravi, nekaj mož, ki so jih v naglici signalizirali za procesijo, a bodo drugi dan spet igrali za ples. Igrali so počasno, lahko koračnico po narodni pesmi in na stotine romarjev je pelo:

Marija vzeta v večno slavo —
raduj se, fara naša, z njo!
Le kaži, Mati, nam pot pravo,
k Očetu pelji nas v nebo.

Peter je stopal med dvema ženskama tik za godbo in v zadregi brundal predse romarsko pesem.

Vsakdo je imel s seboj steklenico ali košarico, do vrha napolnjeno z jestvinami in pijačo.

Po pesmi je župnik začel moliti zdravamarije in romarji so mu odgovarjali.

Vprav ko so stopili iz velikega mesta skozi Berhemska vrata, je stalo nad zamegleno, svežo pokrajino veliko, oranžnorumeno sonce, da so si morali romarji z dlanjo zasenčiti oči.

Zdaj so stopali v senci visokih dreves, ki so stala ob vsaki strani ceste, in muhasti sončni žarki, ki so padali skozi mrežo zelenja na glave in postave romarjev kot bleščeče se lise, so prepajali vse s trudnostjo in ščegetali v oči.

V času med eno in drugo zdravamarijo je žena, ki je hodila na Petrovi desnici, globoko vzdihnila in rekla:

»Radovedna sem, kdo bo to pot umrl!«

»Zakaj umrl?« je vprašal Peter.

Slika 6. Razpelo na Starem trgu.
(Glej članek Viktorja Steske!)

»No, na tem romanju vendar zmeraj kdo umre.«

»Ne razumem vas,« je dejal Peter. Globoko je zasopel in oči so se mu od groze razprle, kajti s smrtjo ni hotel imeti opravka.

»Človek božji, ali ne veste, da je to procesija s krsto?... Le obrnite se, pa boste videli krsto, ki jo nosita za nami dva moža.«

Peter se je okrenil in stopicajoč po prstih mogel pregledati stotine zibajočih se glav. In res! Pred rumeno poštno kočijo zadaj je videl belo krsto, ki je omahovala nad temnimi postavami.

»Čemu je ta krsta?« je vprašal Peter in v grlu ga je dušilo.

»To vam čisto na kratko povem,« je dejala žena, potem pa pripovedovala na vso moč dolgo, kako je že mnogo let vsakokrat iz te procesije kdo umrl, da je moralo biti tako in ne drugače in zato že nekaj let sem jemljejo krsto s seboj, da umrlega prinesejo domov.

»Zakaj pa hodite s to procesijo in zakaj hodijo vsi drugi?« je vprašal Peter in zona ga je oblila.

»Zaradi velike zasluge,« je dejala žena. »Saj je zaslužnejše, iti s procesijo, pri kateri mora nekdo umreti, naj bom to jaz ali vi ali kdo drugi, kakor pa z navadno procesijo.«

»Da, zasluga je večja,« je mislil Peter, a ni povedal na glas. Da bi pomiril svoje živce, je porinil velik kos tobaka med čeljusti. Čikal je in v smrtnem strahu mislil o procesiji z mrličem. Pričel je: »Če bi bil to vedel, bi šel z drugo procesijo; kajti smrt lahko zadene mene prav tako kakor vsakega drugega.« In končal: »Pa rajši sam odidem. Saj nisem obljubil, da me bodo nesli med štirimi deskami domov. Zaobljubil sem se, da bom opravil božjo pot peš.« Posebno je poudaril besedo »peš« in dodal: »In peš se bom vrnil!... Svoji zaobljubi ostanem zvest in vse opraviš peš!«

In ko so prišli v Lier, je romarici rekel: »Žemljo si kupim in pridem takoj za vami.«

V resnici pa se je samo ustavil pred izložbo pekarne, dokler niso vsi romarji odšli mimo. Mirno je čakal, da je procesija šla dalje, in ko je izginila za visokim mostom, je dejal: »Pol ure še počakam, drugače jih dohitim.« Hotel je, da bi bila velika razdalja med njim in procesijo, kakor bi hotel nevidnim silam jasno pokazati, da on ne spada k tisti procesiji, da ga ne bi pomotoma položile v krsto.

»Nič, prav nič nimam opravka s to procesijo,« je dejal odločno in da bi se te pol ure ne dolgočasil, je zavil v gostilno k Zlati kapljici. Tam so kvartali. Peter je takoj pristopil in jih, držeč v

roki vrč, gledal. Pozabil je na božjo pot, zamislil se v igranje in po vsaki igri dajal nasvete, tako da so vsi mislili: To mora biti izvrsten igralec. In ko je tisti, ki je bil največ zgubil, vstal, je Peter sedel na njegovo mesto in potem so kvartali dalje, resno, slavnostno, premišljeno in tiho, dokler se niso konec igre vsi začudeno spogledali. Gledalci in igralci so od navdušenja vpili na vse grlo, da je vsa hiša zvenela kakor steklen vrč.

Prihajali so drugi igralci, poklicali so najboljše, toda Peter je dobival, dobival skoraj neprenehoma in vsi so ga hvalili in slavili. Petru je rdela glava od tolike slave in od mnovega piva. Pričeli so staviti večje vsote denarja, vsakomur je srce divje utripalo in vsi so imeli od razburjenja bele nosove. Možje so stali z vrči v rokah tesno drug ob drugem v ozkem krogu okoli mize. Pozabili so na pivo in tudi svojih nedeljskih smotk niso prižgali.

Žene so prihajale in hotele može odpeljati h kosilu, ti so jih pa ozmerjali; ali pa so tudi žene začele gledati in same pozabile na obed.

Tako je šlo kar do ene popoldne. Dvignil jih je šele klic: »Golobi so prileteli! Tu so! Pri Juriju in pri Terezi na oglu so se spustili na streho!«

Peter je imel sedaj polno mošnjo denarja, plačeval je za tiste, ki so še občepeli, toda velike mere piva so mu stopile v glavo in misli so se mu pričele zapletati. Ob treh je stežka prikolovratil iz gostilne, se oprijemal hiš in pel:

Le kaži, Mati, nam pot pravo,
k Očetu pelji nas v nebo.

V dobri veri, da gre proti Scherpenheuvelu, jo je mahnil proti Antwerpenu. Upal je, da se bo kje med potjo še dobro najedel in zvečer prišel v Scherpenheuvel.

Procesija je srečno dospela na sveti kraj. Umrl ni še nihče. In drugo jutro, ko so bili pri maši in obhajilu ter si nakupili piščalk, bandercev, žemelj in podobic za otroke, so romarji zapustili okrogle, dolge in mehke griče, ki leže okoli Scherpenheuvela.

Godba je zaigrala, rožni venci so zarožljali in strah je stisnil vsa srca. Zdaj bo kmalu kdo umrl in sleherni je mislil: »Mogoče bom to jaz!« In sleherni je molil, da bi mu ne bilo treba že zdaj umreti in naj umre kdo drugi. Tisti, ki so hodili spredaj, so se obračali, da bi videli, če je mrtvec že med zadnjimi, a ti zadaj so stegovali vratove, če ni že spredaj kdo izdihnil svoje duše, oni v sredini pa so pogledovali naprej in nazaj. Molitve so postajale vedno glasnejše, vedno bolj roteče in proseče. Da bi ne bilo treba nikomur umreti!

Kakor neviden oblak je visela nad njimi smrt in izbirala tistega, ki ga je imela namen pokositi. Vsa srca so se v strahu skrčila, da niso bila večja ko mlad krompirček. Drug drugemu so videli grozo na obrazu in hiteli, da bi čimprej prišli domov. To sicer ne bo mnogo pomagalo, toda vendar bo manj verjetno, da bi kdo umrl. Prišli so do srede poti. Samo enkrat v desetih letih so tu mimo šli brez mrliča.

Rikus, cerkovnik z glavo kakor petelin, na kateri se je zibal en sam las, je vodil procesijo in opravljal vse, kar je bilo potrebno za mašo, kosilo in prenočišča. Zdaj je v svoji ozki, črni suknji razburjeno tekal ob procesiji od glave do repa in boječe vpraševal: »Je kdo bolan? Je komu slabo? Oh, da vsaj enkrat ne bi nihče umrl!« Niti pomislil ni na to, da bi tudi on mogel umreti. Saj je bil tu neobhodno potreben! Kdo drugi bi pa vodil procesijo!

V daljavi so že videli lierski stolp, ki se je dvigal proti nebu kakor velikanski dimnik, a umrl ni še nihče. To se še nikoli ni zgodilo!

Strah jim je vedno huje stiskal srce in sleherni je hotel obdržati svojo dušo z železnimi rokami v telesu. Hiteli so, kolikor so mogli, in nikogar niso bolele noge.

Samo dva izmed vseh se nista bala: cerkovnik, ki je bil ta dan nesmrten, in dobrodušni debeli župnik, ki je tolažil ljudi: »Kar Bog stori, vse prav stori! In če moram umreti jaz, bo vsa pozemska žalost v tej solzni dolini za menoj. Kar molite, naj smrt pobere mene.«

Slika 7. Žalostna Mati božja na ljubljanski stolnici.

Prišli so v Lier. Kakor še vsako leto, je čakala na cesti gosta množica ljudi, ki so z velikimi, plašnimi očmi ogledali procesijo s krsto in vpraševali, kdo je to pot umrl. Bili so strašno razočarani, ko so slišali, da procesija še nima mrtveca med seboj.

»Ali sem zato pustil delo,« je dejal črkostavec Jef Verdicht, »da bi gledal prazno krsto? Prihodnjič ostanem doma. Potim se ko sir na soncu, procesija je pa takšna kakor vse druge.«

Ko so brez mrliča stopali skozi antwerpensko predmestje, je pričel Rikus kriliti z rokami in klicati: »Zvonili bomo! Nocoj postavimo goreče sveče na okna!«

Tam je že Antwerpen! Še nihče ni umrl!

»Brž, brž!« je šlo od ust do ust. In nenadoma, kakor da bi procesija stotin in stotin ljudi bila en sam človek, so hodili hitreje in hitreje, da bi tako prevarali smrt: pričeli so teči! Prvi cerkovnik s križem, nato oba ministranta in godci, ki niso več igrali, potem župnik, ki je moral teči z ljudmi, čeprav jih je z usmiljenim smehljajem opominjal, naj ostanejo mirni. Potem možje in žene, bolniki, slepci in kruljavi, vsi so tekli. Tudi moža, ki sta nosila krsto, sta tekla in poštni voz se je majal za njimi. Tisti, ki niso več mogli hoditi, so čepeli v njem stisnjeni ko slaniki v sodu; nekateri so se bili obesili za stopnice. Tiste pa, ki niso mogli v kočijo, so drugi nosili, vlekli in suvali.

Bilo je, kakor da bi neviden lovec lovil srnjaka. Tekli so in tekli, vedno glasneje in vedno bolj zmedeno so zveneli začetki zdravamarij, ker nihče ni mogel do konca zmoliti molitve, in klici so naraščali v kričanje in tuljenje.

Meščani, ki so po gostilniških vrtovih ob cesti pili pivo, kvartali ali kegljali, so se morali smeјati divjemu lovu te preplašene človeške množice in klicali za njimi: »Norci! Bedaki!«

Ko so pa slišali, kaj se je zgodilo, je dvignilo tudi nje. Stekli so za procesijo, da bi videli, ali bo kdo umrl še pred Berhemskimi vrati. Marsikomu je bila to ugodna prilika, da ni plačal piva.

Že so bili pred okopom in pred Berhemskimi vrati z bronastimi levi!

Romarji so se drevili skozi globoka vrata in ko so bili na drugi strani, so pričeli od veselja kričati, vriskati in divјati. Vsi so hoteli čimprej skozi obzidje in se zato prerivali in suvali.

Župnik je venomer klical: »Tako mora kdo umreti.« Divја, slepa volја, da bi ostali pri življenju, jim je vzela vso razsodnost; niso ga poslušali, ampak naprej so se drevili skozi vrata ko divја vojska. Padali so drug čez drugega, toda bili so za mestnim obzidjem! Odpirali so usta in jokali od veselja.

In že je zapeljal tudi natlačeni poštni voz za obzidje! Rešeni so, to pot ni bilo mrliča! Godba je zaigrala poskočno koračnico, nekateri so klečali, drugi plesali.

Solze so jim lile čez umazane, prašne, prepotene obraze. Peli so in vriskali. Ne da bi se vsak veselil samo svojega življenja, veselili so se, da ni nihče umrl. Nezavedno so se čutili kot celoto, kot eno telo z mnogimi udi, kot ena bratovščina.

Plesali so okoli križa, metali klobuke v zrak in mahali s palicami.

Cerkovnik s križem je stopal dalje, ker mu je župnik tako velel, in romarji so se držali za roke ter plesali in peli za njim, godba pa je igrala poskočno pesem.

In pred pojenjajočim zlatom dneva se je črno dvigal proti nebu zeleno prevlečeni bakreni stolp svetega Andreja. Zvonovi v stolpu so zazvonili in se temno zazibali v linah.

»Mrliču zvonil! Mrliču zvonil!« so dejali začudeno. »Vendar je nekdo umrl!«

Neka žena je prišla procesiji nasproti in župniku nekaj povedala.

In novica je preletela množico.

Peter Andijvel je včeraj v krčmi naglo umrl, ko je za stavo pojedel štiri in dvajset trdo kuhanih jajc. Takoj je vedel vsakdo, da je bil šel tudi on s procesijo, pa se je v Lieru izmuznil, ker je bil preboječ.

Kakor bi mignil, je ljudi minilo veselje in strah je zopet stisnil njihova srca.

Usoda je z ledenimi prsti spet zgrabila za njihove duše.

Vinko Beličič

M E G L A

*Iz vlažne zemlje dviga se meglà
in modri listi padajo z dreves
na tihe ceste. Rjava voda se vali čez jez,
njen šum kot grenka bolečina muči.*

*Še mesec bo počasi zgubil bleđi hlad
in zvezde so že skoraj utonile,
a ti še nisi, deklica, zaprla vrat,
ugasnila še nisi plahih, toplih luči...*

*Povsod meglà;
temà je pala na poti.
O deklica,
saj od nikjer nikogar ni.
Ne čakaj,
zapri, ugasni, plakaj!*

J. S. Chardin: Pred odhodom v šolo.

Stanko Vuk

NAŠE ŽIVLJENJE

Letošnja jesen ne morem na visoko šolo. Nekaj je kriva slaba letina pšenice, ki jo je prišla rja, nekaj koroza, ki zaradi prepogostnega dežja ni mogla dozoreti.

Tako je prišla jesen in počasi zima in sem doma. Vsa pokrajina se je nekam stisnila, zgrbančila okoli voglov domače hiše, tako kakor se stisne in zgrbanči obraz mrtveca. Tako nekam kakor pretisnjen robec.

Na južno steno se je prislonil Kras in gleda, rjav in mrk, skozi nadahle večerne šipe — tiha svetloba gori mrzlo nad njim.

S severa sta se primaknila Sabotin in Sveti Valentin, pod njima teče neslišno, nenehno mrzla, ledena soška voda.

Z zapada so pritisnili prazni briški vinogradi in brinjevka.

Kar je bilo še praznine med ljudmi in zemljo, so jo napolnile megle in dež. Zbiramo se po toplih hlevih, ob četrtkih v krčmi. Kvartamo, si pripovedujemo donkihotske zgodbe iz sodobnega življenja, strastno želimo za divjimi racami, vsi, od gospodarja do malega hlapca, in živimo to eno-

lično, preprosto, vsakdanje vaško življenje, ki teče izven vsakih kolesnic in za katero so Berlin, Chicago, Moskva in Peking samo črne pike na zamazanih šolskih zemljevidih.

Zjutraj, ko vstanem, najprej pogledam po vremenu. Dežuje, mislim. Meglenec. Dobro bo za lov.

V kuhinji je že pripravljena čorba iz grozdnih jedrc in polenta. Jem za javorovo mizo in se menim s sestro o vaških zadevah, o vinski letini, o meglencu in koruzi.

Skozi okno se vidi čemerna pokrajina: bledorumeni koruzni strnišča tja do prvih borov; divja raca, ki leti proti Doberdobskem jezeru; meglene vrbe, močvirja, kjer zapojo urhi o jeseni, še preden šumi o njej veter v jaggedih, in ki potihnejo zadnji dan trgatve; brinje; žerjav, ki se seli v tihe jesenske kvatre; samotna krčma z izveskom, na katerem je petelin ko na polenovem asu; travnato in deževno — tja do prvih borov.

Obrnem se od okna in stopim v svojo sobo med knjige in papirje.

Na mizi so tri kraške pesmice o trpljenju Gospodovem.

Videnje.

Mučenje.

Križanje.

Še enkrat jih preberem, potem me prime nemir, da se dvignem in hodim po sobi.

Berilo je moje edino veselje v samotni. Ko mi kri gni v tej zapuščenosti sredi meglá in otožnih večerov, ko so ceste lužaste, da ne morem do bližnje krčme, ko se v kraški kuhinji ostro sliši, kako tegobno teče ura v češnjevi skrinjici, tedaj mi delajo družbo balade Petrice Kerempuha, ki hripavo poje z Villonom pod vislicami (zunaj je veter), se pogovarja z menoj Erazem iz Rotterdama (zunaj je megla) in mi govori Don Kihot o ljubezni (zunaj je večer).

Moj brat gre v meglencu preko dvorišča. Visok in sključen kot žerjav. Morda že tudi on čuti samoto.

Še dopoldne greva s Tinacem na lov. Tinac ima dovoljenje za puško, jaz ga nimam, zato sem za priganjača.

Ozka, lužasta cesta se vije po podkraških grapah, tu in tam raste tenki, mladi jaggedi, po jarkih rumeni trava.

November.

Tinac strelja za divjo raco, ki leti samotno.

»Pilati!« pravi, bogve zakaj. »Zgrešil sem jo.«

Pogleda me. Morda ga je malo sram.

»Pesmice še pišeš?« vpraša.

»Še,« odgovorim.

Otožno pogleda po pokrajini.

»O čem?«

»Tako. O dežju, o lovu, o ljubezni.«

»Imaš kakšno s seboj?«

»Nimam, pa znam na pamet,« pravim.

Nasmehne se.

»Jih znaš mnogo?« me vpraša.

»Ne, samo dve, tri zadnje.«

Divja gos naju znova preleti in utone nekje za borovimi morji.

»Povej mi eno,« reče tiho in gleda vstran, ko da ga je sram te želje.

Pomislim malo, potem se odločim za drobno pesmico.

V tihe jesenske kvatre
se divja gos seli,
samoten je krčme prag
in petelin kriči.

Na vaškem pokopališču. (Fot. Fr. Krašovec.)

Tinac gleda vodo v grapi.

Stojiva pod mladim jagnedom.

»Ta pesmica mi je všeč,« pravi tiho, ko končam. »Kdo te je učil pesmice pisati?«

»Nihče,« mu odgovorim.

Orumenel jagnedov list pade ko zlatnik za miloščino na njegovo prazno lovsko malho.

»E, jesen,« pripomni in ga postrga na tla.

»Tako? Nihče te ni učil?«

»Nihče,« ponovim.

»Jaz sem si tudi vedno tako mislil,« pritrdi.

»Kdor piše, mora pisati iz srca. Tega morajo učiti peti divje gosi in megle in močvirja in bori.«

»Jaz sem se učil od urhov v biljenskih mlakah.«

»Morda tudi od petelina malo,« se mi nasmehe.

»Ne, od rjavega petelina sem se naučil hoditi.«
Zopet se mi nasmehe.

»Jaz vem, da je v vsem, kar napišeš, nekaj rdeče petelinje krvi. Rodu ne moreš zatajiti.«

S puško mi pokaže rjavo goro.

»Tam so vsi bori enaki. Bodeči, in njihov sok je grenek. Taki smo tudi mi.«

Malo pomisli, če ni rekel kaj preveč. Še doda:

»Nekaj bi rad vedel. Je lepo pisati pesmice?«

»Je in ni,« mu odgovorim. »Tako kot biti brezposeln: človek je svoboden, a premnogokrat lačen.«

Tinac se ustavi. Potem me pozorno pogleda. Morda se mu zdim pretanek in prešibek, da bi bil sam v gneči življenja in lačen.

V domači krčmi kvartamo. Novembrski popoldan. Veter je spihal dež in megle z gor, a nebo je še vedno sivo. Ostro se vidijo hangarji na pristajališču. V močvirnem je tegobno, ko da se je kdo obesil.

Zvečer stojim ob kalu za romarsko cerkvijo. Mornik piha mrzlo, zato pa leži na gladini premnogo jagnedovih listov in divje gosi čofotajo v ločju.

Voda ima nešteto mrzlih večernih barv, v katere se zlivajo oblaki, rupe s svojimi ostrimi travami, bori in vlažen, rjav mah, ki raste na dnu kala.

Govedárji so že napojili živino.

Rjavi bregovi Krasa so se dvignili pod prvo večerno zvezdo.

Noč.

Hipoma se je rezko dvignil petelinji krik. Potem tišina kakor po umoru.

Tam nad Krasom pa zvezda sveti.

ZLATI KLJUČEK

V revnem delavskem okraju velikega primorskega mesta je živela starka s svojim vnukom Tončkom. Žena je bila tako siromašna, da je stanovala v kletnem prostoru, bolj podobnem temni, vlažni ječi kakor sobi. Tonček je bil zelo slaboten in majhen. Kako pa bi tudi rasel brez zadostne hrane in brez sonca? Tudi delati se ni nikoli nič učil. Kako neki! Starši, ki bi zanj skrbeli, so mu že pred leti umrli v daljni tujini, kamor so šli iskat sreče. Babica pa je bila že tako slaba, da se je komaj še privlekla do stopnic stare kapele, kjer je s tresočim se glasom ponujala na prodaj svoje papirnate izdelke, živobarvne cvetlice. »Prosim, kupite cvetlice, lepe cvetlice za oltar!« Tako je prosila ves dan. Ali malo je bilo ljudi, ki so jo slišali, še manj pa takih, ki so kaj kupili. In zato sta živela babica in vnuk v večni bedi.

Kako šele pa je bil Tonček reven, ko mu je babica nekega dne na cerkvenih stopnicah za vedno zaspala! Zdaj je bil čisto sam na tem svetu. Ves izgubljen in prestrašen je čepel na stopnicah stare kapele in ni mogel verjeti, da ga je babica za vedno zapustila in da ga ne bodo nikoli več gladile njene dobre roke. Vroče solze so mu tekale po bledem obrazku, njegove ustnice so venomer šepetale: »Babica, babica moja!«

Ko se je zmračilo, je hotel domov. Toda že pri vratih so mu otroci povedali, da je hišni gospodar dal izbo izprazniti, stvari pa prodal starinarju, ker mu je bila babica dolžna najemnino. Začuden je gledal Tonček otroke. Saj se mu je zdelo kar nemogoče, da nima nikamor več iti. Žalostno je povsili glavo, solze so mu silile v oči in tiho je odšel. Kam, sam ni vedel. Čutil je le, da mora proč od ondod, ker tam nimajo več prostora zanj. Taval je po mračnih ulicah revnega okraja, prišel na široke ceste, kjer so stale velike bele hiše z velikimi, razkošno obloženimi okni, in končno se je znašel na obali.

Bila je že noč. Tonček je zmučen sédel na kamen in se milo razjokal. Čutil se je tako osamljenega. Tedaj se mu je zazdelo, da sliši v svojem srcu tihi glas. »Fantek, nikar ne jokaj,« je rekel glas, »saj sem vedno pri tebi!«

»Babica!« je vzdihnil Tonček in se zagledal v zvezdno nebo. Zdelo se mu je, da ga od tam gledajo mile oči babice. Počasi se je potolažil in si obrisal solze. Nato se je splazil v prazen sod, ki je ležal na obali, in prav kmalu v njem trdno zaspal.

Ko se je zjutraj prebudil, je bil silno lačen. Ker ni znal delati, si kruha ni vedel zaslužiti in

tudi veselilo ga ni. Spomnil se je širokih cest in tistih trgovin, ki so bile polne dobrih stvari. Napotil se je tja. Ali komaj je stal pred takšno trgovino in željno gledal izložene dobrrote, že ga je lastnik zapodil. Nič bolje se mu ni godilo drugod. Ves zmeden je obstal sredi ceste, a prišel je stražnik in ga osorno zapodil z nevarnega mesta. Taval je naprej in se končno znašel na tržnici, kjer je bilo dobrih reči v izobilju. Začel je pobirati po tleh odpadke sadja in zelenjave. Pri tem je tako nerodno zadel v košaro neke branjevke, da jo je prevrnil. Zopet je moral teči in se skrivati.

Bil je že ves upehan, ko se je zvečer zopet znašel lačen na obali. Prepričan je bil, da revni in nešolani otroci nimajo nobene pravice do vseh teh lepih in dobrih stvari in da so samo v jezo in napotje bogatim ljudem.

Ko je tako žalostno razmišljal in strmел predse, je zdajci zagledal v pesku pred seboj veliko, zaprto školjko. Brž jo je odprl, da bi jo pojedel. Toda kako se je začudil: v školjki je bilo nekaj blestečega. Pogledal je bolj in videl, da je to majhen, zlat ključek — tako svetel, kakor bi pravkar prišel od zlatarja. Vzel ga je v roko in radovedno ogledoval. Saj se ga kar nagledati ni mogel, tako je bil lep.

»Čigav je ta ključek? Kako je prišel v to školjko? Kakšna vratca se z njim odpirajo? Kaj bi se našlo za temi vratci?« Take misli so mu rojile po glavi. Legel je v svoj sod in kar naprej razmišljal. Spominjal se je čudovitih pravljic, katere mu je pripovedovala babica — o začaranih gradovih, skrivnostnih vratih in zmajih, ki jih varujejo. V teh mislih je nevede zaspal.

Slika 8. Hrenov križ na Ambroževem trgu.

Na mah se mu je zazdelo, da nekdo rahlo trka na njegov sod.

»Kdo je?« je vprašal plaho.

»Tonček, pridi ven!« je odgovoril nežen glasek.

Tonček se je previdno izkobacal iz soda in kar obstrmel. Pred njim je stala prekrasna deklica v dolgi beli halji. Njeni zlati kodri so se svetili kakor zlat venček okrog čela in njene modre oči so gledale tako dobrotljivo, da se Tonček ni niti najmanj prestrašil. Sploh se mu je zdela deklica tako znana. Saj jo je moral že nekje videti. Seveda, silno je bila podobna tistemu lepemu angelu na veliki sliki v stari kapeli. Manjkale so ji samo še peruti, pa bi mislil, da je stopil sam angel s slike in prišel k njemu.

»Tonček, ali si ti našel moj ključek?« je z mehkim glasom spregovorila lepa deklica. »Zlat je in lepo izdelan. Pal mi je z višine v globoko morje.«

»Seveda sem ga našel,« je radostno vzkliknil Tonček, »v morski školjki je bil.«

»Ali mi ga hočeš vrniti? Zelo sem nesrečna, ker sem ga izgubila,« je prosila deklica.

»Seveda ti ga vrnem. Izvoli ga vzeti, tu je. Prosim te samo, povej, kakšna vratca odpira ta zlati ključek in kaj je za tistimi vratci?«

»Hvala ti, Tonček, za ključek!« se je lepo zahvalila lepa deklica. »Ker si tako dober, ti rada pokažem, kaj ta ključek odpira. Pojdi z menoj!«

Podala mu je roko in ga odpeljala k morski obali, kjer je že čakal bel čoln z belimi jadrji. Vstopila sta. Kakor lahka vodna ptica je odjadral čoln sam od sebe preko morske gladine. Tončku se je to zdelo tako lepo, kakor da je že v nebesih. Po dolgi vožnji sta pristala na otoku sredi morja. Na njem je bila tako visoka gora, da je segal njen vrh v same oblake. Na ta hrib sta se napotila. Hoja ni bila ravno lahka, ostro kamenje je ležalo vse naokoli in Tončka so že bolele noge. Ali deklica ga je čvrsto držala za roko in srečno sta dospela na vrh. Tu je deklica prijela lahek oblak, ga potegnila k sebi in sedla nanj kakor na mehke blazine. »Tako, fantek, sedaj še ti prisedi!« mu je ljubeznivo dejala.

Tonček se ni mogel dosti načuditi, ker na oblaku se je sedelo kakor na najmehkejši pernici. Zapihal je rahel veter in oblak je z njima odplul v višave. Tončku je od veselja glasno utripalo srce. Kako majhen se mu je zdaj zazdel svet pod njima. Gozdovi, gore, morje, polja in travniki, vse to se je pod njima srebrilo v mesečini. Kaj so bile tiste bogate hiše in polne izložbe proti tej lepoti; saj jih sploh ni videl! Oblak se je dvigal proti

svetlim zvezdam. Čim bolj sta se jima bližala, tem bolj so se lesketale in tem večje so bile. Nekaterim zvezdam se je tu gori zelo mudilo. Švigale so mimo kakor blisk in puščale za seboj ognjeno sled. Toda oblak je plaval še dalje. Dvignil se je nad same zvezde in hitel srebrni megli v daljavi nasproti. Ko se ji je približal, se je megla nenadoma razgrnila kakor tanek zastor in prikazala so se majhna, čudovito izdelana vratca iz čistega zlata.

»Glej, Tonček,« je nežno spregovorila deklica, »to so tista vratca, katera odpira ta zlati ključek. To je glavni vhod v Deseto deželo.«

Oblak se je ustavil tik pred vratci in deklica je vtaknila ključek v ključavnico. »Cin, cin!« je srebrno zacingljalo v njej in zlata vratca so se odprla na stežaj.

Tonček, ki je vso dolgo pot od samega čudenja molčal in nepremično sedel na mehkem oblaku, se je nenadoma zdrznil, ker to, kar je sedaj zagledal in slišal, je mnogokrat prekašalo vso lepoto, katero si je sploh mogel kdaj misliti. Njegove oči so zrle neizmerno lepši svet, ves ožarjen s tako svetlobo, da mu je od radosti zaigralo srce. Če bi se združila lepota večerne zarje z lepoto mavričnih barv, čar luninega svita z lepoto sinjega neba, zdaleč ne bi še dosegala krasote te rajske svetlobe. Tej lepoti se je pridružila še druga. Iz Desete dežele je bilo slišati silno lepo glasbo, najlepše petje, spremljano z mogočnimi orglami, večerno pesem slavčka in zvonjenje velikonočnih zvonov.

Tonček se ni mogel nagledati in naslišati, zakaj vzhajajoče sonce je pravkar razlilo svoje zlatorumene žarke na čudovito pokrajino te rajske dežele. Kamorkoli je gledalo oko, povsod so bili cvetoči sadovnjaki in krasna, obdelana polja. Ob srebrnih, veselo žuborečih potokih, na sočno zelenih obronkih in vse daleč tja, odkoder je prihajal čarobni svit, so stale sredi cvetočih vrtov lične stavbe — kakor mali dvorci.

»Kako lepo!« je ves prevzet šepetal Tonček in radovedno vprašal: »Kdo neki stanuje v teh lepih stavbah?«

»Vrtnarji, poljedelci, tam gori na obronkih kmetje, tam daleč pa meščani,« je govorila deklica.

»Kako lepo,« se je ponovno začudil Tonček. »Kako lepo pa mora biti šele tam, kjer stanujejo bogatini!«

»To ni tako, Tonček,« odvrne resno deklica, »tu v Deseti deželi ni bogatinov in ne revežev, tu so samo pridni ljudje. A zdaj pojdiva še v dolino, da ti od blizu razkažem to čudovito deželo. Pravkar vabi zvonjenje ljudi na veselo delo. Da ne bova nikogar motila v delu, se narediva nevidna.«

Na te besede je deklica sprožila roke in odtrgala košček jutranje megle, ki se je pravkar dvigala iz doline, in jo vrgla kakor tenek plašč preko sebe in Tončka in na mah sta bila nevidna. Spustila sta se v dolino. Ko sta dospela do prvega holma, je Tonček nenadoma obstal, ker je videl prečudne stvari. Okrog vseh teh ličnih stavb je mrgolelo kakor v mravljišču. »Ljudje gredo na delo,« je pripomnila deklica, »in mladina v šolo.« Tudi doli na srebrnih potokih je bilo vse živo. Vrtnarji in poljedelci so urno nalagali razno orodje na živopisane čolničke in v dolgi vrsti pluli, veselo prepevajoč, na polje k delu. Po gladkih cestah pa, ki so se svetile kakor ogledalo, so neslišno drseli dolgi vozovi in prevažali najrazličnejše tovore. Hodniki za pešce so bili dolgi, potujoči trakovi, na katerih so se ljudje vozili sem pa tja po opravkih. Tudi Tonček in deklica sta stopila na ta potujoči hodnik in se odpeljala v mesto.

Ko sta dospela tja, Tonček ni mogel verjeti svojim očem, zakaj mesto je bilo vse drugačno kakor ono, katero je bil poznal. V prekrasnih parkih med vodometi in cveticami so stale velike hiše, zidane iz blestečega kristala, in žarele v prekrasnih barvah in dajale Deseti deželi čarobni sijaj. Ob bistrem jezeru je bila najlepša palača. Čudovito izdelan slavalok je vodil do nje. To je bila palača milega kralja.

Prišla sta tudi med trgovine in tržnice. Tu je videl Tonček v oknih toliko lepega in dobrega, da ni vedel, kam bi prej pogledal. Tu je bilo vse polno najlepšega sadja, najslajših slaščic in najlepših igračk in vsega drugega, česar si človek more želeči.

»Vidiš, Tonček,« mu je nežno razlagala deklica, »tu si vsak prebivalec Desete dežele sam izbere in vzame, kar in kolikorkoli hoče in potrebuje.«

Tonček bi skoraj izgubil oči in sline je začutil v ustih.

Deklica je Tončku še mnogo lepega in koristnega pokazala in čas je pri tem minil, kakor bi trenil.

Nenadoma je bilo zopet slišati tisto krasno glasbo, toda tokrat čisto blizu. Ko se je Tonček ozrl, odkod prihajajo čudno mehki zvoki, je na bližnjem griču zagledal čudovito lepo stavbo z nestetimi zvoniki.

»To je naš božji hram,« mu razloži spremljevalka, »tu se zahvaljujemo Bogu za vse darove, ki nam jih vsak dan naklanja. Zvonjenje pa, ki ga zdaj slišiš, je znamenje, da je za danes v vsej deželi konec dela.«

»Prosim,« je čez čas začel Tonček, »povej mi, deklica, zakaj pa na naši zemlji ni tako lepo kakor tukaj?«

Na to vprašanje je deklica dolgo molčala. Videlo se je, da je tudi njej hudo, ko je Tonček omenil našo zemljo. Končno je odgovorila z resnim glasom: »Veš, Tonček, ko pa niso tako pridni.« In deklica ga je ljubeče privila k sebi in toplo poljubila na čelo. Tončku se je storilo milo. Zdelo se mu je, kakor da ga objemajo drage roke babice, in od same sreče je zaprl oči...

Tedaj je Deseta dežela hipoma utonila v temo in lepa deklica je zginila.

Ko je Tonček odprl oči, se je znašel spet v svojem sodu na obali. Zatega ključka ni bilo nikjer.

Jutranje sonce se je lesketalo na morskih valovih. Tonček se je čutil prerojenega. Ni bil več tisti plahi, žalostni in nepomagljivi fantek od včeraj. Rajska lepota Desete dežele in njenih pridnih, srečnih ljudi mu je še vedno lebdela pred očmi.

Na obali je videl ribiče, kako se mučijo, da bi izvlekli polno mrežo iz morja. Hitro je priskočil

Slika 9. Herkulov kip, prej na Starem trgu.

in jim pomagal. Njegova pomoč ni ravno bogve kaj zalegla, bil je pač še slab, ali ribičem je bila njegova uslužnost všeč. Obilno so ga pogostili in prijazno so se razgovarjali z njim. Ko pa jim je Tonček povedal, kako je bil še včeraj nesrečen, ker je tako naglo ostal sam na svetu, in tudi to, kaj je doživel, se jim je fantek tako priljubil, da so ga obdržali kar pri sebi. Pri njih je Tonček sčasoma postal odličen ribič in kasneje neustrašen mornar. Preplovil je vsa morja sveta in povsod so ga radi imeli. V svojem srcu pa je stalno nosil spomin na zlati ključek, ki je tudi njemu odprl zlata vrata.

Joža Likovič

KOST H KOSTI

Pokopališče sv. Krištofa je bilo tedaj še ohranjeno v častitljivi nedotakljivosti in tihoti cipres, solzá in spominov. V gubah plašča tega svetnika z orjaškimi rameni, ki je verno čuval tudi to groblje, sta se skrivala neizmerno odpuščanje in tešljiva tolažba, namenjena zlasti rajnim in njihovim žalostnim svojcem. Tedaj semkaj še ni seglo vse tisto, kar se skriva za napredujočo in nemirno posvetnostjo; jarke luči gosposkih vil še niso požrešno stregle po mrliških sencah. Tam okrog so se tistikrat razprostirale nezanimive ravnine, porasle z leščevjem in drugim navadnim grmičevjem. Tudi solunska brata in prijatelja naših tal sta se šele kasneje namenila semkaj, da kot priprošnjika drugujeta živim in mrtvim. Izza prastarega ozidja so se dvigali vrhovi cipres, ki so bile polne potešenosti in blažilnega hladu. Po bezgovju pod ostarelo mrtvašnico se je nemoteno spreletaval radoveden kos ter dokončaval večer za večerom brezimne speve o smrti in ugaslih očeh. Kostanjev drevored ni kazal nikake posvetnosti, saj po sencah tega drevoreda je vodila poslednja pot tisočere, ki so postali deležni hladu, luči in božjega miru. Tu je zgubila ločitev vsako grenkobo, nepoznana je bila bojazen, da se izneveri srce srcu! Hrepenenje dekliških src, zažuljene dlani mož, vroče ustnice mladeničev, kodrasti lasje drobljančkov — vse je tu presahnilo v neznamenit prah. Zlato je med trohnobo potemnelo, sijaj sveta je pobledel. Vse je bilo za vekomaj položeno pred božje usmiljenje, srce k srcu, ljubezen ob sovraštvo, detinstvo ob moze — kost h kosti.

Tako je bilo nekoč pri sv. Krištofu. Pod njegovim plaščem je bil dolgih trideset let tudi košček grude, na katero smo mi navezali vso ljubezen in skrb. Tu smo se shajali kakor v tihi

pravljici, kjer se končno poraja smrt kakor velikodušna prijateljica, ki ume blažiti bolečine in tugovanje. Tu je mineval grob, ki so ga zasuli pred tridesetimi leti, ko so položili vanj našega očeta; med dvema cipresama je našel kotiček miru in hladu, tja smo položili tudi svojo srečo in svoje sanje...

Oče je bil železničar, delo je opravljal na tovornih vlakih, vedno stisnjen med železne odbijače in škripajoče zavore voz, za katerimi je prežala nanj neizogibna nesreča. Služba sprevodnika je bila tvegana in dolga, neprijazna in viharna, od Ljubljane čez sivi Kras na morje do Trsta, od naših drobnih src čez tisočere počrnele železniške prage in zagatne prelaze do svetlejših zarij, ki se dvigajo od morja ter varajo. Oče je bil skromen, jed je nosil s seboj v usnjati torbi, med ročaji je imel zataknjeno rdečo zastavico, vso zamazano in opikano od saj in isker. Dobro se spominjam voznih redov v naši kuhinji. Kolikokrat se je ustavila mati pred temi zagonetnimi, nekam zlokobnimi številkami, kakor da je v njih določeno, kdaj potečejo minute očetovega življenja. Tako se spominjam tiste grozne poznojesenske noči, ko je lokomotiva podrla in strla našega očeta. Osiroteli smo. Očeta so pokopali pri sv. Krištofu. Tam se je začela ta zgodba. Neštetokrat se je oglasil kos v bezgovju na koncu mrtvašnice in oznanil pomlad tudi grobovom. Smrt je radovedno oddrznila okence in se ozrla za stopinjami vesne. Tridesetkrat smo praznovali spomin vernih duš. Solze so se posušile, srce se je molče navezalo na ta skriti košček sveta, kjer sta uspevali dve cipresi in se je ob vsakem obisku znova razvnela vedno lepša ljubezen.

V letih se je marsikaj spremenilo, tudi očetova gomila se je ponižala, neoskrbovane grobove je prerasla divja trava. Po veliki vojski so sezidali okoli pokopališča vrste gosposkih domov, ki se niso bali soseske mrtvecev. Tako je bilo pregnano nekdanje mrtvaško tihožitje, polno prikupnosti. Slednjič naj bi šla tod tudi cesta. S tem bi bil vzeti mir rajnemu očetu, nam pa blažeče zatišje. Odločili smo, da prepeljemo očetove ostanke na novo pokopališče k sv. Križu in jih tako otmemo nadleže in pozabe.

Pogreb je bil v zgodnjem dopoldnevu. Da še enkrat priporočimo očetovo dušo božjemu usmiljenju, smo se zbrali pri zadušnici. V pokopališki cerkvi sv. Krištofa je bilo svetlo in toplo kakor vselej; nič se ni odkrušilo od drage častitljivosti, ki ji je prizanašala celó smrt. Po spominskem opraviilu smo se napotili zadnjikrat k našemu grobu. Kolikokrat smo prehodili tisto pot od poko-

Albin Egger-Lienz: Mrtvaški ples leta 1809.

pališkega kropilnega kamna mimo blestečih grobnic bogatinov do kostanjevega drevoreda! Vedno isti nepozabni prizori: žalujoče vrbe, vitki kipi s sklonjenimi obrazi, solze in zlati pramenčki lučic. Ko smo šli tedaj to jutro zadnjikrat h grobu, se mi je zdelo, da nam božja njiva očita. Toliko let smo ji zaupali rajnega očeta! Koliko grenkih solz je povžila, koliko neutešljivih tožb je znala potolažiti, ko je ohranila pokojnega v svojem nedotakljivem naročju! Slehera gruda in ruševina je bila uprta v nas, kakor da bi nas opominjajoče spraševala, zakaj posegamo v prastari red, ki ga je določil Stvarnik prahu, v katerega se razgubita kost in slednja kaplja krvi...

Naš grob je bil že odprt, razkopen in raztepen; star grobar je grebel po njegovem dnu. Bledi kos očetove lobanje je že našel in jo shranil pod šipkovim grmom. Ko je zbiral ostale kosti, je za hip porosil z neba nežen dežek.

To je bil moj oče! Po tridesetih letih smo ga zopet zagledali, zdaj tako revnega in neznatnega. Grobar je podajal na lopati svojemu pomagaču vrh groba drobcene ostanke: zdaj kosti rok, ramen in prsnega koša, lopatice in spet treščice kosti, pomešane s prstjo, ki je povžila ostalo telo. In še to! Ko je grobar že končaval svoj žalostni posel, so se pokazali na dnu konci skoraj docela ohranjenih škornjev. Grobar je oprezno dvignil. Točno

se je poznalo, kako je šlo strahotno kolesje lokomotive preko nog mojega očeta. Kako pretresljiv je bil pogled na ostanke nerodnih škornjev, iz katerih so gledale podkolenske kosti in piščali!

Slednjič so bile kosti zložene v majhno, belo in ljubko krsto. Drugih ostankov skoraj ni bilo več kot za boren zagrabe, vendar se mi je zdelo, da nam je dovolila smrt veliko milost, ko smo mogli poslednjikrat zreti očeta. Naša srca so prosila Boga, naj mu odkáže najlepši kraj pokoja in blaženosti. Amen, amen, tako bodi! Mati je položila na krsto šopek rdečih rož in se dotaknila s tresočo roko njenega vznožja. V tej mali krsti so ležale sedaj njene deklinke sanje in sladko upanje, oboje zmaličeno v koščene treščice in prah. Tako je smrt znova podpisala račun z zemljo, račun z nebom je bil po milosti božji gotovo že poravnano.

Na večer vseh svetnikov se bodo razmajali zvonovi. Line in srca bodo odprta, luči in prošnje se bodo neprestano vezale in kipele do Boga, da se usmili vernih duš. Potolažen, ves sam s seboj se bom zgrudil k onemu koščku grude, ki je povžila telo ubogega očeta. Lahko mi bo, šelestenje jesenskega vetra me ne bo bolelo, srce se ne bo trgalo v žalih mislih, luč ne bo trepetala. Nobenega glasu, nobenega diha, potešena je slehera želja! Vse je izravnano! Kri h krvi, kost h kosti!

NEPOTREBNI LJUDJE

MATI.

Najprej mama. Mama! Kruha in kave bi lahko zjutraj dala tudi dekla, toda budila bi nas pa ne. Zavili bi se lepo v odejo in spali. Če bi bilo tako, še kave ne bi bilo treba. Koliko bi prihranili! In videli smo mamo, da celó je. V usta nese in žveči. Pred nami vsemi, potem pa hoče, da žvečimo tudi mi. Prej pa se izkobacamo iz postelje in moramo moliti. Kratko, toda moramo pa le! Tistega, ki moli naprej, tistega sliši, drugi lahko mrmramo in je huda. O, če bi ne bilo vode! In za nas jo gotovo imajo na ledu, tako je mrzla! Da se moramo umiti! Ali ni dovolj, če se enkrat na teden? Zakaj pa se kopamo, a? Po nosu se še, a gorje, če vidi mama, da se nismo tudi po vratu! Ali ga ni Cirilu umazala s sajami, da si ga je moral drgniti z milom. Drgniti, pravim. Zakaj pa imam zobe? Dal si jih bom vse izdreti. Tudi zobe si moramo umiti. S krtačko! Ali bi ne bil denar bolje uporabljen, če bi ga dali za sladkorčke? Gotovo veste, da bi šlo iz našega, če bi krtačke izgubili! Še to! Če bi bilo drugače, kako radi bi jih »izgubili«!

V šolo moramo. Zvečer že mama pogleda, ali so še vsi gumbi! In če niso, jih prišije. Da smo bolj stisnjeni. Zakaj neki beremo v šoli in povsod, da je le ohlapna obleka zdrava?

V šolo ne smemo ne lačni, ne strgani in čevlji morajo biti osnaženi, kakor da so blato odpravili in spremenili v seno. Pa ga niso in ga je še cele kupe. Zakaj pa ga je? Čevlji nam kar sami uidejo vanj. Imenitno, kaj?

In če gremo mimo trgovine... Zadnjič nam je stric Daniel dal dva dinarja in smo hoteli iz šole grede kupiti v trgovini sladkorčkov. Ker smo prišli z ulice, smo slabo videli in smo rekli, naj nam jih prodajo, pa dobre in dosti. »Tu je pa denar!« Ali ni mama takrat stopila izza razglednic in pobrala dinarje izpred pomočnika? Da se bomo doma »pogovorili!« Ta sramota! Kakor bi morali vsi ljudje vedeti, kdaj se doma »pogovarjamo!« Naj še kdo reče, da je mama potrebna!

Kadar se hočemo nekoliko razgibati, mama vpije, da svoje besede ne sliši! Zakaj pa pravijo v šoli, da se moramo razgibati. Mama nam je zmerom samo za nadlego. Če hočemo dati konjičku vode — o, Miklavž nam je prinesel konjička! — je huda, da močimo, in če se spravimo trije nanj, pravi, da ga bomo polomili. Samo za napotje nam je! Hoče še marsikaj, a se ubranimo!

V nedeljo smo se igrali mame. Jaz ne, ker sem že velik. Vida je bila naša mama, Tone Cenetova mama in Ciril Stankotova. Imeli so razbit lonec in dva strgana predpasnika. Šli so se semenj. Oče je dejal, da imajo ženske že lahko semenj pri razbitem loncu in strganih predpasnikih. In je bil. Gospe pa so se vse oblekle v mamine obleke, tisto za gledališče je imela Vida. Spodrecala jo je in jo imela. V hudem prepiru so bile. Jaz sem bil trgovec in prodajal ter se nisem vmešaval, ko je Ciril vrgel skodelico črne kave Vidi v lice. O, jaz se nisem vmešaval!

Tisti hip je prišla mama s trga. Nabila me je — da sem najstarejši! Zakaj? Ali sem jaz vrgel črno kavo, a? — Zdaj vam je jasno!

OČE.

Očeta pa ni vedno doma, zlasti zvečer ne. Ima seje in pogovore. To vemo; kdaj gre spat, pa ne vemo. Samo zjutraj smrči in mama položi prst na usta, če hočemo kaj glasno povedati. V šoli so pa rekli, da moramo govoriti glasno!

On ne pozna šale, čeprav pravijo, da je zabaven. Palico vzame, da, in našo roko! Pa ne, da bi stisnil v njo sladkor!

Ker ne pozna šale, ga ne potrebujemo. Kaj pomaga, če je drugod zabaven? Doma ni. Gorje, če moramo nesti v šolo njegov podpis! Kakor bi bil njegov res zlata vreden. Pa ni.

Zjutraj gre v urad. Bog ve, zakaj; menda zato, ker mu doma ne zakurijo. Mama pravi, da gre tudi v kavarno. Mi smo ga videli samo trikrat skozi okno in samo enkrat nas je poklical in nam kupil čokolade. Gotovo za mamin denar, ko je tako skop. Res je skop, sicer bi mama ne bila huda, da zapravlja. Že iz tega lahko vidite, kako je vsem potreben. Malokrat pokliče in če pokliče, za tuj denar!

Za spričevala je oče sodnik.

Kakor da ni že samo to hudo, da moraš ponavljati razred! Zdaj pa še on s šibo. Kaj s šibo! S palico! Ne pomaga nič dvoje debelih hlač. Takrat noče na roko! Roka nam drži spričevalo.

In bo še kdo trdil, da nam je potreben? Le naj! Očeta pa gotovo ne pozna in ima samo mamo.

Pa tudi drugače z očetom ni vse v redu. Pošto sicer mama prej prebere, samo račune, ki prihajajo vsi na njegovo ime, dobi neodprte na svoji mizi. Če bi plačeval v redu, ne bi prihajali. Že samo to kaže, da ni reden človek. Pa godrnja nad nami, če imamo knjige, obleko; polito mleko in ostanke kisle repe skupaj na mizi, vse pomešano. Tako je siten, da ga ne moremo.

Zakaj neki mu mama kaže vse naše raztrgane podplate, če jih ne zna zašiti? Vobče oče nič ne zna in mora vse popraviti kdo drugi. Zadnjič je le hotel pribiti žebelj za zrcalo, pa je zrcalo ubil; na prst si je kanil joda ter si ga zavezal. Zrcala ni bilo treba obesiti in tudi žeblija niso pribili.

Saj razmišljamo, zakaj ga mama redi. Še hud je, če se mu zdi jed slaba, pa je boljša kakor naša.

Njega nam res ni treba in če bi ga ne bilo, bi njegovo kosiło in večerjo sami pojedli.

Zato ga damo, tudi prodamo; kar nam bo več prineslo! Damo ga pa tudi zato, ker nas s palico.

Le naj bi bil pri tujih ljudeh; bi vsaj videl, kako je! Čemu jih pa nam obeta, te tuje ljudi! In zakaj nas s palico!

BRATCI IN SESTRICE.

V začetku niso nepotrebni, saj mama skrbi zanje in samo vekajo. Če so starejši, je že križ! Da jih moramo voziti, da jim moramo držati steklenico! In jaz sem povrh še najstarejši. Zdaj lahko veste vsi za mojo nesrečo. In križ raste z njimi! Moramo jih učiti hoditi, pomagati jih moramo pestovati. Pa sem si jaz pomagal in zdaj nobeden noče k meni. Opekeli sem ga, opekeli, pa zdaj noče k meni! Kričal je in kriči, če mu ponudim roke. Obrne se v stran in brca z nogami.

»K tebi ne mara!« pravi mama.

»Ne mara!« rečem in grem.

Slika 10. Neptun; nekdanji mestni vodnjak.

Saj bi ne bili nepotrebni, če bi se me ne držali kot psa rep in vsega ne povedali. Če jih nabijem, jokajo in povedo, kdo jih je. Če imam sladkorčke in jim ne dam, vpijejo. Moram dati, in če se nakremžim, mi mama vzame vse. Pa se niti ne nakremžim. V njih veselje! Rajši kaj skrivaj polizem. Zdaj smo pa tu! Najbolj so nepotrebni pri lizanju. Če mama stepe smetano ali če meša in ostane v kotliču, moramo deliti. Pa dobiš ti šibo za sneg, drugi kozico, tretji smetano na šibi.

»Ti pa si najstarejši, tebi že ni več treba!«

Na te mamine besede ostane meni šiba, če se kujam, toda ne šiba s smetano in snegom, ampak leskovka.

Ali ste že videli leskovko?

Ta je tudi v hiši in to najteže gledamo. Zadnjič sem jo le ukradel in ker sem bil sam v kuhinji, sem jo vrgel na ogenj.

Ali ni ta dan Tone nagajal in je oče segel ponjo, pa je ni bilo. Ujezil se je in prinesel novo leskovo palico, bolj debelo, kakor je bila. Tone pa jo je le okusil. Ali mu je bilo treba nagajati? Lahko bi bili zdaj brez palice.

O, zdaj pa recite, ali jih potrebujemo?

Če bi jih ne bilo, bi imel več štrukljev in tudi fig. Božično drevce bi bilo samo moje in fige, tiste sladke, velike fige, pa ne v vencu, one suhe nenatezane, in pa žemlje, vse bi bilo moje! Že radi tega bi komu rekel, naj jih vzame! Ne fige, bratce in sestrice!

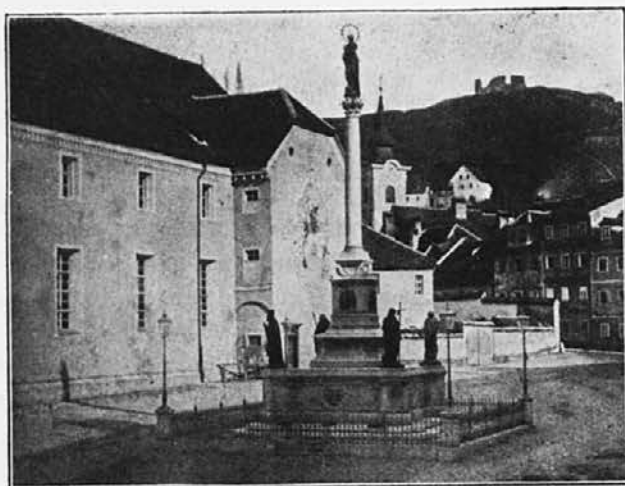
HIŠNI GOSPODAR.

Ali ne bi mogla biti hiša brez gospodarja? Prav za pokoro nam je. Če skačemo z mize, če tolčemo po kotliču ali če prav imenitno zapiramo vrata, ko jih kar vržemo v ključavnico in zažvenketajo šipe v oknu, če sesujemo šipo njemu na glavo, takrat pride. Pride in mama pravi, da je jezen. Mi ga ne vidimo, ker se skrijemo in se pokažemo, ko ga več ni.

Ko odide, smo vsaj kregani, toda že je bilo tudi hujše in še rado hujše.

Kakor da bi bili mi krivi, da je hiša tako rahla. Naj bi bil vsaj strop nekoliko debelejši, recimo za mojo roko po dolgem. Vsaj strop, pravim, ker smo ga slišali, da je rekel, kako se mu svetilka ziblje. Ko pa je tako čemerem. Naj pa bo brez svetilke. Če pride sredi meseca, se ga oče kar boji. Slabe volje je oče tudi v začetku meseca, toda kaj je slaba očetova volja, vidimo, če pride proti koncu. Mi smo mirni in se poskrijemo. Nekoč pa nas je oče le poiskal.

»Če ne boste pridni,« je renčal oče, ko je gospodar odšel. »Spet mi je povišal. Najprej nam

Slika 11. Trg sv. Jakoba okoli l. 1870.

je sploh odpovedal. Da naše vojske ne prenese. Potem se je le unesel in samo povišal. Ali sprejememo, je rekel. Si še premislimo. Da spodaj čaka tisti, ki bi prišel namesto nas! Pa se nisem uklonil. Da bom premislil! Vi pa bodite tiho, sicer!»

In je tako grozno belo pogledal, da nismo videli, kako je hišni gospodar stal z neznancom na pragu.

»To je tisti, ki bi rad prišel!»

»Bliže mi je!» je dejal oni.

»Oglejta si,« je dejal oče. »Stanovanje mi je premajhno in predrago. Zunanje stene so vlažne in vrta je komaj za rjuho. Otroci ne morejo na vrt, ker so tam garjevi in ušivi otroci! Pa naj pove Pepca!»

Pepca je povedala, da je sama pogledala one na vrtu. Zato ne gredo naši nikamor. Ni čudno, če so po kuhinji nekoliko bolj glasni. Otrok se mora razdivjati in razgibati. Zmeraj le ne morejo v gozd. Odpovemo!»

Kakor bi ga bila zadela strela.

Nista pogledala niti pregledala. Obrnil se je hišni gospodar in odšel.

»Odpovemo, ker imamo priliko. Še peči niste popravili in so otroci dve zimi zmrzovali,« je zaklical oče za njim.

Da pa smo bili v kuhinji samo glasni in da se moramo razdivjati in razkričati, je veljalo samo pred gospodarjem, ne pa, če smo bili sami.

Gospodar je šel; ko smo se selili, smo njegovi dekli dali ključ.

Pa še glasni smo bili na stopnicah, ker je Vida zgubila čevljev.

Če bi tega gospodarja ne bilo, nam ne bi bilo treba drugam.

UČITELJ.

Saj ga imamo samo v šoli, toda gre tudi za nami. Že v šoli je tak, da ni prestajati. Kadar kaj čveka, moramo položiti roke na klop in sedeti, kakor bi požrli metlo. Da ni to težko? Poskusite! Zraven naj pa lazijo muhe! Ali ne lovi roka muh? »Eden, dva, hop!« Učitelj pa z ravnilom ali kar je že: »lop«! Koga ne bi boleli prsti? Pokažite ga! Potem mora oni še stati ali klečati, za tablo nas več ne zapodi, odkar je eden, in to sem bil jaz, pokazal jezik, zelo velik jezik, ki ga je učitelj krasno videl, dasi je kratkoviden. Tako je kratke pameti, da je nekoč zapodil za tablo dva, mene in Sedlarjevega. Tako prijetno in veselo še ni bilo v šoli. Na koncu ure je dal tablo obrniti in hitela sva brisati z rokavom, da se ni videlo. Pa sva le zbrisala vse, ker je Jančar počakal in mu je čevljev nagajal. Midva sva bila po rokavih bela od »zidu«.

Če smo znali, je bil vesel. Zakaj bi mu delali veselje? Zato se nismo učili, naj si dela veselje sam.

Prišlo mu je celó na misel, ali smo se umili. Umili smo se že, umili, toda snažni! Ali naj zemljo in blato mešam z rokavicami? Pepca je zatožila celó moje zamazane rokave. Ne rečem, da nismo imeli robcev, morali smo jih imeti, sicer bi bila mama ropotala; toda hitreje se obrišeš z rokavom, ne glede na to, da smo imeli roke že umazane od ilovice in saj, pa tudi od rib in žab. Učitelj jih je hotel videti. Ne rib in ne žab, ampak roke. Naj pa jih, če hoče. Hotel jih je in me potem udaril po prstih pa še očetov podpis je hotel. Kaj učitelj vse potrebuje!

Tistikrat je še oče segel po palici, mama pa je kar stokala: »Kakšna sramota, kakšna sramota! Cepec, ali veš, da bo vse mesto besedilo! Zdaj bi te še jaz, če ne boš tiho. Zakaj tako tuliš?»

Saj sem samo na glas klical in je prišel še hišni gospodar:

»Ali ga derete?»

»Potrebno bi bilo, ker je imel umazane par-klje!»

»Le ga dajte!» je dejal in še z Bogom ni rekel.

Maščevali smo se mu pa le učitelju! Na suk-njič smo mu pripeli listek in se je na tistem listku pisalo: »Osel sem!« Zato ni hotel nihče ziniti, četudi je bral.

Učitelj je rekel, da sem jaz napisal, pa sem mu povedal po pravici, da ne. Kdo mu je pripel, ni vprašal in jaz se nisem lagal.

Zakaj nas pa drži v sobi? Ali smo sužnji, kaj? Revčki smo, a se nikomur ne smilimo in še naloge nam da! Na vrtu pa ptički pojo!

Včeraj nas je dobil, ko smo šli iz gozda. Zadnje ure ni imel, ker je bil verouk. Šel je tudi on v gozd. Samo mi naj bi ne smeli!

O, če ga že jutri ne bi bilo več!

STRAŽNIK.

Na cesti ni mame. Kadar je, smo pridni in samo za njenim hrbtom kažemo osle. Če gre oče z nami, moramo iti pred njim in jih ne moremo. Učitelj pa gre po šoli prav redko po naši poti, ker da mu je ulica ozka, temna in umazana. Še kregal nas je, zakaj ne gremo drugod. Morali smo mu dokazati, da je krajše. On pa je imel načrt našega mesta in je s šestilom zmeril, da ni tako.

»Ali pa načrt ni natančen,« smo rekli. Prav tako kakor oče, če je prišel nekoliko pozno s komisije. On je tudi rekel, da ura ni natančna.

Stražnik pa vse ve in njegovo oko je pazno in budno kakor petelinje. Če se obesiš na voz, te vpraša po imenu. Iz žepa izvleče svinčnik in vpraša. Kakor bi se Janez Smreka drugače obešal kakor Jože Hrast? Da bo povedal očetu. Moj Bog, zdaj bi pa že lahko vedel moje ime; tolikokrat me je že vprašal.

Zelo je hud, če ubijemo šipo ali če zvonimo. Zakaj pa je šipa in zakaj zvonec? Ali naj si kdo obreže nos, če hoče pogledati skozi šipo, kaj? Zadnjič smo pa naklestili malega psička. Po treh nogah je krevljal.

Prijel me je za roko in me peljal domov. Stražnik! Mami me je priporočil. Povedal je o psičku in me priporočil: »Zelo ga priporočam!« Ali naj čakam, da me ugrizne. Psiček, ne stražnik. Kako bi šel domov, kaj? Psiček ima pa še vedno tri noge.

O, kako je zaleгло njegovo priporočilo! Palica ne more povedati, ker so morali prinesiti drugo. Zdaj vsaj veste, zakaj stražnika prav nič ne potrebujemo. Če pa niste prej vedeli in še zdaj ne verujete, boste zdaj.

V torek smo šli iz šole po »krajši« ulici. Moram popraviti: hoteli smo, pa se je Cene spomnil, da bi lahko metali »križ nož« z gumbi. Mi pa, da jih nimamo. Kako nas je pogledal! Na čem pa visijo hlače? Pri jopiču, pri telovniku, pri hlačah, povsod jih je nekaj! Krojač je natančno vedel, kje jih potrebujemo in kje ne! Ali ne zapneš namrnice lahko na tri gumbе, imaš jih pa šest, kaj!

Ogledali smo in videli, da ima Cene čisto prav. Samo Makarij je imel samo štiri. Smo mu jih odrezali pa pri telovniku nekaj več.

Metali smo gumbе v zrak in kričali, pa hudo kričali, ker smo smeli in smo bili na čistem zraku.

Če je bil gumb po metu umazan, ga je moral metalec v zrak osnažiti.

Tako smo kričali in vpili, da je slišal stražnik. Mislil je na veliko nesrečo.

Domov smo morali in mami je povedal o gumbih. Pa pravi, da je mislil na »veliko nesrečo«!

Leopold Stanek

KRISTUS IN ŽENE OB VODNJAKU

*Tri žene so ob vodnjaku stale
— prav nad zémľjo sonce je viselo —
v vrče čiste so vodé jemale.
Vsem v bolesti je srce gorelo.*

*Mirno roma lepi tujec mladi,
žejen za požirek vrelca prosi.
Vpraša po željah jih — po navadi
žena mnogo skritih v sebi nosi.*

*Proa žena tujca je prosila,
da njen bolni mož dobi zdravilo;
vino naj bo, kar je natočila,
moč izčrpanemu bo spet vlilo.*

*Druga žena tujca je prosila:
njeno dete mleka bi rabilo.
Glad in skrb sta prsi osušila,
lica njima je gorjé izpilo.*

*Tretja žena tujca je prosila,
da bi bil studenec voda živa,
da neplodna vendar bi rodila —
lica rdečica ji zakriva.*

*Tujec nagne prvi vrč lončeni,
ustni s tremi kapljami omoči,
dá ga ženi, vino v njem se peni,
ki ga možu naj doma natoči.*

*Dvigne vrč oberoč druge žene
k ustnam, kapljic pet samo izpije —
že so v glini vse blagoslovljene,
da otrok se mleka naučije.*

*Tretji vrč iz roke žene sprejme
tujec mladi, jo v oči pogleda,
ki v njegovih iščejo tak žejne:
nad življenjem v njih osupne bleđa.*

Slika 12. Portal ljubljanskega semenišča.

Ivan Zorec

IZ NIŽAV IN TEŽAV PO STARIH PAPIRJIH KOTARJEVEGA NANETA.

35. Gimnazija.

Plah, vendar lahek mi je bil korak, ki me je prvega šolskega dne nesel v gimnazijo. V srcu mi je bilo bridkomilo.

Spominjal sem se težav, ki mi jih je bilo trpeti, da sem, vsem zaviram nakljub, naposled le prišel do prvih gimnazijskih višav. Živa domišljija mi je na stežaj odpirala svet, poln knjig, ki bom po njih kedaj lakotno brbral vse dni in vse noči...

Kakor pijan od omotične sreče, ki se mi je žerjavila v trdnem samozaupanju, sem spotoma za trenutek skočil v frančiškansko cerkev, da bi, kakor mi je zmerom naročala mati, božjemu in Marijinemu varstvu izročil sebe in vse svoje prizadevanje.

V tajinstveni temini cerkve sem opazil precej dijakov, majhnih in že večjih, ki so nekam tihi in resni stali bolj spredaj.

»Aha, tudi ti so se spomnili materinega nauka,« sem sodil in se ponižno stisnil za vrata. Srce, nedolžno in čisto, je potrkalo v nebesih.

Čisto mehak sem potlej prišel v šolski razred. Fantički, stari deset do dvanajst let, so vreščali kakor žerjavi. Zdaj so onemeli in vame zastrmeli, ko sem se zrinil v zadnjo klop, prenizko in preozko za takega hrusta. Pikati se me ni upal nihče; pomnili so nemara še, kako sem pred sprejemno skušnjo stresnil porednega fantiča.

Zdajci je zabrnal šolski zvonec. Prvič v življenju sem ga slišal; boleče zvenčeči glas mi je, ne morem pomagati, stisnil srce in skoraj sprožil solzé.

»Ječi kakor navček,« se mi je v mehkobo razpoloženja ponudila otožna primera. »Pa res: umrlo nam je otroštvo, zdaj nas čaka trdo delo za življenje, skrbi, majhne in velike, se začno, brez njih nihče izmed nas nikoli več ne bo...«

In se je začelo. Vsako uro je med nas prišel drug profesor. Pa ni nič učil, skoraj vsak nam je le pretil. Ni mu bilo do naše ljubezni, hotel je le, da bi se ga bali, bali...

»Kaj neki revska tako?« se je nekaj lepega podiralo v meni.

Najbolj oduren je bil profesor Marinko, velik, močan in spasen mož z močno zaripljenim obrazom in zadirčnim glasom.

Oblastno se je nosil med klopmi, popadljivo renčal in zoprno revskal zdaj v tega, zdaj v onega.

»Čemu se vas je toliko nateplo?« je potlej pihal v nas vse. »Pa saj vem: kmečko delo vam smrdi, gospodje bi radi postali! No, le stojte, še pred božičem vas napodimo spet h kravam vse, če se ne boste prav dobro učili!«

Držali smo se, kakor bi mrzla sapa vela po nas. Kar oddahnili smo se, ko nas je odrešil zvonec.

»Bog nas varuj profesorja Marinka,« sem še tisti dan slišal pogovor večjih dijakov. »V primeri z njim so drugi profesorji pravi angeli; če so hudi, se hude le delajo, ker sta učna metoda in stara navada menda taki.«

»Katehet Marinko je pa res hud in nevaren; še ravnatelj in vsi profesorji se ga bojé.«

»Da, vse mesto ve, da v gimnaziji le njegova obvelja.«

»O, kdor se mu kolikaj zameri, stori najbolje, če jo prej ko prej popiha na drugo gimnazijo.«

36. Stradež.

Za sostanovalce sem imel razen petošolcev Ivana, Ludovika in Štefana še drugošolca Janka. Prvi trije so bili štajerci in so prišli z mariborske gimnazije, Janko pa je bil iz ribniške doline.

Razumeli smo se čisto dobro. Vsi so bili ubogi in so imeli hrano v dijaški kuhinji in v samostanu frančiškovcev, pri gospodinji pa zajtrk.

Gospodinja je zajtrk dajala tudi meni, da sem njenemu sinčku pomagal ob nalogah. Fant je bil priden, poslušen, za učenje pa ne dosti vreden. Ob njem sem spoznaval, kako neprijetna je instruktorska služba.

Po štirikrat na teden sem kosil v dijaški kuhinji, druge tri dni sem se res postil. Stradanja sem bil sicer navajen kakor maček peči, tisti post pa je vendar bil strahovito hud in me je vselej izlakotil, da sem komaj čakal, ko sem smel zdrsniti na večerjo k tistemu gostilničarju.

Kar me je hudega posta otela velika sreča.

Ko sem nekoč šel iz šole domov, mi je k sebi mignila obilna mesarica.

»Ali je res, da ste brez kosila trikrat na teden?« je zardela.

Zardel sem tudi jaz; ni mi bilo prav po volji, da že tudi meščani vedo o moji stiski; molčal sem s pobešenimi očmi.

»Ob tistih dnevih hodite kosit kar lepo k nam,« so se ji oči skalile. »Dokler si kje drugje ne najdete boljše pomoči,« se je vsa ganjena obrnila, anti dobra gospa je bila in smilil sem se ji.

Dobrotnik gostilničar pa ni bil mož. Že ko sem prvič prišel večerjat, se je delal, kakor da se ne more spomniti ne mene ne svoje obljube.

»Vidim, premislili ste se,« me je ponižanje zbolelo: »pa hvala lepa, ne bom prihajal, nočem vam biti na škodo!« sem se obrnil.

»E, kar prihajajte, če že pravite, da sem vam obljubil,« me je ustavil. »Pri meni vas vsak večer čaka večerja.«

Kaj pa sem hotel? Ali pogoltnem ponižanje, ali naj brez večerja hodim spat? Ukloniti se moram. Nemogoče je, da bi zdrav ostal tudi brez večerje, ko že kosim ne vsak dan.

Vdal sem se in lepo zahvalil za veliko dobroto.

Hodil sem večerjat skoraj že ves mesec. Dobival sem ostanke opoldanskih jedi, včasih skledico vsukanega močnika, prav redkokdaj izvržene žlezaste govedine s kisom in oljem. Vse sem enako rad mlatil, strahotno sem se razvijal, zmerom sem bil lačen.

Dobrotnik mi nikoli ni privoščil besede; gledal me je nekako po strani.

»Vsaj lahko noč bi želeli, preden odidete!« je neki večer stopil za menoj v vežo.

»Gospod, ne zamerite, saj sem, tudi zahvalil sem se, kakor še vselej!« sem se pohlevno branil.

»Lažete!« je zarežal. »Kaj mislite, da sem gluh?«

»Vsaj gostje morda niso,« je že zavrelo po meni, »kar vprašajva jih, kako je bilo!« sem hotel prijeti za kljuko gostilniških vrat.

»Ni treba,« mi je zastavil pot.

»Že vem: ni treba, ker bi vam utegnili spet katero povedati!« sem ga podsmešno spomnil. »Ne zamerite, drugače bi mi lahko razodeli, da ste se premislili. Pa razumem tudi tako. Bog vam povrni; vašega praga ne bom več brusil. Lahko noč!«

Zunaj sem se potlej preudaril vsega.

»Zdaj bo pa joj!« sem vedel. »Posta bo; noben pušcavnik ni še stradal tako.«

Čudno: na dobrotnika nisem bil nič več hud. Nemara je radospraven ali pa siromak celó sam? Grd in trd je res, pa zameriti mu ni, saj je bil mesar, kakor pravijo.

»Anti meni so rojenice namenile ponižanje in bedo,« sem se spomnil staroslovenskega bogoslovja, kolikor sem ga poznal iz pravljič in knjig. »Morda zato, da se že zdaj izkaže, koliko me je.«

In sem precej sklenil, da nikomur ne povem, kako hitro se je dobrotnik naveličal krščanskega usmiljenja.

»Meščani bi sicer tudi to jemali v misel in naju vlačili skozi zóbe!« sem počasi pa trdo stopal po kotanjastih ulicah. »Nočem!«

Slika 15. Sv. Trojica pred kavarno Evropo.

Domov se mi ni dalo. Šel sem mimo kapiteljske cerkve na »Stare šance«. Sam bi bil rad s svojimi skrbmi.

Bil je lep večer. Lena Krka se je spogledovala z mesečino, ki je srebrila svet, kakor daleč so mi nesle oči. Misli so preskočile bližnje in daljno hribje, se stisnile ob mater, sestro in brata, zbežale dalje, dalje... in že vasoale v Ljubljani.

»Ljuba Ljubljana,« sem vzdihoval po njej. »Kako dobro mi je bilo, dokler sem gledal tebe!«

Šel sem domov. Otožen, ubit sem bil. Legel sem, spanca pa ni precej bilo.

»Kar bo, pa bo!« sem podil skrbi, ki so me vile. »Poklekaj pred nikogar ne bom, rajši poginem od vsega hudega!«

37. Profesorji.

V šoli mi ni bilo sile. Učenost se mi ni zdela velika, nič posebno novega mi ni znala povedati; v strahu in spoštovanju sem se odkrival le nemščini in latinščini: nemščine sem se bal še zmerom, latinščina pa mi je bila močno všeč.

Bolj in bolj sem vendar čutil, da sem za prvi razred prezrel, že premožat za tak drobiž in tudi preobčutljiv. Vsak dan me je sproti bilo sram, ko sem se moral dati poniževati med smrkavimi otroki, z vsakim dnem sem bolj in bolj črtil nemščino, ki mi je toliko let zavirala pot do gimnazije.

Učitelji, ki sem jim bil pokoren doma in med otročaji v Ljubljani, me niso žalili ali zasmehovali nikoli, profesorji pa so bili skoraj vsi pravi mojstri v poniževanju in zasmehovanju. Ob izpraševanju so učenca vešče begali, da naposled res ni znal, čeprav je sicer znal. Veličina, ki mi je o njih v mislih nekaj rasla, se je zdaj nižala v obupen nič...

Profesorji mi res niso bili všeč vsi. Pusti, zoprni so bili, popadljivi in vendar nekje daleč daleč od nas.

O profesorju, ki mu je na rokah vsa usoda mladega človeka in vse lepo upanje in veselje dostikrat prav ubogih učenčevih staršev, sem imel kar nekaj pregnane, prevelike, prezrele misli. Profesor, sem hotel, bi dijakom moral biti kakor oče: zgleden, skrben in po potrebi strog; pa tudi spoznaven, dober in pravičen, posebno pravičen.

Kako malo jih je bilo, da bi jih bil lahko postavil na oltar ljubezni in spoštovanja!

Ko je bil kdo vprašan in ni znal, se je profesor po navadi lotil mene:

»Fantè je cucelj pozabilo doma, zdaj pa nič ne zna,« je duhovičil, »očka, povejte mu vi, povejte.«

Če mu nisem odgovoril prav po volji, je podsmšno zajavkal: »I, očka, kaj bo pa zdaj? Ali naj mu razločneje povem jaz? Kaj niste za to vi tu?« Kadar pa sem odgovoril brez spotike, se je naveličano zarežal: »Že prav, očka, le sedite. Zdaj pa vemo, kajne, otročki?«

Zdelo se mi je, da mi šolo hočejo pristuditi.

Nisem se dal omajati, a ob neki taki priliki me je vendar zmoglo.

»Gospod profesor,« sem sopihnil, »prosim, da bi me izpraševali brez zasmehovanja!«

Vse je ostrmelo, profesor sam je iz miznice potegnil razrednico, da bi me vpisal za sodbo in kazen, pa se je brž premislil, jo spet spravil in me začel prav natančno tipati tudi iz starih nalog, da sem se komaj ognil slabemu redu.

»Kako sem neumen!« sem se potlej karal. »Kaj bi se tele bolo z bikom, ki je nevarno rogat in divji?«

Posihmal sem voljneje trpel.

Ob uri za zgodovino smo nekoč brali o starih Grkih. Vrsta je prišla do mene. V besedilu je bila tudi neumna, čisto papirnata beseda 'malone'. Neznana mi je bila, naglasil sem jo po slovensko 'malóne'.

Profesorja je zbadlo, da je kar poskočil. Ves hud je hotel vedeti, odkod sem, da tako napačno izgovarjam.

Boleče me je zaščemelo.

»Besede ne poznam, ne vem, kaj pomeni,« sem se branil.

»Beseda 'malone' pomeni 'skoraj', zapomnite si,« se je vdajal. »Kaj niste še nikoli brali nobene knjige?«

»Nekaj že,« sem iz spomina predenj nametal grmado knjig. »Take besede pa se ne spominjam iz nobene knjige. 'Málone' je, mislim, beseda, ki se nikjer ne govori.«

Molče in mirno me je gledal; čez čas se je nasmehnil:

»Res je, med nami je ne govorijo nikjer. Prečrtajte jo v knjigi vsi in nad njo zapišite 'skoraj', da bo prav.«

S tem profesorjem sva bila potlej prav prijatelja. Znal sem mu zmerom. V »zgodovini« sem posekal vse. Staretova »Obča zgodovina«, ki sem jo že tolikokrat bral, me je bila dobro postavila. Ampak siten je bil kakor grižna oné in včasih hud ko sam tresk, vendar tudi dober in zmerom pravičen. Zvedel sem, da je siromak hudo bolan in da se utruja in ubija s pisanjem zgodovinskih knjig. Tako sem ga še rajši imel in še bolj spoštoval.

Bil je profesor Ivan Vrhovec.

Velike težave mi je vendar prizadevala — slovenščina. Vtepal nam jo je profesor, ki je menda znal samo, kolikor in kakor je bilo v knjigi.

Razlagal ni dosti, kar brali smo slovnico in pesmi, od ure do ure pa se morali na pamet naučiti toliko in toliko tega in tega.

Šolskih in domačih nalog smo pisali dosti. Domače naloge so se mu zdale odnekod prepisane in vse predolge, šolske pa preslabe in prekratke. In slastno je z rdečo tinto podčrtaval pravopisne napake, slovniških pa vseh zmerom še opazil ni.

Tako se mu je posrečilo, da me je spravil čisto ob tla in da sem brez veselja in zanimanja mazal tiste plitve naloge.

»Kaj bi mojim redom iz slovenščine rekli ljubljanski prijatelji?« mi je bilo hudo.

Za latinščino smo imeli profesorja Alojzija Virbnika. Bil je resen človek in zmerom ves profesor, kakršnega so si umisljale moje misli.

Dijaki višjih šol so si o njem pravili, kako učeno in vendar umno jim razlaga stare Latince. Poveljevali so ga, da bi lahko predaval na univerzi, tako veliko je njegovo znanje.

Latinščine ni kar precej spočetka tlačil v nas. Prve ure nam je, kolikor se je pač dalo v prvem razredu, z zanimivim pripovedovanjem približeval stare Rimljane, razlagal njih vladarsko in umsko moč, dokler so živeli krepkosti, in njih zaton, ko jih je začel zmagovati greh napuha in razuzdanosti.

»Vsak greh zoper pravičnost in čednost se kaznuje že na tem svetu,« je lepo zavezoval presrčno pripovedovanje. »Kako modro so o tem pisali pisatelji in pesniki starega Rima, spoznate, ko se zadostno naučite prelepe latinščine. Učite se je pridno, ne opustite nobene naloge!«

Govoril je z nami zmerom po človeško in spodobno. Radi smo ga imeli, nobenih velikih sitnosti mu nismo prizadevali.

V najlepšem spominu mi še živi tudi profesor Jeraj. Učil nas je naravoslovja in telovadbe. Bil je res kakor oče: na videz nekoliko hud, vojaško trd, v resnici pa dobra duša. »Lovil« ni nikoli nikogar. Vsakdo je do ure natanko vedel, kdaj ga pokliče, in se je lahko pripravil.

Bil je močan in gibčen človek. Pri telovadbi je vsako vajo napravil najprej sam. In menil se je z nami, kakor da smo mu res rodni otroci.

Mislim, da ga nihče njegovih učencev še ni pozabil, vsak se ga gotovo še zdaj spomija z ljubeznijo in spoštovanjem. (V drugo naprej.)

Viktor Steska

LJUBLJANSKI PLASTIČNI SPOMENIKI

8. Razpelo na Starem trgu št. 22. Ta Kristus na križu z Marijo in sv. Janezom je bil prej vzdignan nad portalom. Ko so pa leta 1912 hišno pročelje spremenili, da so dobili več prostora za prodajalno, so reliefno podobo umaknili v vežo in jo ondi zazidali. Ta spomenik je iz druge polovice 16. stoletja. (ZUZ, 1921, I, 51; slika 6.)

9. Marija z Jezuškom v naročju in s sv. Janezom Krstnikom kot mladim dečkom. Ta plitki relief je vzdignan poleg prejšnje hiše v št. 24 na Starem trgu v veži. Ta relief ima baročno obliko.

10. Žalostna Mati božja (Pietà) je v dolbini na zunanji steni ob cesti ljubljanske stolnice. Kip je gotski. Mati božja drži mrtvega Sina v naročju. Kristusovo telo je mrtvo in okorelo, kakor je bilo navadno upodobljeno v gotski dobi. Prej je bil ta kip v dolbini obcestnega zidu, potem so ga pa položili v dolbino nove stolnice, kjer je še sedaj. (Slika 7.)

11. Hrenov križ tik šempetrskega mostu na Ambroževem trgu. Ta kameniti križ je bil postavljen leta 1622, popravljen pa leta 1842. Narejen je bil gotovo v spomin na pet in dvajsetletno škofovanje Tomaža Hrena. Ljudje so pa na ta povod pozabili in si pozneje razlagali, da spominja na procesijo, ki jo je vodil škof Hren, pa so jo hoteli protestanti razpršiti, kovači pa so jih pregnali in škofa rešili. Ta razlaga pa je očitna zmota, ker tedaj niso imeli protestanti nobene moči več, saj so bili večinoma že leta 1598 iz Ljubljane pregnani.

V umetniškem oziru pa je spomenik pomemben, ker je redek ostanek naše umetnosti iz renesanske dobe. (ZUZ, 1921, I, 50; slika 8.)

12. Mestni vodnjak na Starem trgu iz leta 1655. V Ljubljani je mesto postavilo leta 1655 in 1660 dva javna kamenita umetniška vodnjaka. Prvi iz leta 1655 je stal na križišču cest na Starem trgu pred šolo in stiškim dvorcem. Ko so okoli 1774 izkopali Gruberjev kanal, so prerezali vodovodne cevi, ki so z Golovca napajale vodnjak. Ker vode ni bilo več, je bil vodnjak odveč, zato so ga odnesli. Figuralni okras tega vodnjaka se je ohranil v Erbergovi graščini v Dolu, kjer ga je v avgustu 1900 kupil deželni muzej. Iz muzeja je prišel pred nekaj leti na dvorišče mestne hiše.

Na 91 cm visokem podstavku, ki ima obliko vaze, stoji Herkulov kip. Krog debla pod

pločo, ki je 61 cm dolga in prav toliko široka, se spenjajo z glavo navzdol štirje delfini, izmed katerih je eden na pol odbit. Herkul je 150 cm visok in vihti z desnico mogočen kij, z levico pa tišči za glavo živalsko pošast, ki ima žrelo odprto. Junak sloni na dvovejastem štoru; glava je rimske oblike, lasje kodrasti, brada pristrižena, čelo nagubano, prsi močne. Delo je iz belega marmorja in umetniško izdelano. Kip je izklesal ljubljanski kipar Gašpar Dolmesinger leta 1655. (IMK, 1900, 174; slika 9.)

13. Drugi mestni vodnjak tudi istega umetnika je bil postavljen pred mestno hišo leta 1660, ko je prišel cesar Leopold I. v Ljubljano. Tudi ta vodnjak se je moral umakniti, ko je Francesco Robba postavil novega, ki še stoji. Dolmesingerjevo delo pa se je ohranilo in stoji na vrtu vile del Cotta za II. državno realno gimnazijo v Strossmayerjevi ulici. (Slika 10.)

Vodnjak predočuje morskega boga Neptuna s trizobom in ima te dele: 80 cm globoko korito s kamenitim obodom. Sredi korita se dviguje od tal na dveh kamenitih kladah umetni podstav za školjko. Podstav krasé na treh straneh glave, na četrti strani pa je glava že odpadla. Vodojem je precej prostoren in požlebljen. Nad školjko se dviga stebriček in na njem požlebljena buča s tremi glavami, ki jim iz ust teče voda. Nad bučo drži preprost jonski kapitelj Neptunov kip.

14. Na pročelju frančiškanske cerkve, ki je posvečena Marijinemu Oznanjenju, govore trije kipi o tej skrivnosti. Nad glavnimi vrati je v dolbini Bog Oče, ki izliva žarke milosti proti Mariji, ki kleči na desni strani, na levi pa ji angel Gabriel naznanja Kristusovo učlovečenje. Ti kipi so najbrž iz dobe, ko je cerkev nastala, torej med 1646–1660.

15. Na strehi na vrhu pročelja frančiškanske cerkve stoji Loretska Mati božja. Sedanjí kip je že drugi in je bil postavljen šele leta 1858. Kip Matere božje z božjim Detetom v naročju je skoraj 4 m visok in tehta osem starih stotov, torej okrog 448 kg. Načrt je oskrbel slikar Kurz pl. Goldenstein, izdelal pa ga je pasar Schreiner iz tolčenega bakra, krono, žezlo in robove obleke pa je pozlatil.

16. Znamenje Brezmadežne pri Sv. Jakobu. Kranjski deželni stanovi so leta 1664 sklenili, da bodo na čast »Mariji, rešiteljici domovine od otomanske sile« postavili znamenje. Odlašali so, dokler jih ni kuga na Dunaju in Spodnjem Štajerskem spomnila na zaobljubo. Leta 1680 so se resno dela lotili. Pred cerkvijo sv. Jakoba so postavili podlago in podstavek. Valvasor

je napravil model za podstavek in steber, kipar Volk Weißenkirchner v Salzburgu model za Brezmadežno, zvonar Krištof Schlag v Ljubljani pa je v bronu ulil kip opolnoči 16. decembra 1681. Kip so dvignili na steber na veliki petek 27. marca 1682. Pod stebrom pa so postavili na vogalih podstavka kipe sv. Jožefa, sv. Leopolda (1682), sv. Ignacija in sv. Frančiška Ks. (1683). Leta 1844 je bilo znamenje že tako razmajano, da ga niso mogli več ohraniti; zato so ga podrli, kip Brezmadežne pa so shranili v cerkvi v kapeli sv. Križa. Začeli so nabirati za obnovo spomenika, pa šele leta 1870 se je odločil župnik Gustav Köstl, da postavi novo znamenje, a ne pred cerkvijo, ampak sredi trga sv. Jakoba, kakor je magistrat zahteval. Načrt je napravil kamnosek Ignacij Toman, bronaste kipe pa je ulil v Münchenu Maierjev zavod. Na znamenju stojé patroni vseh peterih tedanjih ljubljanskih župnih cerkva: Brezmadežna, sv. Peter, sv. Nikolaj, sv. Jakob in sv. Janez Krstnik. Blagoslovili so znamenje 8. septembra 1870. Od starega znamenja je ostal samo bronasti kip Brezmadežne. (Slika 11.)

17. Sv. Florijan v hiši v Wolfovi ulici št. 1 stoji v dolbini prvega nadstropja. Svetnik stoji frontalno odet z vojnim plaščem,

Slika 14. Sv. Janez Nepomuk pred Sv. Florijanom.

z levico drži zastavo, z desnico pa zliva vodo iz golide na baročen cerkven zvonik; glavo mu pokriva šlem, noge pa golenice, zavihnjene pod kolonom. Delo je prejkone iz dobe okoli 1681, kakor podobna svetniška kipa v frančiškanski cerkvi na oltarju sv. Valentina. (ZUZ, 1921, I, 52.)

18. Portal duhovskega semenišča za stolno cerkvijo iz leta 1714 je najlepše obdurje ljubljanskega mesta. Dva velikana, odeta z živalsko kožo, nosita na glavah portalno ogredje. Zaglavek je spaka s skremženim obrazom, na vsaki strani pa rog izobilja. Vrh portalu kaže genij z desnico na kartušo z napisom: Virtuti et Musis (čednosti in vednosti); na vsaki strani pa se dviga nad kapiteljem zemeljska obla. Portal je bil izgotovljen v delavnici kamnoseka Luka Misleja, ustvaril ga je pa bržkone Angelo de Puteis (Pozzo), ki je napravil leto prej štiri kipe emonskih škofov v ljubljanski stolnici. Načrt tega portala pa se je tedaj v Srednji Evropi večkrat ponavljal, seveda v različnih spremembah. V Pragi ima palača Clam-Gallas podoben portal iz leta 1709; na Dunaju jih je celó več, n. pr. pri palači Lichtensteinski na Minoritskem trgu in pri palači grofa Kinskoga. Luka Mislej je prejel za portal 300 goldinarjev in povračilo za 16 funtov porabljenega svinca za spajanje. (ZUZ, 1925, V, 14; slika 12.)

19. Znamenje sv. Trojice pred uršulinsko cerkvijo. Leta 1693 je deželni maršal Herbart grof Turjaški v zahvalo, da je bila Ljubljana rešena kuge, podaril avguštincem (diskalceatom) na Dunajski cesti 500 goldinarjev z naročilom, naj postavijo pred svoj samostan steber na čast sv. Trojici. Avguštinci so zato leta 1693 postavili leseno znamenje, ki pa je kmalu preperelo in potrebovalo korenite poprave. Tedaj je Herbartova vdova sklenila z Mislejem pogodbo za novo kamenito znamenje; kipi Boga Očeta, Boga Sina in Matere božje morajo biti iz kararskega marmorja, Sv. Duh v podobi goloba pa iz bakra in posrebren. Znamenje je bilo dovršeno leta 1722. Mislej je dobil 1000 goldinarjev in 200 mernikov pšenice. Za baker, apno, pesek, svinec in za tesarje, za zidarje pa je grofinja plačala še 400 goldinarjev. Znamenje so večkrat popravljali, zlasti po potresu leta 1895. Leta 1927 so pa znamenje radi regulacije ceste prenesli pred uršulinsko cerkev. Figuralno delo tega znamenja je gotovo napravil Francesco Robba, ki je bil v Mislejevi delavnici že od leta 1721. (ZUZ, 1925, V, 17; slika 13.)

20. Kip sv. Janeza Nepomučana pri Sv. Florijanu. Ko so gradili Dunajsko cesto,

so premostili Savo pri Črnučah. Tedaj so postavili na levem savskem bregu ob mostu kapelico na čast sv. Janezu Nepomuku, ki je patron brodarjev in mostov. Za izdelavo svetnikovega kipa je dobil naročilo Francesco Robba leta 1727. Umetnik je izklesal velik kip, pred njim angelca, ki drži prst na ustnici kot znak molčečnosti. Pod svetnikom je relief mostu in krvnikov, ki mečejo svetnika z mostu v valove. Po Napoleonovih vojskah je bila kapelica že zelo zanemarjena; najbolj pa po letu 1849, ko je radi južne železnice ponehal promet. Zato so jo podrli, kip pa shranili na magistratu, dokler ga ni sprejel šentjakobski župnik in postavil v cerkev sv. Florijana v kapelico Matere božje (1878), leta 1893 pa so kip prenesli k velikim vratom iste cerkve, tako da je vsakomur viden. (ZUZ, 1925, V, 82; DiS, 1902, 678; slika 14.)

21.—23. Portret cesarja Karla VI. Ko je prišel cesar Karel VI. leta 1728 v Ljubljano sprejemati poklonstvo deželnih stanov, so mu stanovni pri vicedomskih vratih napravili slavolok. Francesco Robba je izdelal vladarjev portret v nadnaravni velikosti z običajno baroko. V njegovi delavnici sta nastala tudi kipa sv. Karla Boromejskega in Karla Velikega. Vladarjev doprsnik so pozneje shranili na magistratu v veži prvega nadstropja v dolbini, kipa Karla Velikega in sv. Karla Boromejskega pa stojita v dolbinah na pročelju cerkve sv. Florijana. (DS, 1902, 680; ZUZ, 1925, 81—84.) (V drugo konec.)

Vinko Belič

DOMOTOŽJE

*Samotni dom od sonca je oblit,
ob okencih se veter s čmrlji poigrava
in sadno drevje senči beli zid.*

*Po njivah cvetnih vonjev ajde nič več ni,
čebele s sladke paše so se razgubile,
ženjice zro s priprtimi očmi.*

*Kot trudne žile utriplje vrt,
v otavo padajo prezrela jabolka,
uljnjak omamlja sveža strd.*

*Nikar me, deklica, ne zadržuj,
jeseni je ljubezni čas tak tuj!*

*Jeseni je tako lepo doma,
ko se od vsepovsod uspavajoči mir smehlja.*

Josip Ribarič

KETTEJEVO ŽIVLJENJE

Žal je bilo šolsko leto 1895/96 za Ketteja zopet popolnoma zavrženo, ker se sploh nikjer ni vpisal. Komaj komaj se je pesniku Ivanu Resmanu, načelniku postaje v Zalogu pri Ljubljani, posrečilo, da je pred septembrom 1896 pregovoril Ketteja, naj vendar nadaljuje gimnazijske študije. Dragotina je namreč poznala Resmanova gospa, njegova rojakinja in znanka iz Trnovega. Resman mu je velikodušno obljubil denarno podporo ter ga spravil v Novo mesto, kjer je Kette napravil sprejemni izpit za sedmi gimnazijski razred in s tem navidezno prišel zopet v tir gimnazijskega dijaškega življenja. V resnici pa je s svojim bogatim in bujnim duševnim življenjem daleč daleč presegal ves svoj okoliš. Zanj je bila šola tudi tukaj neko nujno zlo, ki ga je moral premostiti, da pride do ljube skorjice kruha, zakaj pri Slovencih se od pesnikovanja ni dalo živeti, ne takrat ne prej in ne kdaj slej. Novemu mestu pripada pač čast in slava, da je Kette pustil v njem svojo srčno kri. Tukaj so se idejno rodile in vzklike najlepše cvetke njegove lirike. Mesto samo in njega okolica ga je očarala, omamila, opijanila.

Tukaj je tudi našel svoj pesniški ideal — Angelo Smola, hčerko sodnega svetnika, ki se ji sicer ni nikdar približal, a jo je vendar ovenčal s cikli svojih nenadkriljivih sonetov, gazel in drugih lirskih pesmic, kakor nekdanji Francè Prešeren svojo Primčevo Julijo. Tudi med dijaštvom v Novem mestu je užival Kette sloves priznanega pesnika, kajti najstrožji leposlovni list, Ljubljanski Zvon, je že 1896 prinesel nekaj njegovih prispevkov, ravno tako v Zagrebu izhajajoča »Nova Nada«, skupno glasilo hrvatsko-slovenske moderne, kjer se je Kette podpisoval s psevdonimom Zvonoslav Zor. Izjemen položaj je Kette imel tudi pri profesorjih, ki so bili z njim zelo obzirni; zlasti je naravnost prijateljsko občeval s Kettejem njegov zaščitnik, profesor slovenščine Ivan Poljanec. Tu v Novem mestu je Kette

uspešno maturiral. Iz slovenščine in verouka ima red »lobenswert«, iz drugih predmetov večinoma »befriedigend«. Na vseučilišče, kamor ga je vleklo srce, ni mogel iti, ker je bil, kakor že omenjeno, v sedmi šoli potrjen k vojakom. Čez počitnice in do vstopa v vojaško službo pri 97. pehotnem polku v Trstu se je mudil deloma v Zagorju na Pivki, deloma pri dekanu Veselu v Trnovem, nekoliko tudi pri uju čudaku. Dekan Vesel v Trnovem je bil nedvomno tisti mož, ki ima poleg kulturnih tradicij v Zagorju, šole in dijaške »Zadruga« največ zaslug, da se je Kette že zgodaj začel zanimati za pesništvo in leposlovje sploh, v prvi vrsti pa za Ruse. Dekan Ivan Vesel, »Vesnin«, je oni mož med Slovenci, ki je že v šestdesetih letih začel prevajati iz ruskega izvirnika Homjakova, Lermontova in Puškina ter priobčeval te prevode v »Glasniku« v letih 1863 do 1865. Po njegovi smrti leta 1900 je izdal Aškerc njegovo obširno »Rusko antologijo«, kjer so tudi nekateri Kettejevi prevodi ruskih umetnih pesmi. K Ivanu Veselu je prihajal Kette kakor domov, od njega je dobival na posodo knjige, kakršne je hotel, pri njem je našel tudi za umetniško ustvarjanje več spodbude kakor sredi največje literarne družbe. To je bil čas, ko je številka za številko Ljubljanskega Zvona prinašala bohotne Kettejeve pesnitve, ob katerih se je naslajala vsaka čuteča duša. Mladina je vzklikala: »On je naš, samo naš!« Iz te dobe sem poznal pesnika osebno. Seznanil sem se z njim v Zagorju na Pivki, kjer je bival pri svoji mačehi in redno prihajal v hišo mojega brata, ki je takrat imel tam gostilno in trgovino. Pri nas ga je znala zabavati zlasti rajna Fančka Koprivnikar, sestra moje svakinje; Fančki na čast je Kette zložil šaljivo pesmico »Pred krčmo«. Tukaj na vasi Dragotin ni bil nič drugega ko samo fant, ki ne čuti nobene stene in razlike med seboj in preprostim kmečkim ljudstvom. V nobenem pogledu ni bil »gospodič« ali blaziran mestni zelenec. Ne, stal je z obema nogama v kmečkem ljudstvu; to ljudstvo in njegovo dušo je Kette popolnoma razumel. Od prvega začetka sem Ketteja vzljudil in jeseni istega leta sem komaj čakal, da je prišel k vojakom v Trst, kjer sem bil takrat kot šestošolec tržaške nemške gimnazije. Vendar je Kette že med počitnicami obiskal Trst — prvič v življenju, spesnil svoj čudoviti ciklus sonetov »Adrija«, za katerim je pozneje prišel na vrsto ciklus pesmi »Na molu San Carlo«. Vojaško službo v Trstu je Kette silno težko prenašal. Bil je srečen, če je mogel priti iz mestnega hrupa v slovensko tržaško okolico: ali v Barkovlje ali k Svetemu Ivanu ali pa v Škedenj. Opazoval je življenje okoličanov; zlasti se je čudil zares pristnim tamkajšnjim slovenskim ženskim tipom. Večkrat mi je pravil: »Morda so ravno tukaj pri kmečkem elementu ohranjene prvotne pristne jugoslovanske poteze, ker so romanski tržaški mestni patriciji živeli svoje okostenelo življenje za obzidjem starega mesta (città vecchia), socialno ločeni od preziranih slovenskih okoličanov, poljedelcev in pastirjev — kratkomalo »schiaavov«. Ketteja je v Trstu mikal žilavi odpor tamkajšnjih Slovencev in narodno prebujanje, ki se je vršilo s polno paro z lastno energijo, četudi so se temu upirali z ene strani Italijani, z druge pa tedanja ozkosrčna in slepa avstrijska birokracija.

Tukaj v Trstu se je mimogrede seznanil tudi z dr. Karlom Glaserjem, profesorjem slovenščine na nem-

ški gimnaziji in pisateljem »Zgodovine slovenskega slovstva«, ki jo je izdajala v zvezkih ravno v tisti dobi Slovenska Matica v Ljubljani. Kette je od Glaserja izvedel, s kakimi težavami se je moral ta bojevati pri sestavljanju svojega obširnega dela. Posebno je bil pesnik vesel, ko se je prepričal pri Glaserjevih učencih, da je ta nadarjeni mož znal vcepiti v dijaška srca ljubezen in zanimanje za sorodne slovanske jezike, v prvi vrsti za srbohrvaščino in ruščino.

Stotnik čete je imel Ketteja prav rad in si je na vse mogoče načine prizadeval, da bi ga — kljub temu, da je bil potrjen kot navaden vojak na tri leta — spravil v enoletno prostovoljsko šolo. Kette si je pridobil njegovo naklonjenost s tem, da je v vojaški vrsti zbudil občudovanje z odgovorom na njegovo vprašanje: »Wie viele Sprachen verstehen Sie?« (Koliko jezikov znate?) Kette mu je namreč odgovoril: »Slovenisch, serbokroatisch, deutsch, russisch, böhmisch, polnisch, französisch, italienisch, englisch, lateinisch, griechisch« (slovensko, srbohrvatsko, nemško, rusko, češko, poljsko, francosko, laško, angleško, latinsko, grško). Morda je bil ta odgovor nekoliko pretiran, vendar je pri stotniku toliko zalegel, da je napravil zanj prošnjo na cesarja (Majestätsgesuch), da bi Ketteju priznali pravico do enoletnega prostovoljstva, obenem pa mu je izposloval pri komandantu prostovoljske šole, da sme po končanih dnevniških vajah pred rešitvijo prošnje obiskovati prostovoljsko šolo, kjer je bil tudi Kettejev sošolec iz Novega mesta, Anton Šapla, znani inspektor agrarne reforme v Ljubljani.¹ Mnogokrat sem ga čakal pred šolsko dvorano, da sva šla skupaj na sprehod ali na moj dom ali tudi k njegovemu znancu in enemu izmed soustanoviteljev dijaške »Zadruga« v Ljubljani — pesniku Alojziju Peterlinu-Batogu, ki je bil duhovnik in takrat dijaški prefekt v škofijskem hrvatsko-slovenskem malem semenišču pri Svetem Justu v Trstu. V semenišču, ustanovi istrskega Hrvata in narodnega buditelja, škofa dr. Jurija Dobrile, so primorski Hrvatje in Slovenci živeli kakor v družini. Slovenci so se zanimali za hrvatske kulturne pojave, Hrvatje pa za slovenske. Dijaki so se drug od drugega naučili obeh sorodnih jezikov. Enaki odnosi so bili med slovenskim in hrvatskim dijaštvom tudi na državni nemški gimnaziji v Trstu, kjer so slovenščino predavali le kot relativno obvezen predmet po dve tedenski uri. V malem semenišču so izdajali takratni hrvatsko-slovenski gimnazijci na kamnotisku tiskan list »Flores«, kjer so objavljali svoje literarne poskuse. Kettejevi sodbi so se vsi uklanjali, dokler so ga imeli v Trstu. Spominjam se, kako se je Kette, ki ga je pol leta pozneje pobrala smrt, jezil v tem zavodu na Peterlina-Batoga, zakaj vedno govori o smrti. »Samo o smrti mi ne govori in ne poj! O njej ne maram ni-

¹ Tudi v tej točki se Aškerc v svojem uvodu (str. XIV) temeljito moti, če misli, da je Kette pisal neresnico, ko je v pismih iz Trsta omenjal neko šolo za enoletne prostovoljce; tudi je bilo res, kar je Aškerc v Ljubljani slišal, da je bil namreč Kette v tej šoli. Aškerc je v tej zmoti utrdilo službeno pojasnilo komandanta 97. pehotn. polka, polkovnika Stürghka, kjer je rečeno, da je bil Kette asentiran za tri leta, da je kot infanterist služil pri 4. kompaniji in da je bil 1. aprila 1899 odpuščen kot »invalid, waffenunfähig«. Polkovnikove navedbe so resnične, vendar je tudi resnica, da je Kette medtem do svoje obolelosti zahajal v prostovoljsko šolo.

Spomenik Davorina Jenka v Cerkljah pri Kranju.

česar slišati!« To je bil stalni odmev njegovega razgovora, kakor bi hotel Peterlinu navajati svoje verze iz »Adrije«:

In smrti ni! — — — Jaz vidim le življenje,
ljubezen večno vidim krog in krog:
Saj če te, duh, neskončno hrepenenje,
ah, če te je v nebo poklical Bog:
Glej, vzkliko je teló v lepo zelenje,
ko rožica krasi dehteči log.

Ketteja je težila vojaška služba, pa vendar je našel toliko prostega časa, da si je tudi tukaj izpopolnjeval duševno obzorje. Že prej se je bavil z modroslovnimi vprašanji, kajti ni se zadovoljil samo s čustveno liriko, z golim besednim igranjem, hotel je doumeti zadnja vprašanja, ki mučijo človeški rod od vekomaj. Študiral je Spinozo in se poglobil zlasti v ameriškega esejista Emersona,² prebiral je tudi srbohrvatske narodne pesmi iz zbirke Matice Hrvatske, ponovno je bral v izvirniku Lermontova, Goethejevega »Fausta« in Maeterlincka. Vendar kljub globokemu proučevanju najtežjih vprašanj ni postal čemerem, siten in dolgočasen, nasprotno: hitro je znal postati šaljiv, v družbi je takoj zapel humoristično pesmico ali pa na pamet ubral akorde na klavirju. Najbolj čudno pa te zadene, kadar premišljuješ o njegovi bolezni. Če si ga poznal iz Zagorja ali iz Trsta, ko je vstopil k vojakom, ne bi nikdar dejal, da je bolan za jetiko, vsaj očitne barve tuberkuloznih bolnikov ni kazal. Vendar je bilo navadno prehlajenje vzrok, da se je bržkone prej v njem tleča iskra te bolezní razplamtela do požara, ki ga je ugonobil. Pesnik mi je omenjal, da se je prehladil, ko je šel po stopnicah iz tržaškega »Gozdiča« (»Boschetto«) proti Sv. Alojziju. Hiteč navzgor se je spotil, na vrhu je pihala burja; to je zadostovalo, da je legel. Potem je čez nekaj dni meseca januarja prišel v garnizijsko tržaško bolnico v ulici Fabio Severo, a ozdravel ni nikdar več. Nekolikokrat v tednu sem ga obiskal v bolnici, mu skušal ustreči s tem in onim, toda Kette niti od daleč ni slutil, kako zavrtna je nje-

² »Essays« in »Die Repräsentanten des Menschengeschlechts«. Obe knjigi v izdaji Reclamove biblioteke. »Essays« mi je ob odhodu iz Trsta podaril.

gova bolezen. Šalil se je kakor vedno in si mencial od veselja roke, da se bo, hvala Bogu, z nadpregledom vendarle rešil vojaške suknje. Zaupal je v trdnost svojega zdravlja tako, da je svojo bolezen hotel povečati, boljše umetno kazati še z utripanjem srca. Venomer me je rotill, naj mu prinesem rastlino »digitalis« ali pa čaj, v katerem bi bila kuhana ta rastlina, češ da mu bo srce hitreje utripalo. Prav jezen je bil, ko mu nisem takoj ustregel, ker sem se bal hudih posledic. Ko sem mu željo izpolnil (»digitalis« je priskrbel rajni moj brat Štefan pri drogistu Fumis) in mu prinesel zahtevani čaj, ga je na mojo iskreno prošnjo vendarle izlil v posodo pri postelji. Postrežba in snaga sta bili v bolnici prvovrstni, parketni pód se je kar lesketal in primorsko sonce je oživiljalo bolniško posteljo; tudi lega bolnice, obdane z ljubkim parkom, je bila prekrasna; toda vse skupaj ni nič pomagalo. Ko sedaj vemo, da sta njegov oče in mati umrla za jetiko, si ne morem kaj, da ne bi bil trdno prepričan, da je Dragotin Kette kal bolezní podedoval od svojih staršev. Od sorodnikov ga v bolnici ni nihče obiskal, ker Kette ni imel bolezní za nevarno; le ujna Valenčičeva iz Trnovega mu je večkrat pisala in skrivaj poslala v pismu kak »petak« ali »desetak«. Pristavljala je po navadi prošnjo: »Ne bodi hud na ujca, saj te radi imajo, samo razjezil si ga, ker ne maraš v lemenat (semenišče)«. Nekega pomladanskega dne ob gorkem južnem soncu je prišel k meni na dom s prijateljem Antonom Šaplo v svoji črni, povsem zmečkani civilni obleki, ki je bila dotlej shranjena v vojaškem skladišču; bil je ves srečen, da je odpuščen iz vojaške bolnice kot superarbitriran. Bled je bil v obraz in komaj se je prigugal do hiše mojega rajnega brata v ulici Conti, kjer je bil vedno dobrodošel. Prišel se je poslavljati in vrnil mi je posojeno mu hrvatsko knjigo »Iz bilinskoga svijeta« (izdaja Matice Hrvatske), zavito v popisano polo papirja (zanimal se je za botaniko, ker je nameraval študirati na univerzi naravoslovje). Nato sem ga spremljal nazaj do bolnice, mu v parku stisnil roko in ga prosil, naj se mi iz Ljubljane javi. Hitel sem potrť domov, odvil zavito knjigo in videl, da je to koncept neoddanega pisma prijatelju pesniku Murnu-Aleksandrovu na Dunaj. Rešeno pismo je imelo tole zanimivo vsebino:³

Trst, 9. februarja 1899.

Dragi mi prijatelj!

Srčna hvala za dobre nasvete. Nekateri bom uporabil, upam, da z uspehom. Dokler pa ne pride tista srečna ura, ko mi bo dal štabni zdravnik ali »urlaub« ali »superbitengo« (Superarbitrierung), se bom tiščal v ti mehki postelji, prebiral srbske narodne pesmi in filozofske essaye, morebiti, ali to poudarjam, morebiti tudi kaj skoval in zidal gradove v oblake; predvsem pa — si bom skušal ohraniti v tem pustem zidovji ono ravnodušje, ki me bo obvarovalo boginje Melanholie in sitnega starca Hipohondra.

Čudom se čudim, dragi Muren, da jo misliš pobrisati z Dunaja. Odkritosrčno Ti povem: Ti mi daješ malo korajžje! Meni ne gre v glavo, kako da more iti Muren, ki je na Dunaji, ven iz Dunaja. In čemú v Ljubljano. Saj tam še ni vseučilišča. Še projektirano ni. In kolikor jaz vem, tam tudi ni tistega »schlaunf-

fenlanda«, ki v njem teko potoci mleka in ki vanje padajo žemljice, rastoče na drevju. Ali misliš dobiti morebiti kako mesto pri tem ali onem doktorji in zraven študirati jus? Seveda, potem je stvar drugačna. Vendar moram reči, da mi bo zelo žal, ako Te ne dobim med dunajskimi prijatelji (če se mi namreč posrečijo moje nakane). Čemu precej obupati, ako Ti tudi ne gre prav gladko! »Ranjci Bahman,⁴ Bog mu daj nebesa,« je večkrat pravila moja teta, »nam je pripovedoval, kako je on štediral na Dunaji. O lačni smo bili, je rekel, da smo se podili okrog drevesa, samo da smo pozabili na glad.« Bog obvaruj, da bi Ti jaz tudi nasvetoval tak remedium, to sem Ti navedel le v tolažbo, saj več: magnum salacium... In vem, da nisi edini tudi med sedanjimi visokošolci ne. In če jaz pridem góri, poglej, imel boš tudi tovariša. Naposled pa jaz mislim, da bi se dala stvar kaj najboljše obrniti. Ti ne veš, kako praktičen človek bi bil jaz v tem oziru. Res, škoda, da nisem sedaj pri Tebi; morda bi Te pregovoril, da bi ostal, kjer si.

Z mano je stvar taka. Tu bom ležal še morda mesec dni, mogoče tudi več. Potlej bom, kakor upam, superarbitrovan. Precej nato jo pobrišem na Dunaj. Če bo še mogoče, se bom vpisal v drugi tečaj, če ne bo več mogoče, bom pa počakal, dokler bo treba.

Na vsak način pa pojdem študirat zgodovino in pozneje morebiti prirodoslovne vede. Morebiti se mi smeješ, ko to bereš; a to ni nič čudnega, jaz ne poznam razmer. Upam, da mi jih Ti razjasniš, da mi namreč poročiš, katere so skupine na filozofski fakulteti, kakšni pogoji itd. Prav za prav bi mi to Zupančič kot filozof lažje razložil nego Ti, ali kaj, ko se ga ne more spraviti do jednega pisma. Presneto se mora njemu kakor tudi Cankarju dobro goditi, kajti če bi pasla dolgčas, pisala bi mi že zato, da bi si ga na ta način preganjala.

Zakaj hočeš študirati jus, Muren? Jaz mislim, da ne bo to zate, da se boš kesal tega koraka? No, ampak seveda, zdaj nisi še vpisan; vedno prebiranje pa tudi ni kaj prida. Če človek nekoliko premisli in pretuhta Tvoj značaj, mora pa vendarle reči, da si se menda urezal. Te misli nečem dalje razprésti, ker bi Ti morebiti ne bilo ljubo, saj sem Ti tudi že v zadnjem povedal svoje nazore.

Ste li kaj dobili od »Zvona«? Tudi jaz sem že zdavnaj jedenkrat pisal »uredništvu«, naj bi mi kaj poslalo in zraven tega tudi pridejal nekaj »pesmotvorov«, ali od uredništva ni bele ni črne. Tako je. Jaz se zelo težko spravim na tako pisanje in le sila me k temu primora, in zato pumpam le na svete čase, a vzlic temu imam smolo. Ali jaz sem še nekaj drugega opazil, odkar sem dobival nagrade za svoje »pesmotvore«. Jaz sem se pohujšal sam nad seboj, ali da se drugače izrazim, moje pesmi so ničvredne. Ne ugovarjaj, to je žalibog res. Zame bi bilo boljše, da nisem stopil v javnost. Spisal bi morebiti manj, a kaj boljšega. In jaz — nočem več pisati za denar: to se mi tako zdi, kakor da bi prodajal svojo dušo čifutom za rumeno zlato.

Ali si že čital, Iv. Angelik Čehov »Značaj«? Vidiš, ravno tako se mi zdi, da sem jaz prodal najsvetejše čustvo za borne peneze in se še zraven klanjal krivonosemu Judu, ki me je gledal s pomilovalnim zaničevanjem. — Zato si bom moral dobiti na Dunaju

⁴ Zdravnik v Ilirski Bistrici.

³ Tiskano v Slovanu 1913, stran 343-344 brez opombe, kako se je pismo rešilo.

kakšno inštrukcijo, da bom imel vsaj jeden denarni vir. Svojih pesmij pa ne bom več razglašal, tako hitro razglašal, kot doslej. Skoraj čez vse sonete bi najraje naredil križ. Aut — aut! No, če bi rekel vsak pesnik-»pesmotvorec« tako, pa bi se nam ne bilo treba dolgočasiti z bornimi izrodki njihove domišljije, ampak bi se čitala pač redka dela, a remek-dela. Vidiš, jaz sem nehote zašel v gostobesednost, namreč v poeziji. Tako se Muza sama maščuje nad njim, ki jo hoče imeti tudi za molzno kravo. —

Jaz sem z vsem nezadovoljen, karkoli čitam v verzih, meni se zdi vse prisiljeno, nenaravno (in moje stvari še najbolj); ne samo jaz, ne samo Ti, ne samo On, vsi ne vemo, kaj hočemo: to je menda tudi znak našega veka. Ali pa sem samo jaz tak norec, jaz ne vem. In vendar: ta Jelovšek, Gangl e tutti quanti, ne bi li oni radi vstvarili nekaj lepega, originalnega, trajnega? In vendar: niso li vse to poskusi? Kje je ona vstvarjajoča moč, ki je prešinjala pesnika kot Mickiewicza, Lermontova in druge? Glej, kar je boljših močij, piše največ v prozi; oni, ki verzificirajo, prevajajo več kot preveč. Kaj je temu krivo? Jaz mislim in mislim in na jezik mi sili sto odgovorov in vendar — nobeden se mi ne zdi pravi. Molčim torej raje, nego da bi mlatil prazno slamo. Toliko pa rečem: jaz jo grem iskat pravo pot, ki vodi do prave poezije: ali jo najdem, to se vpraša; toda iskat jo grem. Morebiti ni tako skrita. Da, jaz celo slutim, kje bi bila. Ali vi moderniki ste po moji misli na krivi poti. Jaz sem grd človek, da jo grem iskat, to se pravi, iskati bi moral tisto pot, zato ker pelje do resnice, pa ne zato, ker je tam moja sreča. Ali kakor mislim tje iti, pa me zadržuje sto in sto vezij, oj, jaz sem star grešnik. Bog zna, če se bom kedaj izpreobrnul. A če se bom, potem sem dober, potem sem gotov, da jo dobim.

Vzemi vse te besede, kakor hočeš; smatraj jih nekoliko za resne, nekoliko pa za smešne, pa bo prav. Kaj ne? Saj ima vsaka stvar dve lici. In tudi Muren ima dve lici, eno premišljujoče, eno žalujoče. In jaz pravim: Kaj pravi Kristus? Če Te Tvoja roka pohujša, odreži jo in vrzi jo proč. Ti pa zavrzi tisto melanholično lice in zamenjaj ga vsaj z ravnodušnim, potrpežljivim — pa bo prav. Ali ni ... jaz vem, da Te pohujšuje še najbolj Tvoj želodček. In to je najhujše, da se ta presneti mošnjček ne da odrezati, da se da le odtehtati z mošnjico. Ali Ti Muren, drži se le tega nazora, da ima vsaka stvar dve strani, potrpi. Boš videl, da Ti ne bo žal. Pa piši kaj. Onih pa nič ne pozdravim, teh lenob. Ut salutas, ita resalutaberis. — Tvoj Kette.

To pismo je dragocen dokument tedanjih Kettejevih načrtov in literarnih nazorov, obenem pa priča njegove skromnosti in ostre sodbe o samem sebi, sodbe, ki je tako potrebna razvijajočim se talentom. — Po njegovem odhodu iz Trsta ga nisem videl več, nikdar več; tudi poročila nisem dobil nobenega ne od njega ne od koga drugega. Dne 2. aprila ga je sanitetni vojak garnizijske bolnice spremljal iz Trsta v Ljubljano in čez nekaj tednov sem iz notice v Slovenskem Narodu izvedel, da leži na smrt bolan v cukrarni pri svoji prejšnji gospodinji, »stari Polonci«, in da ga gmotno podpirajo ljubljanske dame. In 26. aprila je bil mrtev. Priredili so mu sijajen pogreb, ki so se ga udeležile neštete množice mladine in vsa slovenska literarna družba iz Ljubljane. (V drugo konec.)

Ivan Bučer

ČLOVEK V GORAH

5. PLANINEC.

a) Samovzgoja.

Spčetka smo dejali, da je treba za planinstvo nekih telesnih in duševnih sposobnosti. Za navaden izlet, sprehod v naravo nam ni treba Bog ve kakih sposobnosti. Da smo le prilično zdravi, pa nam zadostuje.

Za večje pohode v naravo je pa potreba, da imaš neke lastnosti, ki so za to neobhodno potrebne. Čim več hočeš v planinstvu doseči, tem več teh vrlin moraš imeti. Nihče pa nima vseh lastnosti, ki so potrebne za uspešno udejstvovanje v naravi, v popolni in enaki meri razvitih. Zato je potrebno, da se že spočetka zavzamemo za to, da si bomo pomanjkljive lastnosti počasi razvili ali privzgojili, ostale pa čimbolj spopolnili.

Planinstvo in narava ne vzgajata tako kakor učitelj v šoli ali starši. Vzgoja v naravi je odvisna od človeka samega, narava je le opora, učna knjiga, na katero se opreš pri oblikovanju samega sebe. Sam moraš hoteti in iskati, da najdeš to, kar iščeš.

Planinec se mora počasi oblikovati v lik, ki vsebuje čimbolj izčiščene telesne in umske lastnosti. Menda ni možno v nobenem udejstvovanju razvijati telo in duha tako skladno kakor v planinstvu. Razne dobe so pozabile, da je človek iz duše in telesa, da telo ne more živeti brez duše in duša na tem svetu ne brez telesa.

Planinci, ki bodo s krščansko mislijo o odnosu med dušo in telesom doumeli osnovo planinstva — tega hotenja, iskati samega sebe s pomočjo neoskrunjene narave, bodo našli pravo pot, ki jih bo dvignila iz vsakdanjosti, in tem bo planinstvo res vez med dobrimi ljudmi.

S tem je tudi dano, kar smo skraja naznačili, da naj bo planinstvo svobodno hotenje, s pomočjo neoskrunjene narave uveljaviti in spopolniti človekovo osebnost do čim večjih možnosti.

Človekovo osebnost pa tvorijo vse njegove duševne in telesne lastnosti in po teh se razlikuje človek od človeka. V planinstvu pridejo v poštev in se razvijajo skoraj vse njegove dobre lastnosti. Tako more človek v planinah spopolnjevati svojo osebnost. V tem je pa tudi vzgojni pomen planinstva.

b) Telesne lastnosti.

Nesporno je, da je potrebno za planinstvo nekih telesnih lastnosti, ki jih navadno človek, zlasti meščan, nima posebno dobro razvitih ali pa jih zanemarja.

Radi bi podali v prvi vrsti telesni lik planince, kakršen bi moral biti. Pri tem pa moramo misliti na to, da nihče ne more doseči vsega v popolni meri, pač pa se lahko temu liku čimbolj približuje. Nihče pa ne sme zgubiti upanja, da bo ta vzor dosegel.

Narava je dala človeku to neizmerno dobrino, da pomanjkanje ene lastnosti lahko nadomesti vsaj delno druga lastnost. Tisti n. pr., ki slabo vidi, morda bolje tiplje, majhen človek je navadno gibčnejši, daljši človek pa močnejši itd.

Najbolj sporno je bilo vedno to, kakšna postava je za planince najsrečnejša. Prvi so za dolgo postavo, drugi za manjšo. V prejšnjem stoletju je znanstvenik Hacquet v svojih spisih določil mero za planinca; ta se vrti okrog 165 cm. Za to navaja več vzrokov, ki so za tedanje čase in tedanje planinstvo skoraj neizpodbitni. Ljudje krajše, čokate postave navadno vzdržijo večji napor kakor dolgini. To je znano že vsakemu vojaku. Manjši ljudje so gibčnejši in kar je prav posebno važno, ravnotežje njihovega telesa je trdnjše kakor pri visokih ljudeh. Dalje je po Hacquetu možnost, da si človek zlomi kost, pri velikih večja kakor pri majhnih. Veliki ljudje so tudi težji in morajo torej dvigati vkreber večje breme kakor majhni. Skoraj bi se vsi zavzeli za nizko, čokato postavo, ako bi ne nastopil v novem času tudi nov način pohoda v gore, to je strmo plezanje. Pri tem pa opazamo, da dolga postava marsikje uspe, kjer majhna odpove. Posebno v odprti steni in pod preveso dolgin kaj prida daleč seže, včasih po en meter dalje kakor majhen. Ta prednost je večkrat odločilnega pomena. Vendar ima majhen človek v kaminih, nekaterih prehodih in počeh lažje delo kakor velik. Tako pridemo do tega, da je za uspešno plezanje najboljša družba dveh ljudi, izmed katerih je eden visok, drugi nizek. Kjer lažje pleza dolgin, bo pač ta delal; kjer pa pride oreh, ki ga bo majhen lažje strl, se ga bo pač ta lotil.

Malim v tolažbo pa lahko povemo, da se dá razteznost telesa z vajo precej zvečati. Vemo za primere, ko se je manjši vzpel in stegnil roko prav tako visoko, kakor njegov znatno večji tovariš. Treba je pač izvežbati gibčnost v sklepkih, da se mišičevje proži nad navadno možnost in se sežaj zveča. Pač pa velikim ne moremo dati posebne tolažbe, če se zagatijo v ozkem kaminu.

Napačno je mnenje, da dosežemo v planinah uspehe s surovo telesno silo. Gorje tistemu, ki bi se zanašal zgolj na svojo moč in bi krenil v steno. Prav in potrebno je, da je človek močan, a ni to prvenstvene važnosti. S tem pa seveda ne trdimo, da bi smeli biti telesni slabiči. Nasprotno, mišičevje je treba razviti, prav posebno na nogah, rokah in na trebuhu; vendar pa mora biti ta sila prožna, vsako vlakno mora biti razvito. To prožnost pridobi človek največ pri delu samem v gorah. Vsako odvišno mast je najbolje odpraviti iz telesa, da mišice čimbolj ojeklenijo in se razvijejo, a pri tem telo vendar ni pretežko. Čim močnejše, čim odpornejše je telo in obenem čim lažje, tem bolj smo sposobni za planinstvo.

Če si hočemo to lastnost pridobiti ali ohraniti, moramo seveda že v dolini paziti na to. Saj je tudi za vsakdanje življenje in zdravje bolje, da nismo zavaljeni ali da nimamo slabih, omlednih mišic. Z nego telesa negujemo tudi zdravje. Najboljši pripomoček za ohranitev prožnosti telesa je hoja. Dolgi, ne prenašli, a tudi ne prepočasni sprehodi, talna telovadba, razne stroke lahke atletike, potegi na krogih, dvig uteži, vse to nam ohranja in poveča gibčnost telesa. Šport je pač najboljšo sredstvo za to. Opozoriti pa moramo, da nekatere stroke niso dobre. Ena najslabših je nogomet, ki je tudi obenem najslabši šport, ker razvija človeka enostransko, napravi telo okorno za druge gibe in ker gojitev nogometa kaj rada zaide v pretiravanje. Prav tako ne bi priporočali boksa ali rokoborbe.

Čim več moči si pa moramo pridobiti v zapestju in v stopalu. V navadnem življenju na teh delih kakih posebnih moči ne potrebujemo, pri planinstvu, posebno pri plezanju, pa je brezpogojno potrebna moč na teh mestih. Prav tako je treba vežbati prste rok, da se z njimi čim trše oprijemljemo ali tem bolje nanje obešamo.

Pri vsem tem pa moramo skrbeti, da ostane telo gibčno. Gibčnost je tista lastnost, ki nam more nadomestiti marsikatero pomanjkljivost, posebno pomanjkanje telesne moči ali pa premajhno postavo. Vprav v gibčnosti telesa je odvisen uspeh pri težkih turah. To lastnost si pridobimo z vajami, ki jih lahko povsod izvajamo, posebno s talno telovadbo.

Planinec mora imeti tudi v sklepkih veliko vrtilno možnost, zlasti v zapestju, križu in bokih.

Nedvomno je, da mora imeti planinec zdrave telesne čute, ki naj bodo tudi čimbolj razviti.

Izmed čutov je najvažnejši čut ravnotežja. Dolinsko življenje ta čut skoraj do osnov zamori. Vendar pa je ta čut v gorah tako potreben, da je pohod brez njega na gore nemogoč. Nobena stopnja, noben greben, noben pomol ne bo dovolj dober za tistega, ki tega čuta nima v zadostni meri. Takemu človeku se kaj hitro pripeti nesreča. Tudi zloglasna vrtoglavica je mnogokrat le posledica pomanjkljivega čuta za ravnotežje. Ko si ga spet pridobimo, tedaj vrtoglavica po navadi izgine. Otrok, ki lazi po plotovih in drevesih, ima precej tega čuta. Kasneje, ko ga življenje umiri, ga počasi zgublja. Starejšemu se menda ne bi spodobilo, da bi nihal na plotu. Vendar pa bi tistemu, ki bi rad plezal, priporočali, da se sprijazni tudi s kakimi takimi nespodobnostmi.

Skoraj v vsakem udejstvovanju je treba zdravih oči. Prav tako planincu. Vid mora biti razvit in nepokvarjen. Kdor nima brezhibnega vida, naj ne hodi na težjo turo; bilo bi prenevarno. Posebno na zimske ture nikar! Znani nemški planinec dr. Kröber se je ponesrečil v Prisojniku zato, ker je pri poskoku zgubil naočnike, potem pa zataval na snežišče, kjer je zdrsnil. Že človek z zdravimi očmi večkrat težko pregleda položaj in smer v steni; človek, ki slabo vidi, se bo takoj zaplezal, zašel v nemogoč položaj in tudi prepočasno prodiral dalje. Čas pa je v gorah dragocen.

Pri hoji po nadelanih potih sluh ne pride toliko v poštev kakor pri plezanju po neuhojenih. Pri tem moraš stalno paziti, kje je tovariš, kar mnogokrat lahko ugotoviš le s sluhom. Prav tako je potrebno za točno ravnanje z vrvmi, da dobro slišiš tovariševa povelja. Pa tudi drugače sluh izborna pomaga. Ponoči lahko s sluhom ugotoviš smer doline, začuješ klice na pomoč, s sluhom začutiš pravočasno, da drevi za teboj plaz, da se je zrušilo zapadno kamenje, in se lahko pravočasno umakneš.

Za plezalca je pomemben tip na prstih rok in nog. S tipom ugotoviš trdnost skale, njeno raskavost, varnost stopa. Večkrat si prebereš in izbereš oprimek s tipom in ne z vidom — ter temu čutu, ko je res izvežban, lahko bolj zaupaš kakor pa očem.

Vonj je pri človeku skoraj zamrl. Vendar ga delno lahko spet pridobiš v toliko, da zavohaš metež ali dež, prav posebno pa veter, ki prinaša mokro vreme.

Prej smo že omenili vrtoglavo. O tej bolezni, ali kako bi dejali, slišimo toliko, da bi naposled človek res moral postati vrtoglav. Ob neki priliki je dejal naš znani vodnik: »Čudno se mi zdi, kako se more komu zvrtni v glavi. Saj je prav tako daleč, če pogledam od svoje hiše do sosedu, ali pa s tegale roba na prod.« Zdi se nam, da je po svoje skoraj prav povedal. Vrtoglavo zdrav človek po navadi nima. Tisti čudni občutek je ali posledica že prej omenjenega pomanjkanja čuta za ravnotežje, ali pa posledica umišljave, avtosugestije. Tega je pa mnogokrat kriva prešerna beseda planinskega bahača, ki mu človek prerad verjame, ko govori o grozotah globin... Znano je, da je marsikdo na res zračnem mestu s pravilnimi in pomirjevalnimi besedami mahoma izgubil vrtoglavo. Ščasoma ta nekaterim tudi sama po sebi preide, zato ker se navadijo pogleda v globine. To je znak, da vrtoglavo ni nujna posledica pogleda v globino, temveč da človek le svojih živcev ne obvlada. Če je pa kdo po temeljitih poskusih še vedno res prepričan, da je ta njegova bolezen neozdravljiva, tisti naj se ogne strminam; ni mu pomoči.

Zdravi morajo biti tudi naši notranji organi. Posebno trije so važni: želodec, srce in pljuča. Ti so najvažnejši deli motorja, ki ohranja naše telo pri življenju.

Delo v gorah je naporno in če ni telo zdravo in v redu, kaj hitro obnemore in pusti vso našo voljo na cedilu. Zato moramo, kadar izbiramo pot v gore, vedno premisliti, ali smo zmožni za tako pot, ali bo naše telo preneslo napore, ki smo si jih naložili. Poznati moramo svoje telo v potankosti in se pri kaki pomanjkljivosti pravočasno zavarovati. V gorah potem, ko nastopi trd boj, ni več časa, da bi iskali pomoči.

Telo mora biti čimbolj odporno. Odpornost pa pridobivamo le počasi in z vajo. Nekateri so že po naravi bolj odporni kakor drugi, vendar pa s smotrno vajo pridobimo mnogo tega, kar nam potem lajša pohode v gore, in pohod nam nudi tudi več užitka. Telo se privadi, da prenese velike razlike v toploti, prenese napor in ni sprejemljivo za vsako slabost. Prav posebno je treba biti odporen proti mrazu, zlasti pri zimskih turah. Izvežbanemu ne škodi vsaka sapica in vsaka sprememba toplote. Odpornost telesa zoper slabe vplive je tudi koristna za dolinsko življenje in nam je najboljši porok za trdno zdravje.

To bi bile glavne telesne lastnosti, na katero moramo paziti, da si jih v čim večji meri privzgojimo in jih utrdimo. Razvidimo pa, da je pri delu v gorah potrebno vse telo, zakaj vsako vlakno se tam razgiblje. Krepitev telesa v gorah je vsestranska in že radi tega ima planinstvo velike prednosti. Nobeno drugo telesno udejstvovanje ne zahteva tako zelo vsega telesa in človeka kakor planinstvo. Razumljivo je, da torej planinstvo ni zgolj zabava in nam ne daje le zunanjih uspehov, kakor n. pr. šport, telovadba itd., temveč nam more spremeniti življenje do osnovnih temeljev.

Telovadba prekine telovadcu le za nekaj časa enoličnost njegovega dneva. Prav tako šport športniku. Ni mu treba spremeniti vsega življenja. Igrišče ali telovadišče sta blizu, tja pride z namenom, da bo vadil ali tekmoval. Tiste ure, ki jih je prebil na vaji ali tekmi, so minile in potem je spet v vsakdanjem toku dneva. Vadil je pač v najboljšem primeru zato, da si je ohrani-

nil ali okrepil svojo športno ali telovadno spretnost in s tem ohranil telo na višini. Dnevno življenje mu je pa ostalo isto kakor prej, le za trenutek se je morda izločil iz ozračja, ki ga oklepa dan na dan.

Drugače je pri planincu. Ta se izloči za dalje časa iz vsakdanjega življenja. Odide v prirodo in tudi skuša zaživeti prirodno. Vso navlako, brez katere v dolini ne more prestajati, odvrže in le za življenje najnujnejše obdrži. V tem se ločita športnik in planinec. Planinstvo zahteva celega človeka, za polovičarja ni mesta v gorah.

Sprememba življenja pa zahteva strpnost in prilagodljivost telesa. Nevajenemu v gorah spočetka ne bo prijalo. Višinsko sonce in višinski zrak ga bosta zmučila. Nova okolica ga bo zbegala in telo bo prej utrujeno kakor v navadnih razmerah. Telesu je treba odreči marsikatero ugodnost in včasih, pri resnih turah, kjer se človek loči od prav vseh udobnosti civilizacije, preide življenje planinca v eno samo zatajevanje telesa. Spočetka je treba za to mnogo mnogo potrpežljivosti in strpnosti, pozneje, ko se stvar ponavlja, se pa telo precej prilagodi vsem odrekam in jih zlahka prenaša.

V tem je tudi velika vrednost planinskega življenja.

Šola in današnje življenje ne dajeta dovolj prilagodljivosti, da bi se telo dovolj razvilo in bi vsak organ svobodno in čimbolj popolno služil svojemu namenu. Naš kmet ima razmeroma še najbolj telesno razgibano življenje in zato vprašanje telesne vzgoje pri nas doslej še ni bilo tako važno. A z nastopom industrije, ki zajema vse večje množice, in z rastjo naših mest postaja to vprašanje zelo važno. Mladina ima v jedru zelo zdravo hotenje, zato je naravno, da podzvestno išče poti, ki bi vsaj delno razrahljala spone, ki hočejo počasi oslabiti človeški rod. Zato se ne smemo čuditi, če mladina lomi okostenela pravila starih izročil in išče v nova, neznana pota. Zato se ne smemo čuditi, če polaga mladina mnogokrat v šport vse svoje oblikovanje, če se tak šport zmaliči v nezdravo, pretirano tekmovanje in rekorderstvo, da spregleda vse dobrine telesne kulture in hlasta le za zunanjim, vidnim uspehom.

Tega je pa krivo tudi to, da mladina ne najde pametnih voditeljev, ki bi jo znali usmeriti na pravo pot. Naši starši in vzgojniki, žal, niso imeli nikdar razumevanja za to, preveč so hoteli zatreti vse, kar je dišalo po udejstvovanju telesa, ker niso razumeli te nujnosti mladega človeka. Zato ne bo napak, če pričenjamo popravljati tudi na tej plati svoje grehe, ki smo jih storili nad seboj in nad drugimi. Zato je potrebno, da spoznamo tesno povezanost med telesom in dušo in skušamo skladno graditi drugo ob drugem.

Naj začne vsakdo sam pri sebi. Ko bo vzgojil sebe, bo vzgajal tudi druge, z zgledom in dejanjem.

Menimo, da je vredno, približati se liku planinca ter da je tak planinec zmožen zdravega in delavnega življenja.

(V drugo konec.)

NAŠE SLIKE

K Chardinovim slikam. Našim bralcem je francoski slikar Jean Siméon Chardin (1699—1779) najbrž le malo znan, vendar je bil med prvimi francoskimi slikarji osemnajstega veka. Slovel je kot odličen slikar tihožitij, zlasti cvetlic in sadja. Najbolj znani pa so njegovi tako domači, dobro opazovani prizori iz preprostega meščanskega življenja, kjer je z veliko iskrenostjo in ljubeznivostjo upodabljal tiho življenje gospodinje, zlasti pa je rad opazoval otroke pri njihovih nedolžnih igrar. Smisel za tihožitje si je spopolnil pri starih holandskih mojstrih, ki so bili nedosežni slikarji mrtve prirode. Chardin je bil pa tudi nenavadno odličen poznavalec barv, ki jih je umel zbirati v lepo ubrane harmonije. Chardin je značilen zastopnik svoje dobe, dobe rokokoja, tako da ga po pravici imenujejo slikarja časa Ludovika XVI. Zlasti so znani njegovi, na same žlahtne hladne tone ubrani pasteli, v katerih je dosegel veliko mojstrstvo. O njem pravi R. Muther: »Najodličnejši slikar otrok vsega osemnajstega stoletja je bil Chardin; njegov lastni portret kaže, da sta se tod res skladala umetnost in osebnost... V času, ki je malo vedel o nedolžnosti, je slavil nedolžnost otroškega življenja. S tem, ko je prisluškoval malemu svetu pri njegovih igrar, veselju in skrbem, je dodal sicer tako lahkomiselni umetnosti osemnajstega veka dražestno, čisto potezo.« O sliki »Pred odhodom v šolo« pa pravi: »Tam se hoče posloviti fantič, preden gre v šolo. Pod pazduho drži knjige in mati mu vzame še enkrat klobuček z glave, da ga pošteno okrtači.« Tudi drugi dve sliki »Kuharica« in ljubki prizor »V shrambi« kažeta vse vrline tega ljubeznivega slikarja. — Vsa tri dela visé v Lichtensteinski slikarski galeriji na Dunaju.

A. J. Gros: Bonaparte pri kužnih v Jaffi. Med učenci in nasledniki slovitega klasicista J. L. Davida, slikarja in poveljevalca velike francoske revolucije, je zlasti znan Antoine J. Gros (1771—1835). Imenovati bi ga mogli Napoleonovega življenjepisca, ker je skoraj vse njegovo obsežno delo posvečeno proslavljanju zmag in osebnosti velikega Korzičana. Sicer so Grosove razsežne slike za današnji okus malce teatralične in nekam narejene, so pa dobro slikane in za dobo, v kateri so nastajale, pomenijo mnogo. Značilna zanj je naša slika, ki visi v Louvru v Parizu. O tem znanem delu piše nemški umetnostni zgodovinar Friderik Haack: »Gros nas na eni svojih najslavnejših slik pelje v Jaffo, na čudovito skrivnostno, s stebrovjem obdano dvorišče mošeje, ki je spremenjena v kužno bolnico. Vojaki v razcapanih uniformah, čisto nagi ali na pol razgaljeni, stojé in sedé naokoli, ležé po tleh in se zvijajo v najstrašnejših bolečinah. In v to strahovito gomilo nesrečnikov stopi cesar s svojim spremstvom v polnem sijaju blesketajočih se uniform, popolnoma svež, z zdravimi in prožnimi udi. Pogumno polaga roke na rane hudo bolnim, medtem ko si njegovi spremljevalci od groze zatiskajo usta in nos, da bi se obvarovali pred strašnim dihom kuge in grozečo nevarnostjo, da nalezijo bolezen. Kakšen vtisk je moral izzvati tolikšen pogum, kakšen vtisk je pa morala tudi zapustiti umetniška podoba takega poguma na Francoze v letu 1804!«

Albin Egger-Lienz: Mrtvaški ples Anno 1809. Ta znani tirolski slikar je večkrat upodobil prizore iz vstaje tirolskih kmetov proti Francozom. Tak prizor kaže tudi naša slika. V hoteno preprosti obliki kaže štiri kmete, ki oboroženi z orožjem, kakršno jim je prišlo pač v roke, pogumno korakajo v brezupni boj. Vodi jih poosebljena Smrt sama, ki pelje prvega med njimi pod pazduho. Slika izraža v svoji preprosti, pa prav zato res mogočni kompoziciji vso globoko resnobo prizora in je prav značilna za tvorca. A. Egger-Lienz je dobil prve vtiske in pobudo za svoj slikarski izraz, ki ga dosega s poudarjanjem enostavnosti, ritma in preprostosti v barvi in obliki, od znanega švicarskega mojstra Hodlerja. — Ob priliki bomo skušali pokazati še kako delo tega tirolskega umetnika. K. Dobida.

NOVE KNJIGE

Jožef Baša-Miroslav: Prekmurske pesmi. Izbral Vilko Novak. Založila Družba sv. Mohorja, 1936. Str. 45. — Prekmurska književnost si je izmed slovenskih pokrajinskih slovstev oskrbela največ raznovrstnih literarnih tekstov. Ustvarila je najpotrebnejše cerkvene knjige in verske tekste, dala ljudem prekmurskega okoliša knjige za šolo in za pouk, obravnavala preteklost, zapisovala narodno blago, opisovala narodne šege, ustanovila lasten mesečnik in tednik v svojem narečju. Od teh večinoma na korist usmerjenih tekstov so prekmurski pisatelji končno prešli tudi na čisto leposlovno oblikovanje in ustvarjanje. Tako so nastale pol etnografske in pol realistične slike iz prekmurskega življenja, prve črtice v prozi, za tem pa se je pojavila prekmurska govorica tudi v vezani besedi. Avgust Pavel in Miroslav Baša sta v prvih desetletjih tega stoletja podala prve, mogoče tudi zadnje proizvode samosvoje prekmurske lirike. Medtem ko je Avgust prešel v madžarsko liriko in jezikoslovje, je Miroslav ostal lirik, kakor je bil, in postal tako prvi umetni pesnik te pokrajine. Pesmi, ki jih je v drobni knjižici za dvajsetletnico njegove smrti zbral Vilko Novak, kažejo poeta, ki je ostal blizu ljudski poeziji, ali bolje, se ni od nje skoraj nič odmaknil. Verjetno bi tudi po daljšem življenju ostal tako preprost, pristrčen in mehak lirik brez svojskih umetniških oblikovnih odlik in brez velikega motivnega bogastva. Misel na dom in svetovna vojska sta navdihnili vse njegove pesmi. Izmed njih bi omenil zlasti dve, ki odkrivata nedvomnega pesnika: pesem Dete s pristrčnim razgovorom otroka in matere o očetu vojaku ter trdo Pesem od Karpatov, ki spada brez dvoma med najmočnejše slovenske vojne pesmi. Izbor teh pesmi je prijeten zgled sveže sile prekmurskega narečja in njenih pesnikov. Knjižica ima dober uvod, s katerim V. Novak uvaja v slovensko literarno zgodovino še neznanega pesnika prekmurske zemlje. V. S.

NOVI NARODNI PREGOVORI

Denar prihaja po vinarju, odhaja po goldinarju.
Dlako cepiti in oves ostriti je prazno delo.
Dobiček in zguba sta brat in sestra.
Dobra mladina — srečna domovina.
Dobra žena, čedna kuhinja in pridna mačka so posebno potrebne vsaki hiši.
Dobro srcé in pridne roké so boljše bogastvo ko zlate goré.
Dobiti dobro kravo in dobro ženo je težko.
Dvakrat zine — trikrat se zlaže.
Ena nesreča — nobena nesreča.
Imenitnost in visoka čast — sta ledena gaz.
Iz grdega jutra je večkrat še lep dan.
Je lepa ko cvrtje.
Je mehak ko črni žamet.
Je priden kakor uš na glavi.
Je rdeč ko mak v žitu.
Jetika sedem let za tramom leži (se čez sedem let povrne).
Jih je kakor mravljincev, ko gredo na božjo pot.
Kar je odloženo, še ni opuščeno.
Kar trezen misli, pijan govori.
Kakor dim oči, tako jeza duha skali.
Kakor se pozdravlja, tako se odzdravlja.
Kdor naravo ljubi, dolgo živi.
Kdor se strahov boji, ga rado straši.
Kdor je sit, lahko vrže skledo pod mizo.
Kdor se v vinu koplje, tudi v vinu utone.
Kdor starosti ne čišla, ni vreden, da bi starost čakal.
Kjer je Bog, tam ni nadlog.
Ko bo hišo sezidal, bo pa umrl.
Ko oves kaže lat, mine glad.
Kruha in otrok ni nikdar preveč pri hiši.
Kdor ves dan brez dela okoli postopa, ta ni vreden niti neslanega kropa.
Lastovica prinaša srečo k hiši.
Laže je tri vreče bolj vladati kakor tri ženske.
Lepa beseda — ne preseda.
Lepo dekle je kakor roža: Dokler jo samo gledaš, je lepa; ko jo pa utrgaš (se poročiš z njo), te pa zbada.
Luna dol — vreme dol.
Macesen se zmeraj na kopno obleti, prej zapadli sneg ne obleži.
Mačka se umiva, bo drugo vreme.
Mara zanj kakor za belega ščurka v solati.
Mati more preživljati devet otrok, a mater težko prehrani devet otrok.
Mlajši mislijo, da so vsi starci norci; stari pa vedo, da so mladi nori.
Mirna vest je najboljše bogastvo.
Moški mora žensko (v zakonu) vsaj enkrat pretepti, da jo vraga reši.
Mu strežejo kakor čebele trotom, ko se pripravljajo na roj.
Na gruntu nikoli s curkom ne teče.
Največ nevoščljivosti je med berači.
Norec kaže denar.
O mali maši je konec čebelne paše.
Ob revščino si marsikdo čevlje briše.

Od devetih rezarjev je deset pijancev.
Po mokri jeseni pride huda zima.
Pod svojo streho sme vsak govoriti.
Potreba potrebi roko podaja.
Prah, ki se dviga za brazdo (pri oranju za ajdo), dobro gnoji.
Pravica se pod mizo valja, krivica se pa po mizi trklja.
Pred poroko sladka ko med, po poroki grenka ko pelin.
Prepozna košnja ti vedno da — obilo slame, pa manj sena.
Preveč kuharjev juho presoli.
Rahla beseda zlobnost utolaži.
Samo domače gnezdo je toplo in mehko.
Se mučim kakor grešna duša v peklju.
Skleda zelja v ljubezni je boljša kakor pitan vol v sovraštvu.
Sprej je ovčka, zad je kača.
Srečen je zakon, če ga Bog zveže; če ga pa hudič, pa ni za nič.
Star ženin in mlada nevesta nimata dobre letine.
Suša je mati lakote in skrbi.
Suša je za mrazom najhujša šiba.
Še česen ni dober brez kruha.
Toča uniči četrtno, suša polovico, slana pa tri četrtnine pridelka.
V aprilu dež — je res božji dar iz nebes; če pa je preveč dežja, kmet nad slabo letino godrnja.
Vinotoka če zmrzuje, pa prosinca odnehuje.
Vrabci imajo na Vincencijevo zaroko, na Balantovo pa poroko.
Vsaka krivica ima svojega sodnika.
Vsaka laž ima svojo kazen.
Vsaka trata ima svoje cvetje.
Vsak črn oblak ne prinaša toče.
Zaletel — peč podrl.
Zima in gosposka nič ne podárita, vsak po svoje gospodarita.
Zločinec hodi na kraj zločina.
Ženske, ki kadé, postanejo grde.

Keramika. (Dana Pajnič.)

Joža Likovič

VIGILIJA

Večerí se in tihe jesenske zarje so razlite v mrzlem zatonu. Bronasti bratje oznanjajo praznik vernih duš, njihovi zvoki plaho odmevajo v somraku, kakor da se borijo nocoj z neizprosno večnostjo in iščejo po brezmejnem prostranstvu božje usmiljenosti, ki ga nosijo angeli, povito v bele tkanine. Vse stvarstvo se to noč tiho zgane, sleherni prah začuti v sebi klico življenja — saj so se zatrnile nad njim tisočere lučice, kite belega cvetja in svetli koščki pristrčne ljubezni so se združili kraj grobov. Tudi strta srca so oživila in kličejo: »Večerí se, kje ste, drage verne duše? Večerí se, kličemo vas...«

Tudi jaz in mala Marija kličeva nocoj! Sinček nam je nenadoma umrl! Prelep deček, otrok bolečin, solzá in nepozabnega iznenadenja. Marija še vedno misli nanj, mnogokrat se spomni ljubkega bratca, ki so ga odnesli črni možje in ga molče položili v jamico. Umrl je na mojih rokah, čisto sama sva bila, ko se je bližala pretresljiva zadnja ura. Spočetka je dete dušila mrzlica, vedno bolj je pojemale. Dvoje oces me je zrlo s toliko milino in prošnjo, naj vendar pomagam in olajšam trpljenje. Zaman! Malega nismo mogli več rešiti. Tudi krčev nisem mogel prestreči z najskrbnejšimi očetovskimi objemi, komaj da sem ga mogel, pol ihtoč in pol jecljajoč, tolažiti z najslajšimi obeti, da bova še zdrava in vesela. Končno pa je polletno dete zaprlo oči, poljub in pesem sta mu postala tuja. Še en vzdihljaj, poln potešenosti in dokončnega olajšanja, se je komaj slišno utrgal iz onemoglega telesca, očke so se nalahno razpusile, nič več se niso lesketale, bile so izmučene, nepopisno mirne, mrtve... V sobi je zadišalo po poslednji solzi našega mrlička, po grenkobni trohnobi in onostranstvu. Tega duha ne bom pozabil do smrti, bil je podoben nenavadnemu vonju ovenelih rož, kadila in dogorele voščenke.

Tako se je pridružil naš drobljanček vrsti lepих angelov, v beli srajčki, s palmovo vejico v rokah in venčkom detinstva na glavi. Nas pa je zapustil v solzah in bolesti, niti Marija nas ni mogla razvedriti v tistih žalostnih dnevih...

Čez čas smo se odpravili na pokopališče, da prvič obiščemo nepozabnega ljubljénčka v njegovem skromnem domu, okrasimo grobek in prižgemo lučke. Na sveži gomili je ostalo še vse tako, kakor so pustili pogrebci. Velik šopek še ni ovenel, od daleč se je blestel, kakor da so na njem še vedno žive naše solze. Kako bi mogli tako hitro pozabiti! Skrušeni smo obstali kraj groba in se prekrizali. Mariji je bilo vse novo in nekam tuje. Vprašali smo jo, kje spi naš Jožek. Začudeno nas je pogledala, šla okoli grobka, se sklonila in dvignila šopek, da bi poiskala med cvetjem svojega bratca. Bržkone se je spomnila, da je ležal beli mrliček doma sredi zelenja in rož, nikomur ni bil več v nadlego; Marija se ga ni mogla nagledati, celo podobico mu je pustila za spomin. Sedaj pa ne najde znanega obličja, samo mrzle grude se posipajo z gomile. Spustila je šopek in žalostno odmajala: »Ni, ni fantka!« Kdo se ne bi zjokal in ostrmel nad toliko otroško iskrenostjo!

V poletju smo se ponovno vračali semkaj. Marija si je skoraj zapomnila naš grobek — mamica ji je naložila zanj naročaj cvetja — radostna je odbrzela naprej in klicala bratca. Včasih se mi je zdelo, da se vrneti oba, z roko v roki, kakor hodijo pridni in dobri otroci. Toda zaman! Nič se ni ganilo, sence nagrobnih stebrišč in cipres so se daljšale od večera do večera, v njihovem hladu so se neslišno srečavale verne duše in sočustvovali z nami, ko smo trosili na sveži grobek cvetje in solze.

Pred vernimi dušami! Tisoč belih cvetov, tisoč uteh! Kdo bo hodil nocoj po tihih stezah, ali ti, moj drobní sinček, ali naša Marija, ki te išče med cvetjem in lučkami, ali pa moja neizjokana bol, ki prisluškuje prošnji pesmi zvonov in stopinjam smrti...

SNAŽILNO ORODJE V GOSPODINJSTVU

V vsakem gospodinjstvu je nujno potrebno razno snažilno orodje, s katerim ohranjamo hišo ali stanovanje snažno. Čim bolj je žena, gospodinja, zaposlena in čim manj pomoči ima, tem več pažnje mora polagati na dobre pripomočke za čiščenje, ako hoče, da ji gre delo gladko in urno izpod rok. K temu gospodinskemu orodju prištevamo: razne metle, omela, manjša omelca s krajšimi držaji, krtače za krtačenje obleke, svetličenje in ribanje tal, metlice za preproge, čopiče in krpe za prah, cunje, srnje usnje in gobe za razno umivanje, kepice iz železnih ostružkov; nadalje še vedrice, škafe ter v velikih gospodinjstvih tudi mnogo-vrstne priprave za struženje, mazanje in svetličenje tal ter sesalec za prah.

Omela, metle in ščetke so iz zelo različnih tvarin, kakor jih pač uporabljamo. Nekateri so iz živalskih ščetin, druge iz rastlinskih vlaken. Živalske ščetine so bolj gladke, prožne, tanke in lepše kakor rastlinska vlakna. Zato so iz živalskih ščetin omela, omelca in boljše ščetke. Te delajo največ iz raznih vrst konjske žime, za slabše krtače in čopiče pa uporabljajo svinj-

ske ščetine. Orodje z rastlinskimi vlakni pa izdelujejo iz riževe slame, iz sirka, piasave (piasava so vlakna, ki jih dajejo listne nožnice istoimenske palme; ta vlakna so rdečkastorjava, 1 do 2 mm debela in $\frac{1}{2}$ do $1\frac{1}{2}$ m dolga) ter bombaževih niti.

Za vse vrste teh pripomočkov velja pravilo, da kupujemo le najboljše izdelke, če le moremo. Vse, kar je manj vredno, traja premalo časa, zato take reči prav za prav dražje plačamo. Gledati moramo na material in na izdelavo. Večina orodja je pripravnejša, če ima dolg držaj, da se pri delu čim manj pripogibamo. Razen omela in metle, ki sta vedno na dolgo nasajeni, s pridom uporabljamo cunj o n a d o l g e m r o č a j u za umivanje kamenitih tal (teraca, tlaka), ki jo ovijemo kar okrog palice, ne da bi nam bilo treba zmočiti rok. Prav tako pripravo je tudi omelo iz bombaževih niti, s katerim brišemo parketna tla. Vse to orodje mora biti trdno nasajeno. Palico priostriamo in jo zabijemo v odprtino s tem, da močno potolčemo ob tla (ščetine zgoraj), nato pa zabijemo žebelj postrani skozi omelo in palico. Če se pri rabi držaj zrahlja, ga snamemo, prekoljemo in potem zagozdimo ter zabijemo znova žebelj.

Za vse orodje za snaženje je važno, da ga prav uporabljamo, shranjujemo pa tudi čistimo, kadar je umazano. Z zanemarjenim orodjem slabo delamo. Da ostane orodje čednejše in lepše, nove držaje in sploh vse, kar je pri omelih, omelcih in metlah lesenega, prevlečemo z oljnato barvo in lakom. Palico pa prej zgladimo s steklastim papirjem. V zadnjem času so na prodaj posebno trdni barvasti laki, ki so zelo pripravi v ta namen. Ako izberemo svetlomodro ali svetlozeleno barvo, dobimo naravnost okusne predmete. Delo s temi barvami je lahko in kakor nalašč za mlade pomagače v gospodinjstvu. Z lakom prevlečeni držaji se veliko manj umažejo in se dajo hitro očistiti s tem, da jih včasih odrgnemo z vlažno cunj o. S tako negovanim orodjem imamo vedno veselje in ga je v primerni shrambi res lepo videti. Novo orodje tudi takoj opremimo s trdnimi zankami iz zvite žice, na katere ga lahko obesimo.

Ako hočemo, da snažilne priprave dolgo lahko uporabljamo, ni vseeno, kako jih shranjujemo. Po možnosti jih imejmo spravljene na stalnem prostoru, najbolje v za to določeni omari ali v primernem in pripravnem kotu, ki ga zagrnemo z zastorom. Tam naj metle in omela v i s e, ker se pokvarijo, če stojé na vlaknih.

Za dobro delo je porok le snažno orodje. Z omelom za smeti ali krtačo pri orodju malo opravimo. Omelo in omelce po vsaki uporabi počesimo z redkim glavnikom, ki ga imejmo samo za to. Dobimo tudi nalašč v ta namen glavnike iz aluminija. Sem pa tja je treba to orodje temeljito očistiti; prav tako ščetke. Z glavnikom odstranimo s ščetin niti in večje smeti, ki se primejo pri pometanju. Pri temeljitim čiščenju pa moramo orodje oprati, da speremo s ščetin tudi prah in sploh vso nesnago. Omela, metle in krtače peremo takole: Ko smo jih počesali, jih namočimo v mlačno milnico, dobro speremo, potem pa splaknemo najprej v mlačni, potem pa v mrzli vodi. Tako postanejo vlakna zopet trša. Zmehčana vlakna popravimo, da so zopet trda, če jih pomočimo v močno raztopino galuna. Pri krtačah z lepimi hrbti moramo paziti, da jih ne po-

kvarimo. Preden vlakna zmočimo, namažemo hrbet z vazelinom in ovijemo s cunj o, da se ne zmoči. Oprana omela o b e s i m o, da se posuše. Krtače sušimo tako, da jih položimo na ščetine. Če imamo ščetke iz črne in bele žime, jih peremo ločeno. Krtače za lase, ki so mastne, operemo temeljito v topli milnici, ki smo ji pridejali malo salmijaka ali sode. Očistimo jih lahko tudi na suh način: ščetine potresemo z vročim žaganjem, pustimo en dan, nato krtačo izprašimo.

Gobe, cunje in srnje usnje so pripomočki, ki jih imamo za umivanje oken, pohištva in drugih predmetov. Po vsaki uporabi jih do čistega splaknemo, potem pa obesimo, da se posuše. Shranjujemo jih z ostalim snažilnim orodjem, da ne ležé po hiši ali okoli nje.

Podobno kakor s snažilnim orodjem ravnamo tudi z nekaterimi toaletnimi potrebščinami. Kjer uporabljajo za umivanje morske gobe, naj z njimi ravnajo takole: Izberimo mehke, bele gobe z majhnimi luknjicami; novo gobo pred uporabo namakajmo 24 ur v mlačni vodi, nato jo dobro sperimo in posušimo. Po vsakokratni uporabi gobo splaknemo in posušimo na zraku. Velika vročina ji škoduje. Dobro je, če jo večkrat očistimo v vodi, ki smo ji pridejali sode ali citronov sok. Razen morskih gob dobimo za umivanje še druge vrste, to so gobe lufa in gobe iz viskoze (»lufa« je vlaknina neke vrste buče, ki raste v Egiptu in na Japonskem; »viskoza« je neke vrste staničina, podobna materialu za umetno svilo). Gobo lufa poparimo, preden jo prvič uporabimo. Peremo jo v milnici ali kakor morsko gobo s sodo ali citróno. Suhe gobe iz viskoze so trde, se pa v vodi zelo napno in so potem zelo mehke. Lahko jih prekuhamo z milom in sodo. Nove gobe iz kavčuka lahko namočimo v vročo vodo, ne smemo jih pa popariti.

Ščetka za zobe naj bo srednje trda. Nove ne poparimo, pač pa denemo čez noč v slano vodo ali v vodo z malo sode. Po vsakdanji uporabi jo sušimo na zraku, večkrat jo denimo na sonce.

Vsak član družine naj ima po možnosti svoj glavnik, ki ga je treba večkrat temeljiteje osnažiti. Po vsakem česanju ga očistimo las, potem pa zbrisimo z mehko cunj o ali še bolje skrtajmo z ostro krtačico, ki se dobi v ta namen. Za glavnike iz roževine je bolje, da jih ne močimo. Sicer pa očistimo glavnik temeljito v mlačni vodi s salmijakom. Tam jih do čistega skrtajmo ali pa potezamo s sukancem med posameznimi zobmi. Nato jih splaknemo v mlačni in mrzli vodi. Dobro čisti tudi bencin, vendar je delo s tem čistilnim sredstvom nevarno. Manjši otroci včasih zamenjajo svoje potrebščine za umivanje in česanje, zato jim jih zaznamujemo z barvo. Vse, kar spada k osebni uporabi: glavnik, ščetka za zobe, ščetka za lase, brisača, naj dobi znak v isti barvi. To napravimo tako, da z nekaj potezami pobarvamo del predmeta v barvi, ki smo jo izbrali, na brisače pa prišijemo košček blaga v isti barvi. Ako pa kupujemo te potrebščine na novo, jih lahko takoj kupimo v zaželeni barvi. Saj dobimo vse našete predmete, od kozarca za zobe do roba na brisači v vsaki poljubni barvi. Z lastnimi potrebščinami za umivanje in česanje, ki jih ni mogoče zamenjati, imajo otroci veselje in laže jih navadimo na red in snago, ker skrbno pazijo na svoje stvari.

Pri vzdrževanju stanovanja potrebujemo tudi eno ali več veder. Najboljša so iz močne, pocinkane pločevine. Po vsaki uporabi jih osnažimo s krtačo (brez vode), splaknimo in posušimo. Leseni škafi so prikladni za umivanje steklovine, kakor kozarcev in druge steklene posode. Pri čiščenju steklovine smemo uporabljati samo milo. Vode ne puščamo v njih, ker se napravijo grdi robovi. Za razne kuhinjske in druge odpadke je prav dobro samo vedro, ki je tako napravljeno, da ga odpiramo z nogo, zapira pa se samo. Ker ga rabimo tudi med kuhanjem, si ne umažemo rok. Pri smetišnicah izbirajmo take, ki so na daljšem ročaju. Isto velja za omelca, ki imajo po navadi prekratek držaj. š.H.

KUHARICA

Sirnate rezine za v juho.

Dan stari žemlji obreži skorjo in jo zreži na rezine, debele za noževno hrbtišče. Vsako rezino pomoči v razpuščeno surovo maslo, jo potresi z nastrganim bohinjiskim sirom, položi na pekačo in pusti, da se v pečici nekoliko osuši. Še vroče rezine deni na krožnik v precejeno juho in postavi takoj na mizo.

Kislo zelje s surovim krompirjem.

Olupi in operi tri debele krompirje in jih na strgalniku nastrgaj. Razgrej v kozi žlico zaseke ali druge masti in zarumeni v njej drobno zrezano čebulo, prideni nastrgani krompir in praži četrt ure. Nato primešaj olupljeno in nastrgano jabolko in približno 1 do 1½ l kuhanega kislega zelja in kuhaj vse skupaj še četrt ure. Lahko tudi primešajš zajemalko kuhanega fižola. Postavi kot samostojno prikuho na mizo.

Kuhano goveje meso v olju praženo.

Nalij v kozo 2 do 3 žlice olja, prideni drobno zrezano čebulo, žlico nastrgane zelene, žlico nastrganega korenja, pokrij in praži med večkratnim premešanjem 20 do 30 minut, prilij zajemalko juhe, prideni prav malo soli, ščep popra in nekaj žlic vina. Nato prideni kuhano in na primerne kose zrezano meso, ki naj se v tej omaki duši četrt ure. Postavi s krompirjevim pirjem, makaroni, praženim rižem ali čim podobnim na mizo. Meso naj bo ½ kg.

Endivija s smetano.

Zelene liste endivije operi, zreži na rezance in jo kuhaj v slani vodi četrt ure. Nato jo odcedi in stresi v razpuščeno surovo maslo, ki si mu pridejala nekoliko drobno zrezane čebule, in praži. Ko je mehka, jo osoli, prideni nekaj žlic kisle smetane in ko prevre, jo postavi kot prikuho na mizo.

Omlet suflé.

Mešaj rumenjaki in žličico sladkorja deset minut. Nato primešaj sneg beljaka in žlico moke. Vse narahlo premešaj, stresi v dobro pomazano pekačo in peci v precej vroči pečici deset minut. Pečenega namaži z mezgo in zapogni čez pol, položi na krožnik in potresi s sladkorjem.

Zapečeni por.

Oснаži por in razreži, kar je belega, na prst dolge kose in skuhaj na pol v slani vodi. Nato ga odcedi, stresi v skledo, potresi z drobtinami in bohinjiskim sirom ter polij z raztopljenim surovim maslom, postavi v pečico, da nekoliko zarumeni.

Zeleni paradižniki.

Zelene paradižnike operi, očisti, zreži na rezance, polij z vrelo slano vodo in jih pusti v njej eno uro. Nato jih odcedi, naloži v kozarec, prideni zrezano čebulo ali šalotko, nekaj lavorjevih listov in nekaj zrn celega popra. Zalij s prevretim in ohlajenim kisom, povrhu pa prilij nekaj žlic olja.

Rajželjce s kašo.

Skuhaj rajželjce v slani vodi in kuhanega seseklaj. Razgrej v kozi žlico masti, prideni žlico drobno zrezane čebule in ko prav malo zarumeni, še dva stroka česna, seveda strtega, in rajželjce stresi v pomazano kozo in postavi v pečico, da se nekoliko zapeče, in daj kot samostojno jed s kislim zeljem na mizo.

Piré iz endivije in krompirja.

Liste velike endivije razreži, polij z vrelo vodo in stresi na rešeto, da se nekoliko odtečejo. Nato razgrej v kozi 3 do 4 žlice olja, v razgreto stresi žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in čebule, premešaj in prideni odcejeno endivijo, jo osoli in praži, da se mokrota posuši. Posebej skuhaj dva srednje debela, olupljena krompirja in ju primešaj endiviji. Vse skupaj dobro stlači, premešaj in postavi kot samostojno prikuho na mizo.

Možganske rezine.

Telečje možgane položi za nekaj časa v mrzlo vodo, nato jim odstrani kožico in jih seseklaj. Razgrej v kozi žlico masti ali surovega masla in zarumeni žlico drobno zrezane čebule, dobro premešaj in prideni pol žlice drobno zrezanega zelenega petršilja in možgane. Mešaj na ognju 6 do 7 minut, potem odstavi in te možgane namaži na ocvrte rezine žemlje. Postavi s solato na mizo.

Švedska jabolčna torta.

Stresi na desko 14 dkg moke, 10 dkg surovega masla, 5 dkg sladkorja, dva rumenjaka, nekaj zrn soli, pol žličice drobno zrezane limonove lupine in 4 dkg drobno zrezanih mandeljnov. Iz vsega napravi testo in ga pusti počivati četrt ure. Nato testo razvaljaj za nožev rob debelo in ga položi v pomazan, z moko potresen tortni model. Iz ostalega testa napravi okrogle klobasice in z njimi obloži okrog in okrog testo. Pomaži testo z raztepenim beljakom in ga postavi v pečico, da se na pol speče, nato ga vzemi iz pečice, pomaži s toplo mezgo in obloži po vrhu z jabolčnimi krhlji, ki si jih prej v kuhanem sladkorju prevrela in odcedila. Po vrhu nadevaj sneg dveh beljakov, ki si ga zmešala s 6 dkg sladkorja. Postavi torto še za nekaj minut v pečico, da sneg nekoliko zarumeni. M.R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Kockanje.

Sedemnajst in štiri.

Tudi pri kartah se imenuje neke vrste igra prav tako in jo štejejo h hazardnim igram. Nekaj podobnega lahko igramo tudi s kockami, kar je zelo zabavno in zanimivo. Za to igro so potrebne tri kocke. Igrsko pravilo je: »Trikrat moraš, štirikrat smeš!« To se pravi, da je treba trikrat vreči kockati, štirikrat pa le, če hočeš.

Doseči je treba v najmanj treh metih 21 oces, toda samo pri prvem metu je treba vreči vse tri kocke; pri drugem, tretjem in četrtem metu je dovoljeno kockati samo z dvema ali z eno kocko. Na primer: Golob vrže 641, torej skupaj 11. Zdaj mu je prepuščeno, da meče z eno, dvema ali pri majhnem prvem metu (mogoče $111 = 3$) z vsemi tremi kockami drugič. Zaradi previdnosti vrže samo eno kocko in doseže z njo tri očesa. Zdaj ima skupaj 14 oces. Vrže še tretjič z eno kocko 3, da ima skupaj 17 oces.

Zdaj je vprašanje, ali naj še četrtič vrže. Če vrže pet ali šest, pride čez 21 in je zgubil, ne da bi bilo njegovega soigralcu sploh treba kockati; če pa opusti četrti met in obstoji pri 17, potem zgubi, če njegov nasprotnik doseže 18 do 21 oces. Ker je upanje, da bo vrgel od 1 do 4, dvakrat tako veliko kot strah, da bi vrgel pet ali šest (dve možnosti proti štiri), se odloči še za četrti met. Vzemimo, da vrže štiri! Zdaj ima 21 in nasprotnik ga le na ta način lahko premaga, če s tretjim metom doseže 21. Pri enakih številih dobi zmeraj tisti, ki je najprej kockal, sicer pa tisti, ki pride najbliže številu 21.

Ta igra je duet, igra za dva. Če bi jo hoteli igrati v večji družbi, bi moral vsak posamezen igralec po vrsti igrati z vsemi soigralci.

Nesrečna enica.

Ta prijetna igrlica lahko v krogu mladih ljudi ustvari veliko veselja in kratkočasje. Igramo jo lahko tako, da nekaj zastavimo, ali pa kot igro na dobitke. Igra je čisto preprosta. Posodo s kocko je treba povezniti pred svojega soseda, ta naj jo dvigne in spet isto ponovi naprej. Kdor odkrije enico, mora oddati kaj v zastavo ali dobi dobitke.

Če po pomoti kdo drug dvigne posodo s kocko, mora tisti oddati za kazen nekaj v zastavo. Igramo navadno tako, da najprej igramo v zastave, ko pa se že nabere nekaj dobitkov, jih z igro na dobitke oddajamo.

A NEK D O T E

Bilo je okrog leta 1868, ko so poročevalca enega glavnih pariških listov klicali za pričo na sodnijo. Čakal je že precej dolgo v sodnikovi predsobi in se pričel na glas jeziti nad počasnim zasliševanjem. Sodnik je to mrmranje slišal, stegnil glavo skozi na pol odprta vrata in rekel mrzko:

»Gospod bo čakal, dokler se mi bo ljubilo. Jaz imam polno moč in to bi moral gospod časnikar vedeti. Če bi jaz jutri hotel poklicati princa Napoleona in se on ne bi odzval, imam pravico, da ga dam aretirati in pritirati z dvema orožnikoma sem! Ali se tega zavedate, gospod časnikar?«

Poročevalec se je pomiril in odgovoril: »Če bi bil jaz na vašem mestu, gospod sodnik, bi ne dal aretirati princa Napoleona, ki je senator, general in tudi guverner Alžira.«

»Vi me niste razumeli,« je odvrnil sodnik, »hotel sem vas samo opomniti, da bi mogli...«

»Gotovo boste storili, kar se vam zdi najbolje. Toda na ta način aretirati princa Napoleona je zelo resna stvar...«

»Toda jaz nisem imel tega namena!«

»In ko bo cesar zvedel, da ste hoteli njegovega najbližjega sorodnika med dvema orožnikoma pritirati sem...«

»Ne! Ne!« je kričal sodnik ves bled od strahu.

»Kar se mene tiče, bom brezpogojno v svojem listu poročal to, kar ste mi rekli in naslovil to vest: Bližnja aretacija princa Napoleona.«

Trepetaje je potegnil sodnik poročevalca v sobo, obsipal ga z vsemi vljudnostmi in ga po takojšnjem zaslišanju ponižno spremil do vrat.

Lovska.

Nedeljski lovec je venomer pokal, pa nič zadel. Gonjači so uganjali šale na njegov račun. Proti večeru pa je vendar padel zajec. Gonjač ga je pobral, ogledoval, toda nikjer ni našel sledu krvi ali strela. Vsi so se čudili, kako je to mogoče. Tedaj pa se je oglasil nekdo med njimi:

»Veste, kaj bo? Najbrž je od smeha počil!«

Nepotrebno razburjenje.

Žena ob dveh ponoči: »Slišiš, Miha, vstani; zdi se mi, da je miš pod posteljo!«

Mož: »Kar misli si, da je tudi mačka v sobi, pa naprej spi!«

LISTNICA UREDNIŠTVA

Dansky. Razgovor o fantovskem pretepu in zaljubljeni šivilji pač ni kaj novega — snov vaše črtice je že omlačena slama. V načinu, kako pripovedujete, ni videti literarnih zmožnosti in čednosti. Za rabo ni, kar ste poslali. Celó dijaški listi imajo boljše reči.

Polde P. Tudi ti popisuješ šiviljo, in sicer kruljavo, zapuščeno od vseh. V njej se pa vname tiha ljubezen do novega prišleca v vas, ki pa je umetnik in na koncu tudi oženjen. Ta potrpi z bolno in histerično šiviljo, da naredi lep kip po njej, zato je, praviš, ubijalec »duše«. Napak je največ v tem, da črtica ni razgibana, mrtvo razmišljanje, vrtanje vase, brez življenja in dejanja je vse. Dolgočasno! V črtici je tudi mnogo nemogočih in neverjetnih stvari. Motiv je cankarjanski, a čemu tako mrk? Saj si vendar mlad fant, ki ne sme biti črnogled, kakor jih je danes toliko. Taki ne bodo nikdar nič naredili, kaj šele, da bi kaj ustvarili! Rokopis lahko dobiš v uredništvu.

Vida Žanova. Pesem »Dobrodošli gost« je slaba, zapisali ste jo brez doživljanja. Druga pesem, »Sanjsko dete«, mi narakuje, naj vam svetujem: poskusite s pravljicami. Morda bo tam za vas najlažja in najbolj uspešna pot — če bo, bo pokazala bodočnost. Naj to pesem postavim semle:

Sanjsko dete.

Moje dete je brez očka in brez mamice,
moje dete nima botra niti botrice.

V srcu mojem zlata zibka lahno ziblje se,
dete joče, hoče, hoče, hoče mamice.

Kadar joče, ga zazibljem v sladko pravljico,
k zibki zlati mu privedem zlato mamico.

Zibljem, zibljem, sanje zibljem — dete spi,
mamica ob zibki plaka — očka ni!

Gojko. Pišeš, kako fantu postane zavod pretesen, da izstopi, a potem ga skrbi, kako bo vse povedal doma materi. Prijatelj, to je mladostna prešernost, ki gleda pristransko in krivično. O literarni vrednosti tega popisa ni mogoče govoriti.

Creditor. Dvomi, da bo kaj nastalo. Verz ti ne zapoje:

Nad vsem je človek gospodar,
vse pogazi in uniči,
tudi majhno dušo, radostno,
ki iskala si je sveti žar.

Nepoklicanim ugankarjem na željo pisatelja Narteja Velikonje radi sporočamo, da ocenjevalec knjig s podpisom V.N. nikakor ni on. Naj torej ugibajo še naprej, če jih je volja.

MIMOGREDE

Če imaš založbo, ustanovi še list, da boš založbo hvalil! Če imaš list, je domovine dolžnost, da zanj plačuje! Mnogi ne vedo te dolžnosti in ne plačujejo.

Kadar založnik pripoveduje, da dela vse iz navdušenja za kulturo, mu verjemi — mi smo babici tudi, ko je pripovedovala pravljice.

Nekoliko razlike med njim in babico je: On dela radi »modrih oči naročnikov«, babica je delala radi naših. To je razlika in mnogo nas je, ki vanjo ne verujemo.

Če pride nov profesor, mora priti tudi nova knjiga. Če pa profesor ne zna drugače kakor iz knjige, ki jo je sam napisal ali pa — o, več se ne upam reči...

Morda se ti ne ljubi iskati tiskovine, ki jo ima samo urad? Napravi, kakor je naredil nekdo, ki je bil pametnejši od mene! Javi, kar je moral, na koščku papirja. Sluga mu je iz urada prinesel na dom tiskovino, češ da se ne sme javiti drugače!

Najbolj sem vesel, če založnik pravi, da mora varčevati pri honorarju, ker ima list primanjkljaj. Kdo pa naj utrpi zgubo? Ali naj jo založnik? Založnik mora vendar skrbeti za kulturo in nima časa za druge reči! Pisatelj tako nima drugega opravlja kakor pisati!

Če pišeš knjigo, je prav, da poveš svoj nauk: bilo je to v modi, zdaj bi mnogi radi videli, da se povrne!

Če daš kozlu torto, bo zmajal z glavo; če kritiku stvar, ki je ne bo razumel radi svoje »objektivne« smeri, bo napravil isto. Razlika pa je vendar: kozel bo torto pustil, kritik stvar razmrcvaril. To je velika tolažba tudi za slabe pisatelje!

Če ti uredništvo zgubi rokopis, je novi urednik razžaljen, če ga zahtevaš nazaj. Prav ima: zakaj si pa poslal, ko je bil še stari!

»Napačna bi bila sodba, da je Jurčec Kreka in njegovo dobo zgrešil zato, ker je za njegovo oceno vzel merilo iz današnjega časa in razmer ter iz svoje lastne sodobne politične miselnosti: celotno slovensko narodnostno idejo namreč, kakor jo avtor danes vidi in ki se Kreku ter njegovemu času ni nikoli predstavljala in se tudi ni mogla v tej obliki,« pravi Terseglav. Hvala Bogu, da nam je nekdo povedal, da moramo Egipčane grajati, ker pri svojih piramidah niso kamenja zalivali s cementom!

V teoriji je lepo in junaško delati pokoro za druge, v praksi pa je nerodno, če se kdo tako podpiše, da moraš nositi vse njegove vrline na svoji glavi. Če poveš, da nisi ti, so nekako užaljeni: »Saj smo vedeli, da ti tega ne zmoreš!« nave.

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK IZ OKTOBRSE ŠTEVILKE

Perkavec Albin (100), Sodja Franc (100), Cesar Anton (100), Mlakar Jožef (100), Savica, Srednja vas (100), Papler Julka (100), Jeglič Stanko (100), Kalan Luka (100), Zajec Alojzij (100), Jan Lovro (100), Knjižnica, Marijanišče (100), Zorman Viktor (100), Justin Mihela (100), Primožič Ivan (100), Bulovec Ivo (100), Mihelčič Franc (100), Pavlin Franc (100), Benedik Franc (100), Petelin Mimica (100), Petelin Francka (100), Kalan Minka (100), Župni urad, Pišce (100), Modrinjak France (100), Rošker Justina (100).

Rakovec Josip (65), Lipoglavšek Slava (65), Brezar Marica (55), Aleš Franc (87), Briški Jože (87), Kržišnik Angela (87), Vovk Joža (87), Klopčič Josip (87), Dobrovolje Lojze (87), Cirilsko društvo, Ljubljana (87), Kržišnik Helena (87), Papler Marija (72), Lukovšek Ivanka (72), Demšar Viktor (87), Jeraša Janez (87), Trebše Alojzij (65), Imperl Peter (65). Kralj Alojzij (48), Videnšek Ana (40), Kantušer Blaž (37). Slapšak Marija (24), Nartnik Marija (30).

Posebno nagrado so rešili: Perkavec Albin, Sodja Franc, Cesar Anton, Mlakar Jožef, Savica Srednja vas, Papler Julka, Jeglič Stanko, Kalan Luka, Zajec Alojzij, Jan Lovro, Kladenšek Jernej, Justin Mihela, Primožič Ivan, Bulovec Ivo, Mihelčič Franc, Pavlin France, Aleš Franc, Benedik Franc, Briški Jože, Kržišnik Angela, Vovk Joža, Klopčič Josip, Dobrovolje Lojze, Cirilsko društvo, Ljubljana, Petelin Mimica, Petelin Francka, Kalan Minka, Kržišnik Helena, Papler Marija, Lukovšek Ivanka, Demšar Viktor, Jeraša Janez, Župni urad Pišce, Modrinjak France, Rošker Justina, Trebše Alojzij, Imperl Peter.

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Zajec Alojzij, strojni stavec, Ljubljana, Rožna ulica 25; za drugo nagrado: Demšar Viktor, ban. c. nadz., Ljubljana, Rožna dolina IX. c. 24a; za tretjo nagrado: Kralj Alojzij, državno tožilstvo v Celju.

POMENKI

K.L., Z.A. in J.S., Ljubljana. Po moji nerodnosti so vaše septembrske rešitve ugank izostale, vendar so v mojem zapisniku pravilno vpisane.

Nartnik Marija, Rožni dol. Tvoja uganka je še precej začetniško nerodna in nebogljenja, upam pa, da bodo prihodnje boljše.

Efes, Bohinj. Nič posebnega mi nisi poslal. Včasih si bil že boljši in upam, da boš v prihodnje tudi.

Kralj Alojzij, Celje. Tvojega konjička bom o priliki priobčil.

B.I. in M.F., Radovljica. Vajina pritožba je neupravičena, ker je bila vajina rešitev nepravilna.

RAZPIS NAGRAD ZA NOVEMBER

Izžrebani dobé knjige iz založbe Družbe sv. Mohorja, in sicer za 1. nagrado v vrednosti 80 din, za 2. nagrado v vrednosti 40 din, za 3. nagrado pa v vrednosti 20 din. Poleg tega bo žrebanje za posebno nagrado in za četrtnetne nagrade.

Sreča v nesreči

je naslov 11. zvezku knjižne zbirke »Cvetja iz domačih in tujih logov«. Mnogim je sicer ta odlična Ciglerjeva povest že znana, pa vendar bo vsakdo zopet rad segel po tej, tako priljubljeni ljudski povesti, ki jo je celó Levstik visoko cenil prav zaradi njene poljudnosti. — Knjižica je pravkar izšla in stane za ude Družbe sv. Mohorja broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.

Naročila izvršuje

Družba

sv. Mohorja

v Celju

Cvetje iz domačih in tujih logov

obsega doslej tale dela:

1. Dr. Ivan Pregelj: Simon Gregorčič, Izbrane pesmi. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
2. Dr. A. Slodnjak: Fran Levstik, Martin Krpan. Broš. izvod din 3.—, v platno vezan din 9.—.
3. Prof. A. Sovrè: Horacij, Pismo o pesništvu. Broširan izvod din 7.50, v platno vezan din 15.50.
4. Dr. M. Rupelj: Josip Jurčič, Jurij Kozjak. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
5. Dr. I. Grafenauer: Valentin Vodnik, Izbrano delo. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
6. Dr. A. Pirjevec: Matija Čop, Izbrana dela. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 15.—.
7. Dr. Iv. Pregelj: Simon Jenko, Izbrano delo. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
8. Dr. Franc Grivec: Žitja Konstantina in Metodija. Broširan izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
9. Prof. V. Novak: Izbor premurske književnosti. Broš. izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
10. Prof. Fr. Koblar: Josip Jurčič, Deseti brat. Broširan izvod din 18.—, v platno vezan din 27.—.
11. Dr. R. Kolarič: Cigler Janez, Sreča v nesreči. Broš. izvod din 9.—, v platno vezan din 18.—.
12. Prof. J. Šolar: F. S. Finžgar, Študent naj bo. (Pripravljam.)

Cene so udninske.